

56004

A MUZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK ORSZ. FŐFELÜGYELŐSÉGE
BUDAPEST.

1892
56004

A FELSŐ-MAGYARORSZÁGI
MUZEUM-EGYLET
TIZENEGYEDIK ÉVKÖNYVE.

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL
SZERKESZTETTE S KÖZREBOCSÁTJA

Dr. STÖHR ANTAL,

egyl. titkár, prem. főgymn. rendes és k. jogakad. magántanár.

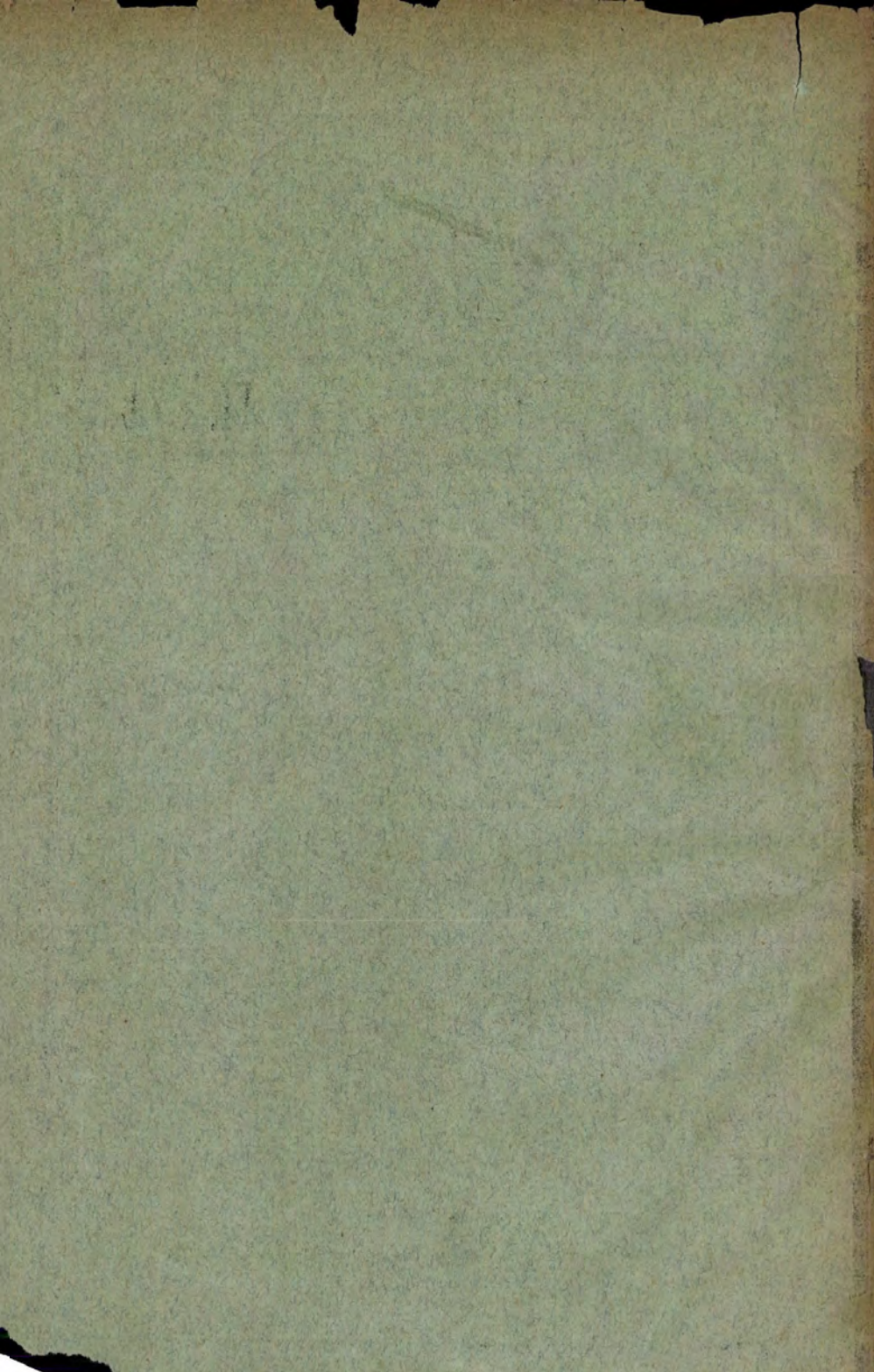
1982 JUN 1 0

KASSA.

NYOMATOTT WERFER KÁROLY AKAD. KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJÁBAN

1892.

A FELSŐ-MAGYARORSZÁGI
MUZEUM-EGYLET
TIZENEGYEDIK ÉVKÖNYVE.

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTETTE S KÖZREBOCSÁTJA

Dr. STÖHR ANTAL,

egyl. titkár, prem. főgymn. rendes és k. jogakad. magántanár.

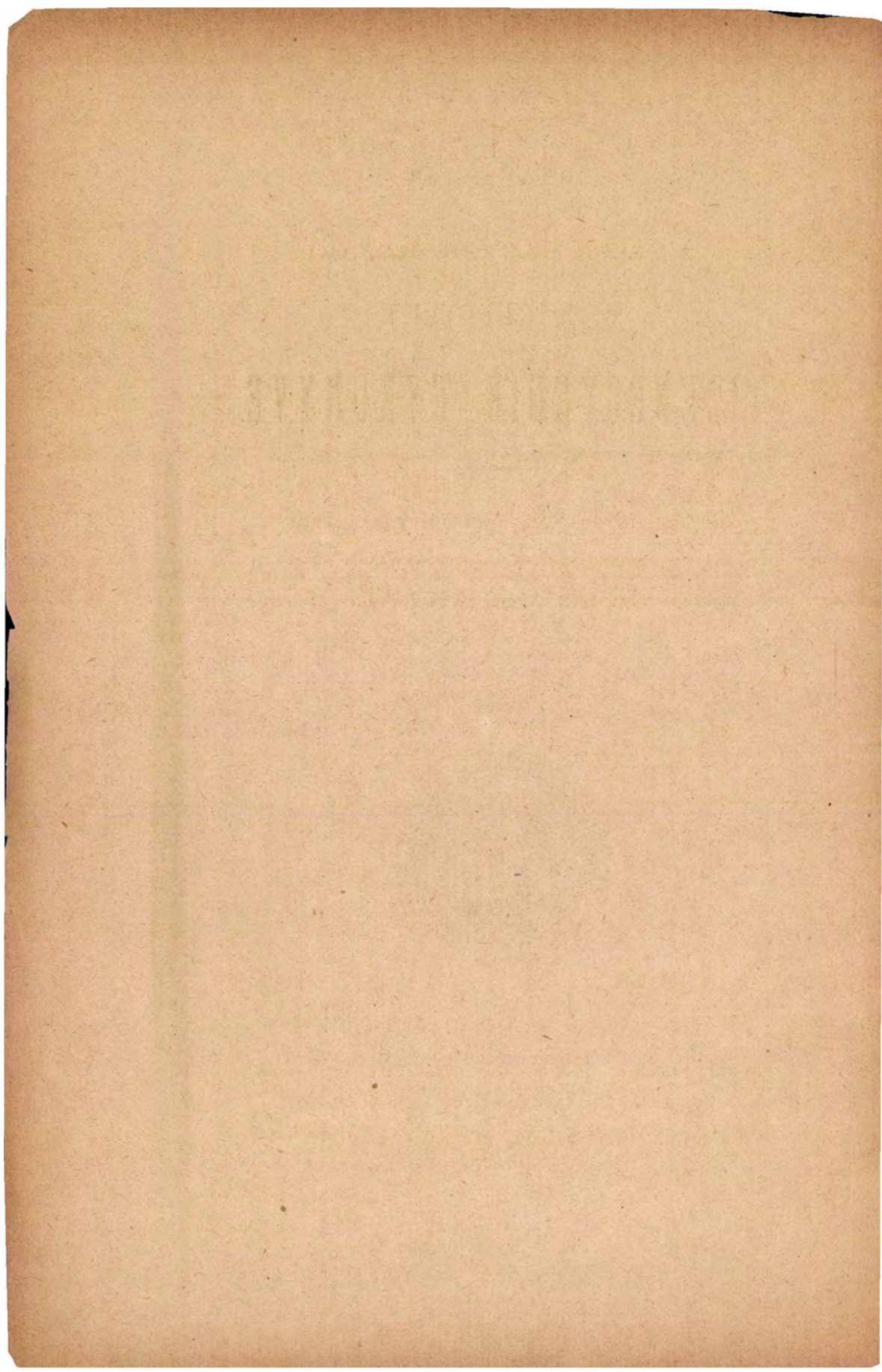

KASSA.

NYOMATOTT WERFER KÁROLY AKAD. KÖNYV- ÉS KÖNYVOMDÁJÁBAN

1892.

Possessor: Pastinaky Kibb's

TARTALOM.

	Lap.
Óstörténelmi nyomok. Irta Csoma József	1
A kassai magyarság 1554. évbeli panaszlevele. Ifj. Kemény Lajostól . . .	59
Egyleti és intézeti ügyek :	
A felsőmagyarországi muzeumegyletnek 1892. június 19-én tartott közgyűléséről	71
A felsőmagyarhoni muzeum 1889. évi pénztár-számlája	81
A " " 1890. " " "	82
A " " 1891. " " "	83
A felsőmagyarországi muzeum alaptökéje	84
Kimutatás azon ajándéktárgyakról, melyekkel a felsőmagyarországi muzeum az 1889-, 1890- és 1891-ik években gyarapodott	85
Az egylet kormánya	93
A felsőmagyarországi muzeum-egylet tagjainak névsora	95

Visszafelé kutatva, gyűjtve, biztosabban
haladunk előre.

Stöhr Antal.

Östörténelmi nyomok.

Abauj megyében.

Több éve annak, hogy e dolgozat készen hever íróasztalom fiókjában. — Ez évek alatt oly rohamosan fejlődő tudomány mint a praehistorica nagy haladást tett. — Valószínű, hogy e dolgozat s vele annak írója is, ki e szakkal többé nem foglalkozom — elmaradtunk e tudomány mai színvonalától, s hogy mégis mind ennek daczára közrebocsájtom, menssen ki a munka repertoriumszerű volta s azon meggyőződése, hogy Abauj vármegye¹⁾ a szaktudósok szemei előtt még mindig nem foglalta el azon helyet, mely őt östörténelmi leleteinek nagy száma és azok érdekességénél fogva méltón megilleti. — Leletekbeni gazdagságának csak forgácsai kerültek nyilvánosság elé leginkább dr. Óváry Pál s fia dr. Óváry Endre rövid tudósításai az Archeologiai értesítő korábbi évfolyamaiban. — E két férfit korán halt el a régészeti-tudományra nézve, mert ők a praehistoricus kor iránti érdekelttség, sőt lelkesedés mellett a geológiában is alapos szakemberek voltak. — A következőkben az ő nyomdokaikon haladva nyolcz évi kutatásaim eredményét közlöm, új adatokkal járulva Magyarország praehistoricus térképéhez.

1) E munkában Abaujmegye alatt azon terület értendő, mely a Tisza kormány előtt képezte e megyét, tehát a hozzákapcsolt Torna nem, de azon községek igen, melyek az utóbbi időben Zemplénmegyéhez csatoltattak.

Geológiai tekintetben a megye területe három részre osztható. I. A megye nagy részét képező dombos terület, egy negyedkori agyag-képződmény. II. Az éjszaki s részben nyugati határt képező palahegység Szepsi és Jászó tájékán mésztömegekkel kerítve. III. A megyét keletre egész hosszában határoló trachyt hegység, több helyen vulcanicus képződményekkel.

Az özönvizi agyagképződményekben gyakoriak az ősszállatok megkövült maradványai. Ilyeneket találtak Tehányban, Szónokon, Perén, Bereten, Detken, Büdön, Dobszán két ízben. — Dobszáról való egy mastodon egész feje, mely a felső-magyarországi muzeumban látható.

A mészkőhegyek barlangokat rejtenek Szepsi és Jászó határában. — Amaz még nincs megvizsgálva, erről Korponay¹⁾ megjegyzi, hogy «első menetelének agyagjában némi ősszállatok csontjai is vannak.» — Ugyanezen barlangban B. Nyáry Jenő egy napig ásott²⁾ s ott mindazon fajtájú edénytöredékekből talált, melyek az aggteleki barlangban előfordulnak. — «Találhatók ott az alsó rétegekben neolith korbeli sima vagy egyszerű diszítésű, de azért izletes, szép bronzkorbeli s öblös izlételen vaskorbeli bottaggal diszített edények. Találtunk azonban ivezeti diszszel kiczifrázott jó gyúrmából jól kiégetett afféle edénytöredékeket is, a minők Aggteleken előfordulnak s a melyeket ősmagyar időbeli gyártmányoknak tartok. . . . . Minthogy azonban Jászón kevés ideig ásattunk, paleolithkori emberi művekre s e szerint e korbeli cserépgyártmányokra sem akadtunk.»

A megye területén e két barlang ösmeretes. — A dr. Roth Samu által átkutatott Ó-Ruzsini barlang³⁾ hibásan helyeztetik Abaujmegyébe, mert az Szepesmegyében fekszik. — A keleti trachyt hegylánczban nem találunk barlangokat, miután ezek képződése a trachyt természetével nem egyezik. — Az ősmert két barlang, hol a paleolyt nyomok előfordulása legvalószínűbb — még tüzetes kutatás tárgya nem lévén, a megye

1) Abaujmegye monogr. I. 139.

2) Nyáry. Aggteleki barlang. 128.

3) Term. t. közl. 1881. febr.

területén az ember létezésének első nyomai a neolith korból állanak rendelkezésünkre, s így ezen kor maradványain fogjuk ösmertetésünket kezdeni.

K ö k o r.

Az őstörténelmi nyomozások Abaujmegye nagy lakosságáról tanuskodnak a neolith korban. — Ha az őstelepeket vagy vizcek mentén, vagy oly helyeken kutatjuk, hol az életfentartásukra szükséges eszközök anyagát találták, azon meggyőződésre jutunk, hogy a Hernád két partja s a kovát, obsidiánt rejtő hegyaljai trachit hegyláncz tövei s nyujtványai voltak a leglakottabbak.

Ez őstelepek fogalmat nyujtanak a megye azonkori vizrajzi viszonyairól. — Találunk itt-ott kiszáradt forrásokat, vizmedreket, különösen a cserehát negyedkori képződményü dombjain és völgyein, melyek a neolith korban gazdagon látták el vízzel a partjain letelepült lakosokat. — A Hernád ma termékeny völgye szélében egy posványos területnek kellett lenni, mert csak a párkányzatát képező magasabb dombhátak lejtőin találunk az őskori kultur élet nyomaira. Hasonló jelenség mutatkozik Szántó környékén. — A mai Szántó helyén is posvány terült el, a lakosok a két oldalt környező hegyek s partok emelkedéseire telepedtek; talán még a Sátor tűzhányó sem végzé be teljesen működését, mert dr. Óváry a konyha-hulladékok felett észlelt rapillusokat, melyekre ismét hulladék réteg következik. A mint a posványok apránként fokozatosan száradtak, oly fokozatban foglalták el lefelé a völgyet a lakosok. Ezt mutatja azon körülmény, hogy a szántói völgy-katlanban felfedezett 18 telep közül a magasabban fekvők edényeik s eszközeik durvasága nagyobb korról tanuskodnak, mint a mélyebben fekvő telepek finomabb készítményei.

Azon theoria, hogy a legrégebbs települések magasabb helyeken keresendők, e megye területén is igaznak bizonyult. A legrégebbs telepek itt is hegy- és dombhátakon találhatóak. (Korláth, Feketepatak völgy, Aranyos stb.) S e telepek egyszersmind a hosszú időközön át, nagyobb társaságban való együtt-

lakás mellett is bizonyítanak; mi viszont ellene mond amaz elméletnek, mely az első társulásokat a bronzkorba helyezi. — Hosszasan és nagy számban lakták különösen az olyan helyeket, hol a házi eszközeik előállításához szükségelt anyagokat feltalálták. — Így a korláti «Ravaszlyuk tető» s az azzal egybekötött «Fekete patak»-völgyének roppant kiterjedésű kőkori telepe, hol a hegyi patak, fris vízzel, a hegy kőzetei nyers feldolgozásra váró anyaggal látta el őket — valódi őskori gyártelep volt, hol a lakosok kőeszközeiket nagy mennyiségben gyártották, miről ott manapság is nagyszámban található magkövek, kalapácsok, szilánkok, jól és rosszul sikerült kőeszközök tanuskodnak.

Leleteinkben általában kevés a csont eszköz. — Mig a Tisza mentén e kőszegény vidéken a csont pótolta a kő hiányát s eszközeik anyagául a csontot használták fel, addig itt e kőgazdag vidéken a kőeszközök nagy száma feltűnő s az ősrétegekben csak elvétve találtunk egy csont árra, tűre vagy mivel a csont könnyebben volt furható mint a kő, agancsból készített csákányokra s kalapácsokra. A tokajhegyaljai hegylancz bőven szolgáltatott az őrlőköveknek anderitot vagy amphiból trachytot, a kova gömböknek hydro, — dynoquarczot, a csiszolt kőeszközöknek dyoritot, késeknek és nyílhegyeknek obsidiant, jaspist, calcedont, carneolt, szarukövet.

Az anyag e nagy bősége okozta talán, hogy bár a hosszabb használatra s birtoklásra számított csiszolt kőeszközöket, kellő figyelemmel s szorgalommal dolgozták ki s azokból nagyon csinos példányokat birunk: a kova s obsidiánból patogatott késpengék, szilánkok és nyílhegyek között nagyon ritka a szép s ennek szépsége is csupán szerencsés lepattanásnak köszönhető; utólagos egyengetés, csinosítás rajtok — daczára roppant számuknak — csak nagy ritkán észlelhető.

Kőkori telepek.

Abaujvármegye.

Apáthy.

Kőkori halom (l. Halmok).

Aranyos.

Az Aranyosvölgy torkolatának általellenében a földeken, mély szántás alkalmával hamuréteg, csontok, cserepek találtak. — Fent, a völgyben két kulturréteg, egyik az «Ádám szakála» nevű sziklaképlettel szemben, másik az előbbtől 200 lépés távra fekszik kelet felé. — Mindkettő a megye legrégebbi őstelepe. E helyről van gyűjteményemben néhány durva ékítés nélküli veres cserépdarab, egyiknek felső karimáján 17 mm. távra lyukak vannak, továbbá két kis edény, a lehető legkezdetlegesebbek, egyiknek magassága egyik oldalán 45 mm. másikon 60 mm., ebből látható, hogy talpán, mely 15 mm. elhajlást mutat, meg nem áll; szája átmérője 39 cm. — Másik öblösebb m. 45 mm., szája átmérője 46 mm. Végül innen került 3 obsidian és 7 kova szilánk.

Arka.

A «Köves» nevű szőlőhegy alatti szántóföldön mintegy 70° széles, de ennél jóval hosszabb területet fednek a patak mentén a hajdani kultur élet maradványai. Gyűjteményemben e helyről következő tárgyak vannak. — Egy kova nucleus, hullámos ékítésű cserépdarab, trachyt simító kő, öt kova szilánk, két nagy, gömbölyű, közepén átfurt őrlőkő.

Bakta.

A «Lese» völgyön a Basó-féle tanya melletti vizmosásokban s az alantasabb szántóföldeken találtak négy csiszolt kővésőt s két kőgyalut. — Gyűjteményemben van ugyan e helyről öt obsidian szilánk, egy obsidian nucleus, ezen 2 természetes hasáb mellett 11 szilánkhasadás látható, kúpalaku, magassága 55 mm.; és egy csiszolt kőbalta, h. 9 cm., rendkívül éles éle 4 cm. széles.

Másik telep a fanciesali határnál levő völgyben az országút mentén van, hol cserépdarabok, házfalragaszok és őrlőkövek találhatók.

Baskó.

A Horváti kút és Ricso forrásnál levő telepéből nucleus és obsidian nyilhegyek láthatók a felső-m. muzeumban. Hallgató dülön és Reménypataknál őrlőkövek és kovák. Hallgatóról obsidianok vannak a nemzeti muzeumban.

Beret.

A Kis-Berettől Tengerre vivő út mentén a ref. lelkész tagjánál egy kőbaltát találtak, (f. m. múz.)

Bozsva (Nagy).

A malom felett levő dűlőről, obsidian magkő szilánk, nyilhegy, kés, (68 mm.) kovakalapács, lánssahegy, csiszolt kővéső a f. m. muzeumban.

Büd (Hernád).

Földvár fennsíkjáról, kőeszközök, állatfogsor, agancsrészletek, obsidianok a nemzeti muzeumban.¹⁾ Gyűjteményemben ugyaninnen: agancskalapácsok, csontok, kövületek, obsidian s kovaeszközök, orsókarikák, agyagkanál, csonttű, cserépdarabok, számrá 70 db. A felsőmagyarországi muzeum ugyan innen bir kova szilánkokat s késpengéket, kovakalapácsokat, őrlőkövet, orsó karikát, bögrét stb. s egy érdekes csontkorcsolyát (?) — E földvár s környéke az u. n. Gata óriás vizmosásaival Abauj-megye egyik legkiterjedtebb s gazdagabb prachistoricus lelhelyét képezi; leletei nagy kort ölelnek fel az obsidian s csonteszközöktől a vaskardokig, bennök tehát minden kor képviselve van.

Czécze (Alsó).

A temetőtől délre összezuzott csontok, cserepek s obsidian szilánkok találhatók.

Czekháza.

«Baromhalál»-dűlőn csontok, cserepek.

Detek.

A szőlőaljtól a faluig, a ref. templom felett mindenütt culturréteg nyomai észlelhetők.

Devecser.

E község egy a Hernád-völgybe futó kis völgyet foglal el határával. E rövid völgy csaknem egész hosszában az ősidőkben is lakott volt, mit a mindenütt szórványosan is előforduló cultur-maradványok bizonyítanak, melyek — még a falu mai területére is kiterjeszkedtek. Tekintve a leletek nagy számát és változatosságát, e község a megye egyik legérde-

1) Régészeti napló 1870. 2. sz. 141. l.

kesebb praehistoricus lelhelye. Gyűjteményemben 300 darabra megy az itten talált kőkori maradványok száma, daczára annak, hogy különösen az obsidián eszközökből csakis az érdekesebbeket tartottam meg.

Lakott volt e hely a kőkortól kezdve folytonosan. Kőkori telepei következők:

1. a káposztás kertek dülője;
2. a berki kut környéke;
3. a parlag-szőlők alja.

E két utóbbi egy kiterjedt nagy telepnek tekinthető, mely vízszükségletét a mai «berki kút» nevű gazdag forrásból pótolá. E telepek nagy számát rejték a kőkori eszközöknek. Többszöri ásatásaim a parlag-szőlő sarkán, hol 12 cm. vastag humus alatt 62—68 cm. vastag cultur-réteg terült el, egész halmazát eredményezték az obsidián, magköveknek, nyilhegyeknek, késeknek, forgácsoknak, melyeket a 2 mértföld távol Hegyalja vidékéről szereztek. Találtam kova-magköveket, szilánkokat és kalapácsnak használt kovagömböket, kerekalakuvá idomitott cserépdarabokat közepén átfurva, orsókarikának használtakat, kőgyalukat, csiszolt kővésőket, csontmaradványokat, házragaszokat, amuleteket, agyagékszereket és cserépdarabok nagy számát.

Említésre méltóbbak e tárgyak közül:

nehány kúpalaku obsidián magkő 60, 53, 33 mm. magasak, 14, 11, 8 szilánklappal;

zöld obsidián nucleus 8 lappal;

egy kova magkő, három oldalán durva szabálytalan patogtatások, de negyedik oldalán három szép szilánklapja van; ezek hossza 82 mm.;

egy picziny obsidián magkő, a szilánklapok rajta 16—5 mm. aprók;

egy fogból készült amulet, gyökerén szépen átfurtyukkal.

Felette érdekesek az itt nagyrészt csak töredékben talált agyag-nyakékek. Ilyeneket a megye területén sehol másutt nem láttam. Ezek hengeralakú gyenge C alakban meghajlott 50—70 mm. hosszú 7—15 mm. vastag pálcácskák, melyeket

egyik végükön átlyukasztva zsinórra fűzve hordtak a nyakon. Ilyet egészben hármat találtam; ezek egyike közepén van át-fúrva, töredékben különböző vastagságút és elhajlásút 51 darabot.

Nagy változatosságot mutatnak a fazekasművek maradványai. A legalsóbb rétegben egy nagy edény 6 darabja került felszínre, falvastagsága 30 mm. s elhajlásából kört képzelve, az edény oly óriás nagyságra üt ki, hogy azt csakis a felesleges életmű eltételére használhatták. Erre mutat az, hogy alig van égetve s szürkés falain a füstnek nyoma nincs. Ékítés nincs rajta, de egyik darabján kör alakú dudorodásban 8 pont látható, melyek vagy ékítések voltak, vagy mértékjegyekül szolgáltak. Kedvelt volt náluk egy serlegszerű talpas edény-alak, ilyennek több töredékét találtam, agyagja szürkés veres, mértani és hullámzatos vonalakkal vegyes ékítését kezdetleges (nem is hegyes) szerszámmal karczolták belé s rendszert nem mutatnak. Mindezen edények korong nélkül készültek.

4-ik telep a falu éjszakkéleti sarkán van, hol gödörösás alkalmával durva, máztalan edénydarabokat, edényfüleket, velő miatt felhasogatott s más egyéb csontokat s nagyszámú unió csigahéjakat találtak.

A szintén szép számú s többnyire szép kivitelű csiszolt kőbaltákat elszórtan a határban, legtöbbször a falu mai területén találták. Ezek egyike kicsinyisége által feltűnő, hossza 33 mm., élének szélessége 33 mm.

Dobsza (Felső).

Kőkori telep a földvár, a mai «Várdomb». Rétegei: Jelenik szerint¹⁾ televény 0·7 m., a hossza 1·5 m., égett föld-réteg 0·36, régi televény 0·85, aztán az agyag. Szilágyi Ferencz mérete szerint (talán más helyen): televény 63 cm., hamu 125 cm., benne csont, kőszerszámok, cserepek, agyagtapasz 3 cm.; hamuréteg, benne szén, csigacserép 10·5 cm.; erősen égetett föld 2·5 cm., agyagtapasz 5 cm.; hamu, benne szén, csiga, cserep, csontdarabok 6·5; sárga agyagtapasz simítás 5 cm.; hamuréteg cserép- s csonttörmelékekkel 18·5

1) Nyáry: Aggteleki barl. 63.

cm.; agyag, kiverve, kisimitva 5 cm.; szén, búza, csont 16 cm. s végre az agyag. Ez utóbbi felmérés szerint a szenesedett búzaréteg 260 m. mélyen terül el a föld színe alatt, felette négyszer simitották be a lakosok a felhalmozódott hulladékokat agyaggal s a legfelsőbb réteg maradványai is a neolith korba tehetőek. A talált szenesedett magvakat dr. Deininger 5 fajra választotta el.¹⁾ Ezek közt legnagyobb tömeget képez a közönséges búza (*triticum vulgare* L.), aztán ősbúza (*Trit. vulgare antiquorum* Hecz), mely jellemző s jelenlegi búzáinktól elütő, néhány szem egyszemű alakor (*trit. monococcum* L.), csupasz árpa (*hordeum*), mely az ondónak nyomát sem mutatja, néhány szem lencse. (*Ervum lens*. L.)²⁾

A nemz. muzeumban van e helyről őrlőkő, két kőtöredék, fekete cserépdarabok, csorba orsófej (átm. 3"), 5'4" átmérőjű durva cserépkarika (átm. 1" 4"), emberlábfejhez hasonló csiszolt csonteszköz (kalapácsrész) töredék h. 5 1/2", egyik végén élesített, kevésbé hajlott csonteszköz-töredék h. 6", 8"; 2 1/2" h., 6" sz. csont eszköz töredék; kővéső, kovatöredékek, 4 drb. szarvasagancsrész, állat-lábszárcsontok, állkapocsrészek, fekete cserépedény töredékek.³⁾ Csonteszközök, fekete szűrőedény töredék, kőeszközök,⁴⁾ hosszú obsidian szilánkok, agancstöredék, vakaró csontból, csontvéső, nyilhegy csontból, agyagsúly, kőbalta, peczek, mely a furásnál kiesett és szenesedett magvak.⁵⁾

A f. m. muzeumban szinte képviselve vannak e törmelekek, köztük több bordakés, egy csizmafej alaku agyagedény s szenesedett magvak.

Gyűjteményemben e lelhelyről van egy szép, teljesen ép agancs-csakány, agancs-kalapács, csiszolt kővéső, bordakések és szenesedett magvak.

Encs.

Az Encs-Alsó-mérai utnál a cigányházhoz közel egy kova-kalapácsot találtak.

1) Nyáry: Aggteleki barl. 63.

2) U. o.

3) Muzeum r. n. 1869. 103. 4. sz.

4) Muzeum r. n. 1870. 141. 3. sz.

5) Muzeum r. n. 1877. 48.

Fancsal.

A helységtől keletre fekvő dülön találtak egy obsidian nucleust s szilánkokat. Gyűjteményemben van az erdei kut környékéről egy csiszolt kőbalta (h. 104 mm., éle 24 mm. széles) és egy szép obsidian nucleus (mag. 62 mm., talpa kerülete 115 mm., átmérője 32 mm.) 14 hasáb töréssel; a «Tanord» dülőről egy szép obsidian nucleust ajándékozott dr. Óváry Pál a nemzeti muzeumnak.

Fony.

A «Csonkás»-dülön kova-magkövet, a szőlőhegyen agancs-töredéket, orsókarikát, kova és obsidián szilánkokat találtak.¹⁾ A falu nagy része culturrétegen terül el. Itt találtak (állítólag) egy kova dárdahegyét, mely alsó végén átfurt és 8 cm. hosszú volt.

Füged (Felső).

A f.-fügedi határ északi szélén a rétlapályból egy domb emelkedik ki, melyet a köznép «V á r d o m b»-nak nevez, kiterjedése ennek mintegy 200 □-mtr s ez egész terület culturréteggel van borítva. A domb déli oldalát megásatván, a culturréteg a felszínen kezdődik, sőt a domb megszántott tetején is gyakori az unio, cserépdarab és csont. Az ásítás több, közöttük karimájánál átfurt cserépdarabot, csontot, égetett házragaszt, őrlőkő-töredéket, egy zúzó-követ, egy kovaszilánkot s egy hat hasadást mutató obsidian darabot eredményezett.

Hejcze.

A seminarium szőlőjében nagy őstelep, a falu északkeleti végén, a szőlőhegyhez vivő ut vizmosásaiban is észlelhetők prachistoricus nyomok.

Homrogd.

Innen a nemzeti muzeumban van egy bögre-töredék rozszul égetett agyagból.²⁾

Horvátí (Erdő).

E falu határában talált csiszolt kőgyalu-töredék van a felsőmagyarországi muzeumban.

1) Felső m. muzeum.

2) Muzeum r. n. 1876. 167.

Jászó.

Lásd jászói barlang.

Kéked A.

Az Abaujvár felé vivő ut mentén kovaszilánkok vannak elszórtan ¹⁾

Kemencze (Felső).

A falu határában a ranki ut mentén, attól keletre culturréteg nyomai láthatók, benne durva cserép- és obsidian-darabok.

Kércs (fuló).

A szebenyei ut mentén, az ut sánczából őrlőkő, obsidian szilánkok és házfalul használt égetett agyagdarabok vannak gyűjteményemben.

Kéty.

A faluban a templom alatt culturréteg terül el, melyben vastag cserépdarabokat találtak.

A kétyi és papi határt egy mély, széles vizmosás választja el egymástól, e vizmosás partjain vastag culturréteg terül el, belőle több cserépdarab, őrlőkő, obsidian nucleus, obsidian és kova nyilhegy és szilánk van gyűjteményemben.

Kinyizs (Kis).

A kis Hernád új árkának ásása alkalmával s a vasutépítésnél őrlőköveket, cserepeket s obsidian forgácsokat találtak.

Komlós.

A falu területén culturtelep nyomai vannak.

Korlát.

Közvetlen a falu északi végén, a Fonyba vivő ut keleti oldalán őstelep nyomai láthatók, belőle gyűjteményemben van egy csiszolt kőszerszám, egy agancsdarab, néhány kovaszilánk és cserépdarab.

Egy másik őstelep e határban benn a hegyekben az u. n. «Ravasz-lyuk»-tól északra eső hegygerinczen terül el. Ez a megye talán legérdekesebb csiszolt kőkorbéli maradványa, egy kőszerszám-gyár, bőven lévén itt természettől a kova s mindazon kőnemek, melyekből az ősember fegyvereit s minden

1) Dr. Óváry E. Arch. ért. II.

egyéb eszközeit készíté. Az ásató itt maga a természet. A zápor kimosta a tetőről a culturréteget s az ősmaradványokat lesodorja a hegyoldalon kiálló sziklák közé, honnan kis fáradással nagy számban szedegetheti össze a kutató. Különösen a kovaszerszámok vannak nagy számmal, némelyik kovagömb zuzókövet nagy súlya miatt hagyjuk helyén. Gyűjteményemben van e helyről: két kova-szekercze, egyik 120 mm., másik 125 mm. hosszú, kovakések 101, 82, 61 mm. hosszúak; magkövek, zuzókövek, dárda-nyilhegyek, kések, vakaró kések, szilánkok, kova, jászpisz, chalcedon és obsidianból 168 darab, részint innen, részint a falu határában elszórva talált 9 drb. csiszolt kővéső s végre cserépdarabok, kezdetleges, de jellemzetes ékítésekkel.

Kovácsvágás.

A Réta tetőről obsidián szilánkok és cserepek vannak a f. m. muzeumban.

Mátyásháza.

A «Jó» oldalon Kázmér község felé culturréteg területében cserepeket találtak.

Mikóháza.

A Lucski forrás felett és alatt szép obsidian szilánkok őrlőkő s cserepek találtak, ugyanitt Wolf bécsi geológ csiszolt kőbaltát talált.¹⁾ A nemzeti muzeumban van e helyről: Obsidianok, fél orsófej, fekete cserépedény töredék.²⁾

Mislye (Felső).

A «Kálmán puszta» alatt fekvő katlanban obsidian, kova s durva cserepek találtak.³⁾ Ugyszintén «Ujváros puszta» környékén.

Novaj.

Gödörásás alkalmával egy darab kőbalta-töredéket s egy sötétszürke tojásalakú követ találtak.⁴⁾

1) Arch. ért. I. 7.

2) Muz. r. n. 1870. 39.

3) Arch. ért. II.

4) Felvidéki közlöny 1885. 9.

Nyiri.

Az ut mentén cserepeket s egy széles csiszolt kőgyalút találtak.¹⁾

Pusztafalu.

A fensikon culturréteg terül el. Pusztafalu és Pusztal-izra közt, Bosva folyónál, Szom és Osahegy északi lejtőjén obsidiánok találtattak.²⁾

Radvány és *Vily* között obsidián szilánkok találtak.³⁾

Rásony.

A «Véresparttól» dk.-nek fekvő földeken találhatók a culturélet nyomai. E helyről gyűjteményemben van 2 csiszolt kőbalta, egyiknek hossza 15 cm., szélessége 6 cm., egy őrlőkőnek töredéke és egy csontkövület.

Regécz.

A vártól nyugatra, a «Csonkás»-majortól é.-k.-nek mintegy 500 lépésnyire a Regéczkére vezető ut mellett, mindkét oldalt találhatók: obsidian és kova; a falu határában a falutól éék.-felé szinte, valamint urna-darabok is.⁴⁾ Gyűjteményemben a vár alatti dűlőről egy kis obsidian nucleus, rajta 12 hasáb, a nemzeti muzeumban pedig egy kőcsákány van.⁵⁾

Rozgony.

A falu határában egy szarvasagancs-csákány találtattott.⁶⁾

Ruszka (Göncz).

Az egykori zárda forrása mellett elterülő gyepen prae-historicus maradványokra találtam s onnan obsidian és kovaszilánkot s cserépdarabokat hoztam.

Selyeb.

Kőkori halom (L. Halmok).

A Tóth Mihály szőlőjében egy nagy kovakést találtak.⁷⁾

1) Felső m. muzeum.

2) Arch. ért. I, 7.

3) U. o.

4) Arch. ért. III, 60.

5) Múz. r. n. 1850. 31. 4.

6) F. m. múzeum.

7) U. o.

Sima.

A falu felett a két forrás között terjedt culturréteg található, benne obsidian szilánkok, kőkalapácsok és cserepek. «Nagy hallgatón» kovaszilánkok; a «Korsós» hegyen sok agyaggyöngy, köztük ökölnyi nagyságúak¹⁾ s a helység határának északi részén egy obsidian nucleus találtatott.²⁾ Gyűjteményemben van e helyről egy serpentin kőgyalu, melynek hossza 11·8 cm., élének széle 3·5 cm.

Szaláncz (Nagy).

Őskori lelhelyek: a gróf Forgách angol kertje s a várhegy keleti lejtője (obsidianok, szép nucleus (f. m. múz.) Gyűjteményemben szenesedett búza.) b) Kalsa felé vezető út északi oldalán elterülő dűlő (obsidian s kova) c) Ruzska felé vezető úton a ligeten egy vizmosásban (obsidian, kova, cserép.) — A nemzeti múzeumban e helyről vannak obsidian szilánkok³⁾

Szanticska.

A tetőn vizmosásokban culturréteg nyomait s benne cserepeket találtam.

Szántó.

A szántói völgykatlan ez ősidőkben erősen lakott volt, minek oka főképen az, hogy ezen kőkor lakói e vidéken bőven megtalálták az eszközeikhez alkalmas kőnemeket: az obsidiant, a kovát s trachytot. A város határában eddig ösmert 17 őstelep közül 15 a kőkorba tartozik. — Ezek a következők:

- 1) K o l d u s k a cigányvölgy, cserép, őrlőkő.
- 2) K o h á n y kova, obsidian, őrlőkő, csiszoló kő, két csiszolt balta, cserep, falragaszok, kovagömbök.
- 3) C s i p k é s, az előbbtől egy patak választja el, nagy telep, hossza 600 m., szélessége 400 m. tűzhelyek, benne orsókarikák, kova, obsidian, achát, carneol, trachyt eszközök s szilánkok, a kevés cserép durva, a sok obsidian s kova szilánk mutatja, hogy e helyen készültek az eszközök s azoknak ez, mintegy gyárául tekinthető.

- 4) Z e m á n r é t aljában durva cserepek.

1) F. m. múzeum.

2) Arch. ért. III. 61.

3) Muz. r. n. 1877. 45

5) Hátulsó Tót, agyagsúly, orsókarika, csontfibula (?) melynek lófejhez hasonló faragványa letört.

6) Szeles szőlő sarkánál a sátor oldalban, obsidian, kova, petrificált csontok s cserepek.

7) Tűkőri rész: szilánkok.

8) Margita szőlő: átfurt agancs kalapács, cserepek.

9) Hanyicza (szántó föld) csiszolt kőeszköz égetett föld között.

10) Közepső gyűr, kova kalapács, őrlőkövek, a felsőbb rétegekben csiga-czifrázatu cserepek a bronzkorból.

11) Kőpad, a lőszben cserép, kova, obsidian, a lősz felett rapillusok észlelhetők.

12) Nagy bánya tető 5—6 hold kiterjedésű nagy telep, rajta dr. Szabó csiszolt kova eszközt talált.

13) Bányafark: hullámos ékítésű elszórt cserepek, csont eszközök, kova s obsidián nyilhegyek és kések, kova gömbök. — Itt találtak egy egész edényt, mely jelenleg Ivancso szántói lakos birtokában van.

14) Szilas, szántás alkalmával durva cserepek s kova forgácsok kerülnek elő.

15) Sátorfenék, őrlőkő, cserepek.

16) A nyugatra fekvő fennsík partján Kisbánya szőlőhegytől a Gyűr hegyfokig, kőeszközök, tűzhelyek s egész hamvedrek is találhatók¹⁾.

E telepeknél felsorolt leletek s tárgyak nagyrésze néhai dr. Óváry Pál által gyűjtve s szakszerűen rendezve a felsőmagyarországi múzeumban láthatók.

A debreczeni múzeumban is vannak obsidian eszközök Szántó határából s az ott látható hatalmas obsidian nucleusok legszebb példányai a megye területén talált neolithkorbeli emlékeknek. Különösen kettő feltűnően szép. Egyik 180 mm. magas 12 lapu, talpa átmérője 56 mm., másik 170 mm. magas 16 lapu.

Gyűjteményemben egy feltűnően szép serpentin kőgyalu s néhány durva ékítésű cserép darab a Dobszára vivő út oldaláról képviselik a szántói leleteket.

1) Arch. Ért. III. 60—61.

Szemere.

E határban több helyen constatálhatók őstelepek:

a) Szénvölgyben, hol égetett agyagházfal töredékeket, őrlőkődarabokat,

b) a meleg oldalon, hol nagy mennyiségű obsidian szilánkok s eke által apróra tört cserépdarabokat,

c) a kaksódombon, hol egy jászpisz nyilhegyet s egy őrlőkövet találtam.

Mind ezek gyűjteményemben láthatók.

Szikszó.

A magyar hegyről a nemzeti múzeumban van egy kaptafa alakú csont csákány, hossza törött állapotban 16 cm., talpánál szélessége 4 cm., magassága 7 cm., foka letört, lyuka 24 mm. Ugyancsak itt találtak egy átfurt agancskalapácsot.

Szinye (Pető-).

A falu határában a kemenczei patak medrében őrlőkő és obsidian szilánkokat találtak. (Dr. Óváry Endre).

Téhány.

A Kassa-Oderbergi vonal építése alkalmával furt alagut építésénél talált feltűnően hosszú kovakés (h. 18 cm.) a nemzeti múzeum birtokában van.

Tomor.

Az «Árpaszer» egy terjedt kőkori culturtelep, hol nagy számu cserép és obsidian s egy csiszolt kővéső találtatott.

«Ambrusháza» völgyén a vizmosásban cserép és őrlőkő.

Ujfal.

A falu határában a kenderföldeken culturtelep terül el.

Vadász (Felső-).

Prachistoricus lelhelye az u. n. földvár, mely alakjára nézve a megye területén található ilyen erődítményekkel teljesen egyezik, ugyszintén leleteire nézve is. A tulajdonos gróf Vay birtokában vannak e lelhelyről: egy agyag edény, szürke durva anyagból, ékítés és korong nélkül, csorba és füle letört. Mag. 10 cm., átmérője 11 cm., törött orsókarika ritka nagy, átm. 11 cm., lyuka 9 mm. szürke agyag; serpentin csi-

szolt kőbalta, hossza 7 cm., éle széle 47 mm., átfurt kőbalta töredék, mely a lyukon tört el; kőkalapácsok, kis agyagedény töredéke, melynek karimáján két párhuzamos vonal által zárt pontos ékités látható; agancsdarab, végén a vágás nyomaival; agancs kalapács szépen átfurt lyukkal; agyag kúpok; őrlőkő és obsidian szilánk s edény fülek.

Gyűjteményemben: agancs vég h. 31 cm. vastag végén az elvágás nyomaival; serpentin kőgyalú töredék 15 cm. h. ép állapotában 18 cm. hosszú lehetett; kőgyalú és szekercze töredékek; egy cserépdarab, mely egész ugyan, de sajátságos alakjánál fogva rendeltetése ösmeretlen. — Alakja 5 szögletű s mintegy piczi hegedűhöz hasonlít, mert míg négy szöglete meg lehetős négyszöget képez, az ötödik messze kúpalakulag kinyulik; anyaga vereses agyag s mind két oldalán diszitve van, egyiken pontokból alkotott vonalak szegletet képezve követik egymást ötszörösen s a még ezek által üresen hagyott felületet csillagszerű pontozatok töltik be, a másikon a kúpalakulag kinyúló szögletből hét pontos vonal ereszkedik le egy vízszintes pontos vonalra, melyen alól még két ilyen pontos vonal húzódik s a három vonal két között sűrű függélyes vonalak töltik be. — Ha a kúpalakú végén lyuk volna, e kis tárgynak mint amuletnak azonnal tisztába volnánk rendeltetésével, így azonban igen nehéz meghatározása. — Az e telepen talált agyagművek durvák, napon szárítottak, vagy alig égetettek, korong nélkül készültek, ékítéseik kezdetlegesek.

Vily.

Lásd Radvány.

Visoly.

Az őstelep az országut nyugati oldalán végződő fennsík lejtőjén a falutól éjszakra terül el s egyike azon szakadozott láncolatban sorakozó őstelepeknek, melyek ezen özönvizkori képződményű fennsík karimáját Sz.-J.-Baksától éjszakkal mintegy 5 mfd. hosszúságban borítják.

Gyűjteményemben van e telepről: egy csiszolt serpentin kővésőtöredék, egy őrlőkőtöredék, egy őrlőkő, 5 obsidian, 4 kova szilánk s néhány ékitett cserépdarab.

H a l m o k.

A halmok használata csaknem az ember létezésére vonatkozó első nyomokig felvihető; úgy tekintendők azok mint az ősidők mausoleumai, eredetök, használatuk egyetlen népfaj kegyeleti szokásaival kapcsolatba nem hozhatók. — El vannak azok terjedve egész Európában és éjszak Afrikában, Közép-, Nyugat-Ázsiában, Szibériában, Indiában roppant számban találhatóak. — Nemzetközi kegyeleti szokás volt halmot emelni az elhunyt kiválóbb egyének sirja felett, a kőkor népeitől kezdve a keresztyén századokig; mert e roppant évezredekre terjedő idő minden korszakának temetkezési szokásait megtaláljuk e halmok reánk maradt kincsei között. Az egyiptomi óriás piramisoknak az egyiptomiak legrégebbi funebris emlékeinek, — melyek felett már hat évezred vonult el, az őskori halmok szolgáltak előképül s azok is úgy tekintendők, mint a műépítészet körébe vont kőhalmok, melyeket elhunyt jeleseik hamvai felé emeltek.

Abauj megye területén eddig általam észlelt halmok száma 38. — Ezek a következők:

Dobsza felső határa	3
Sz.-J.-Baksa	2
Gibárt	1
Abapuszta	3
Szemere	9
Rásony	2
Selyeb	3
Apáthi	1
Monaj	1
Beret	2
Kétyi tető	3
Litka	1
Ujfalu	2
Bölse	2
Enyiczke	1
Tomor	1
Buzita	1
összesen	38

Ezen halmok közül részint általam, részint mások által szakszerűen átvizsgáltatott, vagy megbolygattatott 8. A többi vagy érintetlen, vagy megbolygatásáról nincs tudomás; de a nyolcz megásott halom időkori külömbözete is pár évezredre terjed, mert míg egyiknek kora a kőkor homályában vész el, a másiké benyúlik messze, időszámításunk századaiba.

Feltűnő, hogy mindezen halmok, a dombok, hegyhátak oly kimagasló pontjaira és gerinczeire vannak helyezve, hogy azok az egyes vidékeket mintegy uralni látszanak s az ásató, a tudományos eredmények utáni várakozásban, elmerülhet az alatta elterülő messze táj szépségeinek szemléletében.

A következőkben a halmok ásatásait s azok eredményeit adom korrendben.

I. Apáti-i halom.

E halom a Kétytől, Vendégi felé a hegyháton vezető uttól, néhány ölnyire éjszaki irányban a tetőn fekszik; kerülete mai állapotában 94 m., átmérője 28 m., magassága 2 m. Ásatását egy a domb központját metsző DDNy.-ről ÉÉKre vonuló átvágással kezdettem. — Hosszasan ástunk eredménytelenül a sárga agyagos talajban, a nélkül, hogy abban itt-ott elszórt borsó nagyságu veres rozsdafoltoknál egyébire találtunk volna. — Végre 60 cm. mélyen egy durva kova szilánkra akadtunk, mely az ásó alatt ketté tört. — Majd 1 m. mélységben két kicsiny durva cserépdarab volt, melyeken azonban semmi ékítés nem látszott. 120 cm. mélységben ismét egy másik kovasilánk került elő, az elsőnél valamivel nagyobb, de még annál is alaktalanabb. — Végre 164 cm. mélységben, tehát körülbelől a földszínevel egy magasságban megtaláltuk a vázat, még pedig fejjel délnek, arccal nyugatnak fordulva, összezsugorított helyzetben, de a nyirkos talaj évezredek óta annyira megsemmisítette, hogy sem koponyájának, sem más testrészének méretét venni, vagy nemét és korát közelebbről meghatározni nem volt lehető. — A váz fekvése is csupán a föld elütt színéből s az elkorhadt csontok itt-ott található csekély maradványából volt constatálható. — A koponya is tel-

jesen elporlott. — A váz mellett, a csipőcsontok környékén egyetlen kis, — durván pattantott — obsidian szilánkot találtam.

II. Selyebi halom.

A halom a berencsi határhoz közel a dombhát tetején fekszik, alakja csaknem szabályos kör, kerülete 120 m., átmérője K.-Ny. 37 m.; E—D. 38 cm., magassága $1\frac{1}{2}$ mr. Az ásatást egy, a halmot derékban metsző kelet-nyugati irányban vonuló 120 cm. széles árok ásásával kezdettem meg, a halom központján azonban ezt 2 mr.-re szélesíttettem ki.

A föld mindenütt sziklakeménynek mutatkozott. 45 cm mélyen némi szénmaradványt, 1 mr. mélyen egy hosszában elhasított csontdarabot találtam. 60 cm. mélyen két kicsiny $1\frac{1}{2}$ " nagyságú cserépdarabot vettek ki, mely kívül fekete grafitos, belül pirosra égetett volt, de rajta semmi ékítés sem volt látható. 80 cm. mélyen kevés korhadttal csontra s két emberi fogra akadtunk, ekkor a c) pontnál északi irányban nagy fáradsággal és vigyázattal kezdtük a földet elszedetni s lassan kibontottuk a csontváz maradványait, a kar, csipőcsont s lábszár maradványok helyzetéből képes voltam constatalni a temetkezési módot. A koponyának nyomát csupán a talált két fog jelezte. A hulla D—E. irányban feküdt, arczzal nyugatnak, összeszűgített helyzetben. A csekély csontmaradványok kiszedése után elértük az ősföldet a nélkül, hogy csak a legkisebb kegyeleti emléket találtuk volna az eltemetett mellett.

E két halom ugyanegy temetkezési módot mutat. Az üllő- és zsűgített helyzetbe való temetkezés a legrégebbi módzatot mutatja. Régisége mellett tanuskodik szegénysége is. Nagy halom rakásával tüntették ki a halottat, de a kegyeleti emlékek hiányzanak. Az apáthii halomban három szilánkot találtam, a selyebiben azt sem; mint kegyeleti jelek a kis bögrék is elmaradtak, sőt a halotti tor maradványait, az állatcsontokat és cserépdarabokat is hiába kerestük, holott ezek a bronzkortól kezdve minden temetkezésnél, különösen halomban láthatók. Mindez okoknál fogva e két halom keletkezési idejét még a kőkorbá kell helyeznünk.

III—IV. Sz.-J.-Baksai halmok.

A dombhát gerinczén Sz.-J.-Baksa felett két halom látható egymás mellett, mely már mindkettő felásatott.

Az egyiket birtokosa kezdette ásatni s 4'-nyi föld eltisztítása után nagy halmazra és a kőhalmazat alatt faragott tölgyoszlopokra talált, melyek rovátkokkal vannak ellátva és a rovátkák deszkával kitöltve, úgy, hogy a faalkotmány egy négyszögű szobát ábrázol, melynek teteje padlás helyett élére felállított és szorosán összerakott vastag fákkal van befedve.¹⁾ A halotti kamra oldalait képező deszkák mellé kívülről összekunkorodott fahéj-rétegek és mohából készült vízmentes fal volt rakva, melyet aztán a kőhalom vett körül minden oldalról, míg az ezekre rakott föld adta meg a halomnak szokott, már messziről szembeötölő alakját.²⁾

A másik halom ásását Dr. Romer kezdte meg 1869. aug. 3-án. A halom átmérője a talpnál 4°, felületén 14°, magassága csonkult állapotában 6°, 2'. Aug. 14-ig tartott az ásítás, mely alatt roppant mennyiségű kőtömegre bukkantak, de melynek helyzete a halomnak már előbbi megbolygatásáról tanuskodott.

Az ásatást Hampel József folytatta 1869. decz. 7-én, a midőn is a már kiásott sir délnyugati részén czölöpökre akadtak s 10-én 2°, 3' mélységben részint egyenkint, részint csoportosan, összesen 15, találtatott részint álló, részint fekvő helyzetben. A czölöpöknek, melyek korhadtak voltak, átmérője 18—20'' s köztük földdel vegyest kövek, szenes és korhadt fák s hamu találtattak. A czölöpök belülről mintegy 2''-re el voltak égve, ez s az agyag- és köveken észlelhető tűzfolatok, a hamu, egy a sirkamrában dühöngő tűz mellett tanuskodnak, mely annak összeomlását is eredményezte. Az összes lelet néhány darab csont s egy kis ércdarab volt.³⁾

1) Hon 1869. 48. sz. esti kiadás.

2) Arch. köz. VIII. 216.

3) Arch. ért. II. 257

Czölöpökből alkotott sirkamrákat Magyarország több helyein fedeztek fel s több szerencsével ásattak meg, mint a sz.-j.-baksaiak, mert a sir tartalma is benn volt a halomban. Ilyen a csurgói halom, melyet Pados János ásattott fel s ismertetett.¹⁾ A halom tetején $1\frac{1}{2}$ ° mélyen terméskő rétegre akadt s ez alatt két ásónyomra, 4 drb. oszlopra, melyek négyszöget képeztek s felibök gerendák voltak fektetve. Az oszlopok által képezett négyszöget roppant kőhalmazok vették körül. A sirban talált tárgyak, cserepek, rozsdaméztett vasdarabok, hamvvedrek, bennük hamu, vaslánda, két szűrőeszköz, két rézgomb, 4 gyönyörű vastag rézkarika, számos apróbb kerekcske és csatt, melyek vagy lószerszámon, vagy kardszíjon lehettek, benne bőrmaradványok, hosszú réztű, 2 cserépkarika, égett állatsont-maradványok halotti torra mutattak.²⁾

Ilyen Érden a 3-ik sz. halom³⁾, «ebben fakamara volt, melynek lesulykolt padozatán 32 edény állott, a kamra tetejét a felébe rakott nagy és sok kő bezuzta, mégis épen maradt több edénye hasonló a hatvanihoz, pátkaihoz, a hallstattihoz stb. Találtak még vasvésőt, kést, bronzgyűrűt, égett embercsontmaradványokat, két agyagból gyurt állatalakot.»

Ilyen az istvánházi kunhalom, melyben egy faragatlan fakamrában három elporlott emberi csontvázra akadtak.⁴⁾

Az érdi edények teljesen hasonlítanak a hatvaniakhoz. Ezek classicus formák által római befolyást mutatnak, a nélkül, hogy rómaiak volnának. A pátkai halomból kiásott edényeket Dr. Henszlmann római minták után készülteknek tartja.⁵⁾

Ha tehát tekintetbe vesszük azt, hogy a hazánkban talált hasonló czölöpkamrák, melyek a rómaiak által birt területéhez közelebb feküdtek, a bennük talált tárgyakban határozott római befolyásra vallanak, azokat a rómaiak Pannoniában uralmával egykoruaknak, vagy közvetlen az uralmukat követő korból származottaknak tekinthetjük. A sz.-j.-baksai

1) Arch. ért. 1857. 159. l.

2) Akad. évkönyv 1856. évf.

3) Arch. ért. X. 256.

4) Arch. ért. X. 94., 293.

5) Arch. ért. IX. 77., 78.

halmoknak is, bár a római uralom határán jóval kívül estek s bennük semmi tárgy nem találtatott, tekintve a czölöpkamra s halom amazokkal minden tekintetben egyező constructióját, korukat időszámításunk II—III. századába tehetjük.

V—VI. Szemerei halmok.

A falutól nyugatnak fekvő erdővel borított part téjén a fák közt körülbelül 9 kicsi halomszerű emelkedés látszik, melyből kettőt a tulajdonos gr. Pallavicini felásatván, csekély agyagvas által előidézett rozsdafoltokat, csontok teljesen elporlott maradványait és egy rozsdá által teljesen felemészített vaskarikát talált.

VII. Monaji halom.

E halom a berencsi szőlők délnyugati sarkánál a monaji gazdák legelőjén, a vendégi tetőtől Aszaló m.-városig húzódó domblánczolat egyik magaslatán terül el.

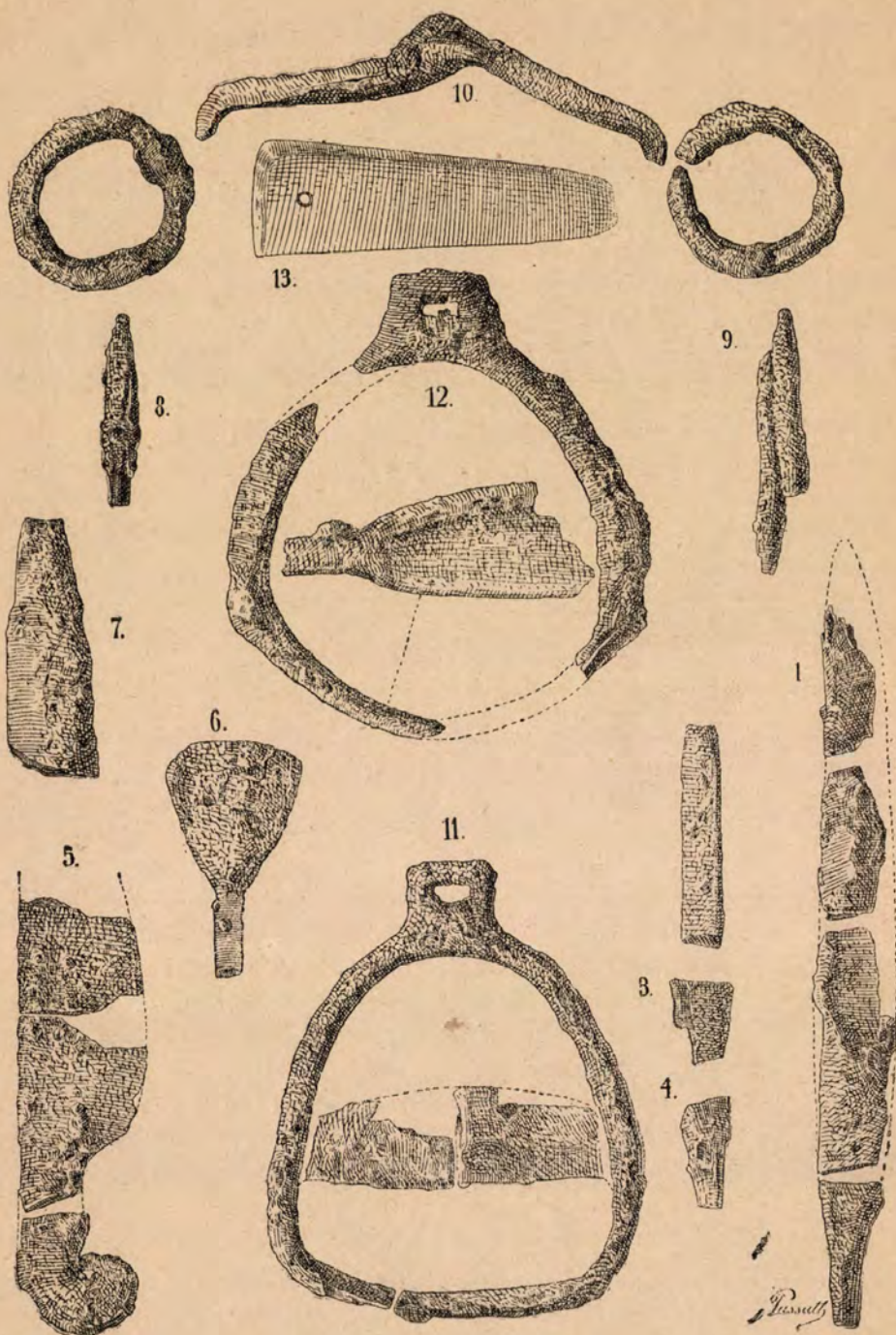
A halom alapja szabályos köralakú volt, kerülete 82 m., átmérője é.-k. és k.-ny. 24—24 m., magassága mintegy 2 m. Az ásátást egy é.-k.-ról délnyugatra húzódó $1\frac{1}{2}$ m. széles árokkal kezdtém meg s mindjárt kezdetben egy ökörfogat s egy kova-vakarókést találtak, melyen az idomítás alkalmával tett pattogtatások nagyon feltűnők: egyik lapja piros barna kéreggel, minden valószínűség szerint reáragadt vérrel bevont. 40 cm. mélyen a halom é.-ny.-i hajlásán emberi csontváz elporlott részeire találtam, a koponyájának csupán kis darabja volt felismerhető a homlokcsontból. Az apró, teljesen porlékonyvá vált részletekből következtetve, délészaki irányban kinyújtva feküdt. Folytatva az ásátást, a központ felé 60 cm. mélyen egy sima kőeszközt vetett ki az ásó. (I. tb. 13. sz.) Ez nagyon hasonlít a mai kor fenköveihez¹⁾ s a neolithkor kőgyalúhoz, hossza 12 cm., vastagabb végétől 11 mm. távolra 2 mm.

1) Simonyi, Alterthümer des Hallstätter Salzburges VI. tb. 7-ik ábra.

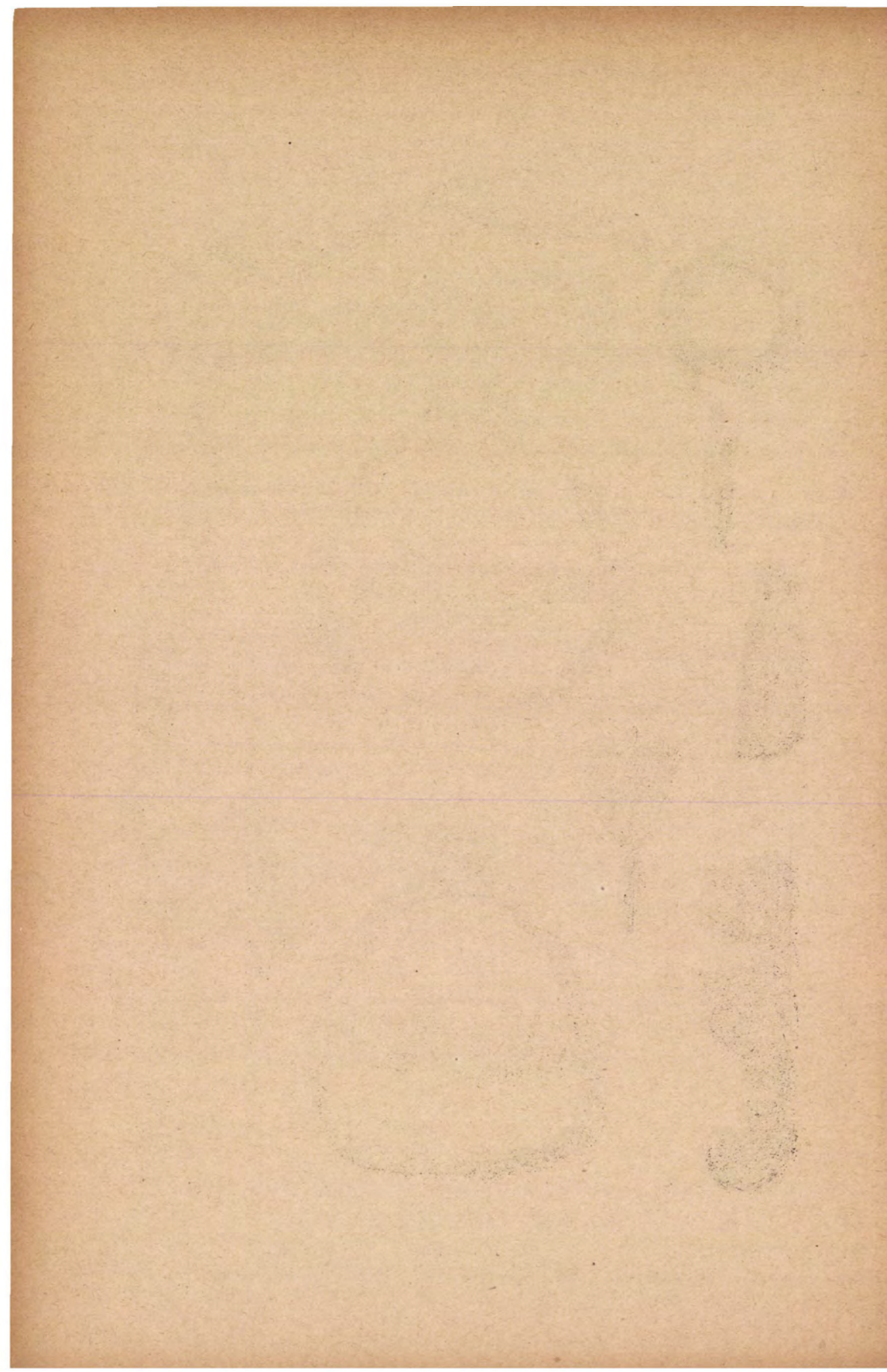
átmérőjü lyuk van fúrva, melyen keresztül tulajdonosa zsineget húzott, hogy övéen viselhesse. E puha homokkőből készült eszközött vasszerszámainak élesítésére használta, 80 cm. mélyen a munkások ásója egy edény frissen letört karimáját hozta fel. — Figyelemmel tovább ásva, egy szép nagy öblöny került napfényre. Ennek magassága 25 cm., kerülete gyomránál 91 cm., szájánál 57 cm., korongon szépen készült, tökéletesen kiégetett, fekete grafitall bevont, falvastagsága 7 mm., ékítés nincs rajta, benne piszkos földnél egyéb nem találtatott. Ezen edényhez közel egy tál teküdt s e mellett közvetlen egy kis bögre s több edénynek még a temetkezés alkalmával összetört darabjai, de ezeken sem volt semmi ékítés. — Némelyike pirosan tört, ezek falvastagsága 13 mm. volt, s mind egy nagyobb edény töredékeinek látszottak; mások egy tál töredékei voltak; a megmaradt karima-részeken 3 lyuk volt fúrva, anyaguk erősen kiégetett. A töredékekből itélve e tálkának ép oly kecses alakja volt, mint a fentebb említett nagyobbak, melyet egészben sikerült kivennem. Ennek kerülete karimáján 85 cm., átmérője 27 cm., magassága 8·7 cm., fenekén 8 mm.-re behorpadás van, mint a mostani üvegek fenekén, fekete grafitall bevonna s nincs rajta semmi ékítés. — A kis bögre 9 cm. magas, füle karimájától kiemelkedik, kerülete szájánál 19 cm., gyomránál 26 cm. fekete grafitos s erősen égetett, ékítés nélkül. Általában ez edények oly vaskeményre voltak égetve, hogy azokat a földből kiemelve, a külső lég szilárdító hatásának kitenni sem volt szükséges, azonnal meglehetett őket szabadítani a kívülről ráragadt s a belsejüket betöltött földtől, 90 cm. mélyen egy kis bronzgyűrűt találtak.¹⁾

Az ásítás további folyama alatt több izben találtak szórványosan cserépdarabokat, formátlanul pattogtatott kovaszilánkokat, köztük egy magkövet s nyilhegyet, kis rozsdáette vas-tárgyakat, melyeknek alakja nem volt felismerhető. 170 cm. mélyen egy koponya kis elkorhadt darabja, néhány fog, egy karnak alsó és felső csontja találtattak, még pedig a koponyamaradványok a karcsonatokkal együtt feküdtek, egymás mellé

1) Pusztá szentbenedeki lelet. Arch Értesítő III. 280.

I ső tábla.

téve. Csontváznak egyéb része a legnagyobb elővigyázat s figyelem daczára sem találtatott. Közel e csontváz-maradványhoz azokkal egy magasságban egymásra rakva, halmozva következő vastárgyak feküdtek: két kengyelvas (I. tb. 11., 12.)¹⁾, egyik törött, másik egész; egy egyszerű karikás zabola (I. tb. 10. sz.), mindkét karikája letörve, egy egyenes vaskés, hegye letörve (I. tb. 1. sz.), nyélnyujtványán egykori faburkolatának korhadt maradványai látszanak; egy görbe széles pengéjű vaskés töredéke, nyelét egy lapos koronggá hajlitott nyujtvány képezi (I. tb. 5. sz.), melynek közepén lyuk hagyatott, teljesen egyezik a Szabolcsmegyében Téthen találttal²⁾; egy vasvéső (I. tb. 6. sz.) (?), háromszög idomú, nyelén némi bőr vagy fakéreg maradványok látszanak, melylyel egykor nyeléhez volt erősítve; egy vaskardnak hegye s ezen kívül több rozsdette vastárgy töredékei, melyeknek már eredeti rendeltetésük ki nem vehető.

E leletek alatt 175 cm. mélyen egy 9 cm. vastag rothadt reves fából álló réteg s alatta közvetlenül 6—12 cm. vastag szénréteg terült el, melyből kosárszámra lehetett szedni a szenet. E szénrétegben találtam 20 darab három élű tokos, 2·5—3 cm. hosszú ép, de a tűz hatását mutató bronznyilat (1—7. ábra)³⁾ s ilyen bronznyilnak idéttlen görbe alakká, vagy egész kis gömbökké olvadt maradványait.

A szénréteg alatt egy 7 cm. széles agyagtapasz volt, ez alatt hordott, hányott föld, melyben egy nagy veresmázu, erősen égetett, korongon készült edénytöredék volt, végre 250 cm. mélyen megtaláltuk az ősföldet. Az egész halom tárgyai közt egyedül egy kis cserépdarab mutat ékitést, de az is azon szokott hullámos sáv, mely a csiszolt kőkortól napjainkig (ma

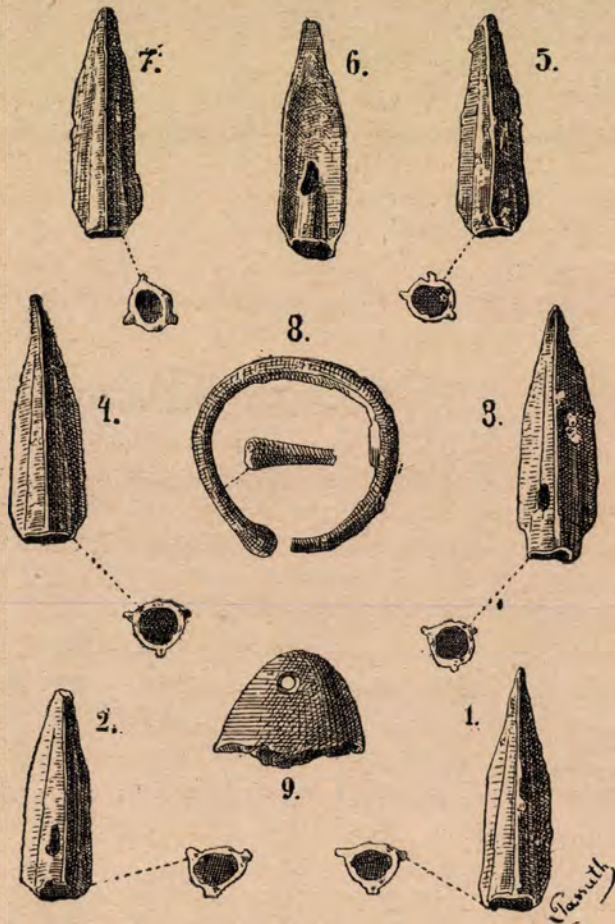
1) Minó Pilinben. Ant. préhist. II. 24-ik tb. 33., 36.; Szeged-Óthalom. Arch. Ért. XIV. k. L. IV. tb. 7. sz.; Pörös: Arch. Ért. VI. 40.

2) Ant. préhist. 2. XIII. 66.

3) Ehez hasonlót találtak: Pilinben, Anarcson (Arch. Ért. II. 225); Vereben (X. szd), Sámsonban (Biharmegyei római lelhely. Debreczeni Cöll Muzeuma), Akáron (Hevesmegye Bakics J. gyűjteménye), Koronczón, Téthen (Ebenböck Arch. Közl. új f. V. 168). Ugyanílyeneket láttam Aquilejában találtakat, a római korból.

az edényre festve) fentartotta magát. Ezzel bevégeztük az érdekes ásatást.

E leletet már a talált kengyelvasak miatt sem tarthatjuk a VI—VII. századnál korábbinak,¹⁾ de több körülmény, melye-

1—9. ábra

ket az alábbiakban leírandók, arra mutat, hogy ez valószínűleg ősmagyar temetkezési halom volt.

1) Legrégibb kengyelvas eddig a kunágotai a VI századból, Pulszky Avar leletek 9.

Az ásatás alatt felmerült leletek világosan jelölik a sorrendet és szertartást, mely szerint ezen temetkezés végbe ment.

Először a sirfenekét agyaggal kitapasztották s a sir fenekén égő tűzbe lövöldözték bele nyilaikat, miről a sok félig s teljesen megolvadt bronznyilhegy tanuskodik. A nyilaknak sirba való lövöldözése a hunscytha temetkezési szokásokhoz tartozott, miről írónk gyakran megemlékezik¹⁾, de hogy azt a sir fenekén rakott tűzbe lövöldözték volna, vagy általában hogy oly eseteknél, mint ez, hol halottégetés nem történt, nagy tüzet raktak volna a sirfenekén, erről sehol sem találtam említést s e körülmény, nézetem szerint, igen nagy fontosságot ad e sirleletnek.

A tűz elalvása s kihülése után, mely hihetőleg beoltás utján is elősegítettett, gerendákat raktak le egymás mellé, miről a 9—10 cm. vastag s az egész halom területét fedő korhadt faréteg tanuskodik, ez által a sir u. n. palló-sírrá lett, melyhez hasonlót hazánkban Vaskuton, Geszteréden, Ozorán stb. találtak. Erre helyezték aztán a halottat, még pedig legtöbb esetben lovastól, teljes fegyverzetében, mint az a Szolyván, Pusztá-Sz.-Benedeken, Vereben, Ozorán, Pörösön, Battán, Pilinben stb. talált ősmagyar sirleleteknél történt.²⁾

Halmunkban a teljes ember- és lócsontváz helyett, csupán egy emberkoponya részletet s két karcsontot találunk, ezen körülmény e sirlelet második fontos momentuma.

Már a görögök és rómaiaknál szokásban volt a tengeren elveszettek s a háboruban elesettek emlékére sirlakot építeni. A XII. táblás törvények megengedik, hogy annak, ki hadban, vagy idegen földön elhalt, testének egyrészét hazájába visszahozva, eltemethessék. Így hozatott Varus feje Marobod közvetítésére Rómába, hogy ott a család sírboltjába teljes diszszel eltemettessék.³⁾ Ezen szokásra utalnak a Svájcban, Angliában, Németországban, Skandináviában előforduló sirleletek, valamint egy dr. Handermann által Bronshvogban fölfedezett sirkamra

1) Kállay: Pogány magyarok ősvallása 122—123. Gyárfás: Századok 1867. 377. Dongó: Óskeletalü temetési hagyományok 16.

2) Arch. Ért III. 201., 280; VI. 16., 40., XI. 97. XII. 126.

3) Göll. Die Bestattung der Griechen und Römer.

is.¹⁾ Itt ugyanis egy kis kövekből összerakott koporsó alakú sirládát talált, benne a fej felé eső részen egy elporlott koponya volt, melyből csupán a homlokcsont néhány darabját vehette ki. Szorgalmas megfigyelés után meggyőződött, hogy itt csupán egy levágott fej — balfülére fektetve — temettetett el, még pedig egy 72 cm. széles s ugyanilyen hosszú helyen, mely a sirláda többi részétől egy kőgáttal volt elválasztva.

A fej, vagy a test bizonyos részének eltemetése, míg egy részt már a bronzkorban, valamint a görögök és rómaiaknál már Kr. e. 450 évvel szokásba volt, más részt nem hiányoznak bizonyítékok arra nézve, hogy az a germanoknál is fenntartotta magát s benyult messze a történelmi időkbe is. — A metzi Arnulf életiratában olvasható: Midón I. Dagobert frank király egyik utjában, kíséretéből egy előkelő ifju megbetegedett, miután betegsége miatt tovább nem utazhatott, elhátározták, hogy pogány szokás szerint fejét levágják s testét elégetik. Arnulf püspök azonban csodásan meggyógyította, hogy e pogány szokásnak elejét vegye.”)

Hasonló szokásra vall a monaji sirlelet, hol a csontvázból csupán a koponyát s egy alsó és egy felső karcsontot találtam, egymás mellé fektetve. E mellett bizonyít a harczi paripa csontvázának hiánya is, mely a csatában szintén ott veszett s a sirba csupán a zabola s a lovag fegyverzete rendetlenül egy rakásra letéve mellékeltetett, a halott testrészei mellé.

Azon szokás, hogy a fejet, mint a lélek lakhelyét halott-égetésnél a törzsről levágva égetetlenül temették el, daczára annak, hogy a hun-scytha fajnál a halott-égetés is divott — itt nem alkalmazható, mert egyrészt itt a fejvel együtt még két karcsontot is találtam, másrészt hiányoztak a pallóra letett hamvedrek, az elhunyt hamvaival.

A csontváz-maradvány s vastárgyak felett 50—60 cm. vastagságban, a hányott földben, cseréptöredékek nagy mennyiségben találtattak, melyek a halotti tor maradványaiul tekinthetők s a cserepek a torban használt edények töredékei,

1) Der Handelsmann. Die amtlichen Ausgrabungen auf Sylt.

2) Handelsmann u. o. az Acta Sanctorum Julii etc. után

miket a torozók az elhunyt iránti kegyeletből a sir göröngyei közé hajigáltak. A halom tetejétől 80 cm. mélységben három ép edény találtatott, egy nagy öblöny, egy mély tál és egy kis bögre. E három edény ismét egy ős pogánykori kegyeleti szokással hozható — még pedig kétségtelen — kapcsolatba. Ez edények a halott hosszú utjára mellékelt élelmi szereket tartalmazták.¹⁾

Még pedig a mély tál az ételt, az öblöny az italt, a kis bögre mintegy füles poháru szolgált az italnak az öblönyből való meritésére.

Még egy utolsó körülményre kell figyelemmel lennünk s ez azon csontváz, melyre az ásatás kezdetén 40 cm. mélyen mint első leletre akadtam, a halom északkeleti lejtőjén Semmi jel sem mutatta, hogy ez nem a halommal egy idős, a csontok s koponyarészek mállott állapota mit sem különbözött a főhalott maradványaitól. Régi írók a hun-scytha temetkezések leírásánál említik²⁾, hogy előkelő férfi temetésénél, nemcsak annak harci paripája, de szolgálai s esetleg hadi foglyok is leöletnek s azok véle együtt temettetnek el. Ez eset állhat a mi csontvázunkra nézve is, mely a halom központjától eltérőleg oldalt s csak a szertartások bevégezése után, magasabb rétegekben ásatott el. Nem lehetetlen, hogy a halom általunk meg nem bolygatott részeiben a felsőbb rétegekben akadhatnánk még hasonló csontvázakra, mi az előbbi feltevés mellett bizonyitana.

Ennyi, mit e sirlelet illusztrációjára említeni szükségesnek tartottam.

1) E szokást illetőleg olvasni lehet a nyugati népekre nézve: I. Klopffleisch. Vorgeschichtl. Alterth. der Provinz Sechsen Heft I. Sonntag W. Die Todtenbestattung 186; Lindenschmidt. Handbuch d. Deutschen Alterthumskunde I. 131—132. A keletiekre, finnekre, csuvaszokra stb. Sonntag. Die Todtemb. u. o. Castrén: Vorlesungen über die Finmische Mythologie stb. művekben.

2) Leo Diaconus Hist. Lib., Herodot IV. k.; Acta Sanctorum tom. v. p. 672.

Földvárak.

Az őskorszak embereinek életük folytonos harczból állt, melyet önfentartásuk érdekében vívtak. E küzdelmeiknél csupán durván készült kő-, fa-, csontfegyvereikre szoritkoztak s elképzelhető, hogy ez mennyire nem volt kielégítő a hatalmas ős állatokkal szemben, vagy a kisebb, de gyorsabb futó vadak elejtésére, épen úgy, mint csontból készült horgaik a halászatra. — Így már önfentartásuk érdekében a legrégebb időben a nomád életről, a földmivelésre lettek szoritva, a midőn is a föld terményei s a házi állatok, könnyebb megélhetési módot biztosítottak részökre. — Ez életmód maradványaival találkozunk a csiszolt kőkorszaki telepek konyhahulladékainál; a csontmaradványokban házi állatok csontjait határozhatjuk meg, melynek egyrészét a velőért hosszában ketté hasogatták; találunk nagy mennyiségű őrlőköveket, melyekkel megpörkölt életnemüiket lisztté őrlötték, sőt megtaláljuk néhol a pörkölt életnemük szenesedett magvait is. — Ruházatuknál az állatbőrök mellé lenszövetű vászon társult, melyről a fonásra használt orsókarikák s az edények falaiba nyers állapotban diszítésül lenyomott vászonfonatok tanuskodnak; sőt volt idejük arra, hogy az emberi nemmel vele született hiúságnak is áldozzanak s magukat agyagból gyúrt gyöngyosorokkal és átfurt fogakból készült amulettekkel ékesítsék. A munkakör terjedésével az anyagi eredmény is nagyobb lett, a szükségletnek nem csupán pillanatnyi szerencsés véletlenre bízott kielégítését tartották szem előtt, hanem számítva a halászat s vadászat mostoha eredményeire, megélhetésüket az állattenyésztés és földmivelés útján nyert élelmükkel biztosították.

Így jutottak oly helyzetbe, hogy lett a vadállatok s embertársaik ellen mit védelmezniök s félteniök. E korban kell keresnünk a védelmi helyek u. n. pogányvárak első keletkezését.

Abaujmegye területén négy ilyen pogányvár ösmeretes: a f.-dobszai, búdi, f.-mérái s f.-vadászi pogányvárak, melyek mind egy korban, még pedig a neolith korban keletkeztek, egy

nép faj által alkottattak s így azokat egyszerre fogjuk tárgyalni.

A három első a Hernádvölgyet két oldalt kerítő dombhátak kimagasló pontjain fekszenek, még pedig a bűdi s f.-dobszai a folyó bal-, a f.-mérái annak jobbpartján, a f.-vadászi a cserehát egyik szűk völgyében.

A f.-dobszai közvetlen a falu felett emelkedik, a bűdi, a falu s Gibárt helység közt nyugatról keletre vonuló «Gata» völgy legmagasabb pontját képezi, a mérái a novaji szőlőktől délre vonuló dombháton, attól mintegy 150⁰ távolságra fekszik, a f.-vadászi, a falutól délre mintegy 200⁰-re egy magasabb part délnyugati lejtőjén terül el.

Az erődítési rendszer mindeniknél ugyanaz, mindenik egy dombhát egy-egy nyujtványán terül el, alaprajza egy tojásdad alakú fennsík, — melyek oldalai három oldalról csaknem függélyes meredekséggel esnek a völgybe s csak a negyedikről volt a dombháttal összeköttetésben. — A tojásdad sík volt tehát a pogányvár alapterülete, mely az egyes erődöknél körülöböző nagyságu volt; a f.-vadászi 50⁰ hosszú, 30⁰ széles; a bűdi 35⁰ h., 25⁰ széles; a f.-mérái 37⁰ h., 25⁰ széles. — E fennsík főösségének három oldalról csaknem függélyes meredekséggel eső karimája volt, mely meredekség nem természetes alakulás, hanem emberi kézműve volt, mit különösen, a bűdi pogányvár mutat, melynek meredek oldalai két scarpírozott terrasse megszakítással mintegy óriás lépcsőzetet képeznek. — A fennsík karimáit ezenkívül kőből rakott u. n. száraz kőfal (trockene Mauer) kerítette.

E falaknak ugyan ma már semmi nyoma sincsen, de létezésök bizonyításánál segítségünkre vannak a leletek s a szájhagyományok. — Fenn a fennsíkon s lenn a meredek oldalak tövén még most is nagy mennyiségű kövek találatnak, melyeket e kőszegéy vidékre messze földről hordtak. Hogy az itt maradt s most itt található kőmennyiség nagyon csekély nemcsak arra, hogy belőle falat rakjanak, de talán arra is, hogy véle a hajdani falirányát kirakják, ez nem csodálható oly vidé-

ken, hol a kő kincset ér s hol a lakosok távol hegyekből drága pénzen juthatnak hozzá. Ha tehát azt közelben találják, mennyivel inkább elhordják szükségleteikre, kivált mikor azzal hasznot is tesznek; a mennyiben a pogányvárak fennsíkja évtizedek hosszú sora óta szántatik s a culturréteg hamuval telt humusa gazdagon fizeti a gazda fáradságát, ki a szántás s vetést akadályozó kövektől megtisztítani igyekszik területét.

De hogy a pogányváraknál nagy mennyiségben volt hajdan kő, ezt a szájhagyomány is bizonyítja. A f.-dobszai pogányvárat ma is «várdombnak» nevezik, tehát oly dombnak, melyen kőromok állottak, ugyanigy hívják a f.-vadászt; a büdi tetejére a fejedelem gyilkos Kátay Mihály kastélyát helyezi a néphagyomány; a f.-mérairól azt regéli, hogy ott veresbarátok kolostora volt, s a törökök elől eldugott arany kereszt mai napig is ott van a beomlott kút fenekén.

Ha az egykori kőfalak hypothesisét elvetjük — miután annak mai nap sehol felálló maradványait nem látjuk, akkor ez őskori pogányvárak összes erődítési módszere a part oldalak erős meredekségében állott s ez esetben az itt még most is nagy számban található nagyobb súlyú kődarabokat úgy tekinthetjük mint védelmi fegyvereket, melyeket a meredek part oldalokon felhatolni igyekvő ellenségeik közé dobáltak.

A fallal kerített erőd belső területén sárkunyhók sorakoztak egymás mellé, ezek vázát rőzsegalyak képezték, melyek később sárral betapasztattak s úgy elégettetvén az agyagsár szilárd téglaszerű anyaggá keményedett; ily falmaradványok a kiégett galyak benyomataival a plateau területén nagy számban találtak, — s úgy ezek mint az alattok elterülő 70—80 cm. vastag konyhabulladékrétegben roppant mennyiségben található őskori maradványok azt bizonyítják, hogy e pogányvárak nem valami áldozati helyek, — hanem folytonosan és hosszú ideig lakott erődök voltak. Ez őskori maradványok egyszerűsind biztos utmutatóink a kor meghatározásra nézve is.

E maradványok állatbordákból használat végett kisimított kések, átfurt agancskalapácsok, agyag kanál, orsó karikák, kova vakarókések, trachit egyszerű őrlőkövek egészben és töredékben, csiszolt kis vésők, hömpölyök, agyaggolyók, kova-

kalapácsok, obsidian és kovaszilánkok s házi állatok csontmaradványai nagy mennyiségben. A kézműiparnak tehát kizárólag oly maradványai ezek, melyekkel a cultura legalantabb fokán éltek az emberek, tehát az ércz ismerete előtt, melynek itt legkisebb nyomát sem találjuk. — E feltevésünket igazolják az itt nagy számban található keramikus töredékek. Ezek vas-tagok, anyaguk alig égetett, mind szabad kézzel alakítottak, s e roppant mennyiség között egy darabot sem találunk, mely a fazekas korong ismeretét bizonyítaná. — Az ékítették köztök gyakoriak, de ez ékítmények is nagyon kezdetlegesek. — Vannak köztök hegyes eszközzel karczott párhuzamos vonalak; — hármas vonalas ékítmény szabálytalan hullámzatokkal; — hegyes eszközzel karczott egyes hullámvonal ékítés, egymás alatt párhuzamosan, de szabálytalan hullámzással ismétlődve. — Gyakoriak az olyan ékítések, midőn a még puha edényt, durva vászonszövetbe csavarták s annak benyomódott szálai képezik az ékítést, mely egyszersmind a szövet durvaságáról is tanuskodik, de legsajátságosabbak azon edény-töredékek, melyeknek belső falára vannak csücskök alkalmazva, egymáshoz 1—3 cm. távolságra s ezek mind utólagosan ragasztattak az edény falához, némelyiken az ujjak helye s az azokat oda erősítő csavarítás nyoma is meglátszik; ez edénydarabok a legkezdetleesebb durvaságuk s a külsejükön szabálytalanul huzódó, gyakran egymást keresztező egyenes vonalak, valami vesszőből alkotott formára engednek következtetni. Kagyló (unio pictoris) héjak mindenütt nagy számban találhatóak, mi vagy éh-inség mellett bizonyít, vagy azt mutatja, hogy ez az őslakóknak kedvencz csemegéjük volt, mint most az osztriga.

Az itt elősorolt leletek, mind a négy pogányvárnál ugyanazok, s míg az erődítési rendszer, a házi eszközök egyenlősége ugyanazon korra, addig az edények teljesen egybevágó diszítése rokon fajra utal. — Egy diszített edénydarabkát sem találhatunk egyik helyen, melynek a másikon párjára nem akadnánk s ezeknek úgy anyaga, mint diszítése, a fém ösmeretét megelőző kor korlátolt technikája között mozog; sehol nem találjuk itt a fémkor finomabb készítményeinek legkisebb töredékét sem, sehol egy dudor, csigavonal ékítés vagy a korong

nyoma. A vár területét képező fennsík 70—80 cm. mély töredékekkel telt culturrétegben sem a bronznak, sem a bronzösmeretének semmi jele. — Mind ezekből következtetve ezen Abaujmegye területén létező pogányvárakat a fémösmeretét megelőző kor maradványainak tekinthetjük.

B r o n z k o r .

Mielőtt a bronzkori maradványokról szóllanék megemlítem, hogy a megye területén szórványosan három vörös rézeszköz találtatott. Egyik F.-Mislyén, másik Bereten, harmadik Csobádon, mindhárom egyszerű keskeny véső.

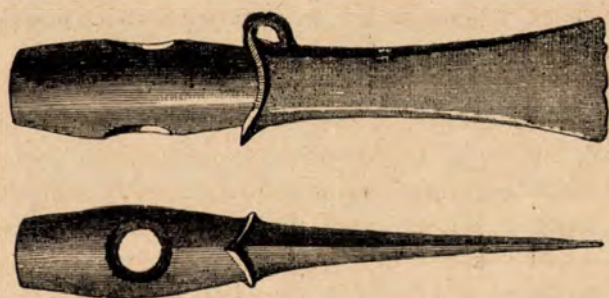
Annál fényesebb emlékeket hagyott maga után a bronzkor. Egész muzeumot tenne ki a megye területén talált tárgyak összesége.

A megye területén oly hosszan lakott pont nem észleltetett, melyeknél a hulladékrétegben talált maradványok közt, különböző korok műveire akadnánk, még pedig a mélyebbekben kezdetlegesebbre, a felsőbb rétegekben előhaladottabb technikájukra (Szihalom, Tószeg) s jellemző különösen az, hogy oly helyeken, melyek úgy a kő-, mint a bronzkorban lakottak voltak, a kőkori lakosok a magaslatokon tanyáztak, a bronzkoriak a völgy felé húzódtak (Búd, Gibárt, Szántó, Arka, F.-Dobsza stb.)

A leletek vagy letét-kincsletek, vagy szórványosak, u. n. kereskedelmi lelet egy sincs köztök, s öntő műhely maradványának csupán az egyik f.-dobszai lelet tekinthető. A tárgyak névszerint kardok, karvédek, fibulák, csákányok, szekerczék, tokos vésők, nagy változatosságuk daczára, mind a szokott magyarországi típusokat mutatják. Csupán három tárgy van, mely rendkívülisége által tűnik fel: egyik a Zsujtán talált bronzkardok egyike, mely az e fajta kardok szokott korongos markolat-végtag helyett mandula idomot mutat; másik ugyan ezen lelet kacsanyak idomu rúd vége (?); a harmadik a Dobszán (?) (13. ábr.) talált kalapács, mely szokatlan alakjában a vésőt és kalapácsot egyesíti.

A megyében tett legfontosabb lelet a zsujtai, mely lándsák és karikák mellett 8 kardot tartalmazott s a 5 kadból

álló buzitai, melynek egyikét a találók törték össze s ez végkép megsemmisült, másik a f. m. o. múzeumba, harmadik a Graffenried-féle gyűjteménybe került; továbbá a papii lelet, mely két nagyon szép, kitűnően fenntartott lándsával gazdagítja a felső-magyarországi muzeum tárait s végre a forrói, melyben számos korongos és hengertekercs s bronztűk mellett egy diszes bronzkard is volt.

13. ábra.

A többi ősmert leletekben fegyver alig találtatott; bennök a disztésre, ékítésre szolgáló tárgyak túlnyomóak. A szántói lelet 15 disztárgy mellett, 4 fegyvert (dárda, szekercze) tartalmazott, az Erdő-horvátii szintén többnyire ékítésül használt tárgyakból: karpereczekből (9), csüngő diszekből (13), sodronytekercsekéből (7) s fibulákból (3) áll, egyetlen fegyver benne egy dárda. Ilyenck továbbá a leginkább fibulákból (9 db.) álló bologdi; a nagyrészt karikákat (8) tartalmazó csájl és f.-mislyei (5 db.) A f.-dobszai egyik leletben 73 drb. ékítési tárgy mellett, a fegyvereket 2 dárda képviseli, a másik f.-dobszai lelet, mint már említettem, az egyetlen öntő műhely maradvány a megye területén.

Feltűnő és nagyon jellemző az összes, ugy szórványosan napfényre került, mint a kincsleletekre nézve a hengertekercsek nagy száma. E tárgy a kincsleletekben ritkán hiányzik, néha azok túlnyomó részét képezik s mint szórványos lelet is gyakori. E tárgy rendeltetése mindeddig nincs meghatározva. A nagyobbakat, daczára annak, hogy mindkét végét lapos korongtekercs zárja el, karvédnek nevezik, a kicsinyeket, melynek

belső tágassága egy közönséges gyűrűnek felel meg, ujjvédnek tartják. E feltevés azonban, eltekintve a már említett körülményt, hogy végei zártak, azért sem igen állja ki a kritikát, mert ha e tekercsek védenék is a kart, vagy ujjakat, de egyszersmind azok használatát teljesen akadályozzák, s ellene mond e feltevésnek azok változó nagysága is. Van köztök olyan, mely karra szűk, újra tág; viszont vannak köztük olyanok, melyek alig 1—2 milliméter átmérőjű belső nyílással bírnak, sőt a legkisebbeknél ez teljesen hiányzik s vékony sodrott pálcácskáknak látszanak.

Végül a tomori lelet, egy kis agyagbögrében kizárólag 219 darab bronzpitykét, vagyis boglárkát tartalmazott. E boglárkáknak ily nagy száma nem első eset hazai leleteinknél, Fekete-Tóton 497 darab találtatott együtt. A tomori leletben a sima, laposok között karimás pipakupak alakúak is voltak; ebből idomul a csücskös boglár, mely Magyarországon több helyen találtatott s néha feltűnően nagy korongja s kiálló tüskéje van. Ez alak s nagy számuk, arra enged következtetnünk, hogy ruhára felvarrva az ékités mellett önvédelemül is szolgáltak s azokat mint a mellvéd és pánczéling első csiráit tekinthetjük.

Bronzkori telepek.

Abaujvár.

A falutól keletnek culturtelep s kővel kirakott tűzhelyek láthatók. A f. m. muzeumban van e helyről egy bronzfibula darabja, s egy agyaggyöngy. A culturtelep rétegei: 3—5" televény alatt égetett földben tégladarabok s kőrakás.¹⁾

Arka.

A »Köves« szőlő alatti terjedt culturtelep a bronzkorban is lakott volt, mit az ott található bronzkort jellemző dudoros és csigavonalakkal ékitett cserépdarabok bizonyítanak.

Baksa. Sz. Ź.

Több bronzkori fegyverrel két lapos négyszögű sodrony tekercs találtatott, mely azért érdekes, mivel a középpontól

1) Dr. Óváry. Arch. Ért. III. 260.

szélesbedő sodrony nemcsak kitűnő szépségű szironya, szabályosan és igen nagy gonddal karczolt czifrázata által, melyben a vonalas háromszög nagy szerepet játszik, feltűnő, hanem az által is, hogy a sodrony tekercsek központjában egy kereklap 14 mm-re kidudorodó közepével, hosszukás somgomb idomu pöczökkel van erősítve, mely a bronzkori gyakran előforduló pipafödéldarabokkal nagy hasonlatossággal bír.¹⁾ A tekercsek szélesbedő sodronya egyenesen távozik a köztől és majd körben visszahajolván egészen hengeressé válik, hogy csavarba átmenvén lapos fülben végződjen. A nagyobb tekercs átm. 12 cm., a kisebbiké 8.5 cm., a kerek, középtől lazán ide-oda mozogható lapok 38 és 32 mm. A tekercsek egyike jobbról balra, a másik ellenkezőleg van csavarva s minthogy nem egyenlő nagyságúak, alkalmasint eredetileg legalább 4 db. lehetett együtt.

Egy igen csinos, ugyanolyan sodronyból készült mintegy 15-ször tekeredett 5.5 cm.-nyi henger, mely mindkét végén lapos 8-szor tekeredett közepe fele vékonyuló sodronylappal volt bezárva. Ezen darab is kitűnő szépségű patinával bír és helylyel-közzel harántos sávokkal van díszítve.²⁾ Bakics János gyűjteményében.

Ugyanezen község határában a szőlőhegyen találtak egy tekercses karvédet, mely 9 hajlású, lapos körkörös, közepén hegyes gombbal védett, háromszögű czifrázatokkal végig ékítve, fogantyujának végrésze csavart. A n. muzeum birtokában van.³⁾

Bakta.

Az »Ártányhát« nevű dűlőn két szép korongos karvédet találtak. A két karvéd egymásnak párja volt, egyik a jobb, másik a bal karra való volt, nagyságra, művészetre teljesen hasonlók egymáshoz. A korong négy oldalú huzalból kétszer csavarodik s e huzal, mely a központnál 3 mm. átmérőjű, a legszélső hajlatnál 12 mm.-re erősödik. A korong átmérője 168 mm., központján egy keresztpeczekkel ellátott 12 mm.-re emelkedő gomb van, mely azonban egyikből hiányzik. A négy-

1) Arch. képtasz t. I. 1. és III. b).

2) Römer Arch. közl. II. 168.

3) Arch. Ért. II. 95. Muz. Rég. napló. 1869. 106.; XXXII. tb.

szögletű huzal a karra felhuzandó perecznél hengeressé változik s kis kunkorodásban végződik. Egyik gyűjteményemben van, másik Eggernél.

Beret.

A »Kenyérmező« dülön egy veresréz keskeny vésőt találtak, hossza 162 mm., élének szélessége 57 mm., patinája világoszöld, rajta néhol sérülések s karczolások láthatók. (Gyűjt.)

Boldogkő.

E falu határában 4 darab 11 aranyat nyomó láncszemet és egy kapcsot találtak. Az arany ezüsttel vegyített. Gr. Péchy Manó birtokában.¹⁾ Ugyanitt találtak egy bronztekerics, gyűrűalakú, kétfelől 3·2 cm. átm. csigatekericscsel, és egy bronzkarika.²⁾

Bologd.

A f. m. muzeumban van e határból egy nagy s nyolcz kisebb dupla csigatekerics u. n. pápaszemes fibula, három keskeny sodronytekerics, egy karperecz, két kis korongos karvédttöredék, gyűrűttöredékek rovátkos ékítéssel és egy bronzgyöngy.

Bosza.

Itt két hengeridomu karvédet találtak.

Buzafalva.

Két darab bronzkorbéli sarló.³⁾

Buzita.

Pongrácz Sebestyén birtokos, e község határában 3 bronzkardot talált, egyik a munkások által széttörtött, másik a Graffenried-féle gyűjteménybe került, (10. ábr.) harmadik a f. m. muzeum tulajdona. (11. ábr.) Ez utóbbi 70 cm. hosszú, melyből nádlevél idomu pengéjére 60, markolatjára 10 cm. esik. Markolatja szinte tömör bronz, végtagja lapos korongot képez, melynek közepéről kúp emelkedik ki.

Büd. (Hernád.)

A bronzkori lakosok ott hagyták az elődeik által lakott magas acropolist a földvárat s lejjebb a völgyben, közelebb a

1) Arch. Ért. II. 9 t.

2) Muz. rég. napló 1876. 267. sz.

3) Felső m. Muzeum 6. évk. 89. l.

Hernád partjához a mai kenderföldek mentén ütötték fel tanyáikat. Itt számos tűzhely található, melyeknek átmérője 3—4' s a jelenlegi talajba 1—3'-ra vannak bemélyítve, alakjuk kör, tartal-

10. ábra.

muk szén és hamuréteg, soknak alapja kővel van kirakva: ezeknek egy része rhyolit, más része trachyt, bennök egy csont eszköz, agyaggyöngyök s összeomlott bögre találtattak. (F. m. muz.)

1869-ben a Gatapatak északi hidfőjének ásása közben csekély mélységben E—D. irányban arczonfekvő csontvázat találtak, mely kivételkor összeomlott. Ettől 18"-re bronzdarabot, agyaggyöngyöket és kovaszilánkokat találtak.

Ezen hely leletei közé tartozik azon bronztű is, mely most birtokomban van. Ennek hossza 290 mm., feje lapos gomb, átmérője 17 mm., lapján egymást keresztező vonalas ékítmények láthatók, testén a gombtövén 7 vonalas disz után egy ferde csipkázat, ugyanilyen bevágott vonal után egy ferde csipkázat kezdődik a

11. ábra.

gombtól; 32 mm. távolságra ezen túl a tű diszitetlen. Szájhagyomány szerint e tájon aransodronyt is találtak, de ezt tulajdonosa a helybeli korcsmárosnál darabokra tördelve itta be.

Büttös.

Rézvésű a nemzeti muzeumban. (Arch. közl. III. köt. 173. l.) Talán bronz?

Csáj.

«Felső pinczeszer»-nek nevezett dülön egy bronzleletre bukkantak, mely állott 8 darab karikából s két sodronyfibulából. (F. m. muzeum.)

Csobád.

E falu határában egy veresréz keskeny vésőt találtak, hossza 107 mm., élének szélessége 48 mm., patinája világoszöld. (Gyűjteményemben.)

Devecser.

A devecseri völgy lakottsága a bronzkoron keresztül is folyást tart. A csiszolt kőkorbán lakott telepek felsőbb rétegeiben elvéve talátnak egyes cserepek, melyek finomságuk s ékítésük stylljére nézve a bronzkorra utalnak. A falu határában talált bronzkori tárgyakból következők az említésre méltók.

Két aranydarab, egyik sulya $24\frac{4}{16}$ #, másik (lánczként összefűzött két aranydarab) sulya $7\frac{3}{16}$ #. Mindkettő a nemzeti muzeum birtokában van.¹⁾

Bronz tű (murgács kert) h. 119 mm., gombja hosszukás 11 mm., öt bordázat köríti.

Picziny bronzvéső¹⁾ h. 68 mm., éle 3 mm. széles, E két utóbbi tárgy gyűjteményemben van.

Dobsza (felső.)

Felső-Dobszánál is az az eset a mi Búdnél; a bronzkori lakosok elhagyták a kőkoriak által lakott várhegyet, a lakosok lejjebb húzódtak a völgyben a Hernád folyó partjához s itt a falu mai területe gazdag kincses bányájává lett a bronzkori leleteknek, mit a Graffenried-féle gyűjtemény, a nemzeti s felsőmagyarországi muzeum tárai bizonyítanak.

A Graffenried-féle tárgyakat nem ösmerem; a nemzeti muzeumba e helyről egy tekintélyes lelet került, melyet Bárczay József fundusán kapufélfa-ásás alkalmával egy cserépedényben együtt találtak. (L. 1—6. sz.) A lelet tárgyai következők:²⁾

1) Muz. rég. napló 1848. jan. 18. 1 sz.

2) Lásd nemzeti muzeum XLIV. tb. 1—37. sz. muz. rég. napló. 1857. Nr. 75.

1. Dárda csúcs	1
2. » » törött	1
3. Hosszudag tekercs (l. 14. ábr.)	9
4. Vastagabb töltsér	7
5. Kisebb töltsér	21
6. Különféle boglár	36
7. Széles rézlemez (l. 12. ábr.)	1
8. Íróeszköz (?)	1
9. Hajtű	1
10. Apró rézszeg	9
11. Hármasszeg	2
12. Fémrög	1
13. Töredékek	25
összeg	115

A 7—13. sz. a. felsoroltakat ugyanott a kertben, égetett földréteg között ember (?) csontokkal találták.¹⁾

14. ábr.

E lelet tehát, főképpen az utóbbi öntőműhely maradvány, eddig mint ilyen egyetlen, mely e megye területén találtatott.

Ugyanitt találtak egy bronztűt, melynek vastagabb vége négyszögletű²⁾ egy csinos vastag karpereczet és egy gyűrűt bronzból.³⁾

Ugyancsak F.-Dobszánál került az utóbbi időkben a nemzeti muzeum birtokába az itt látható négyes korongos tekercs. (15. ábra.)

A felső-magyarországi muzeumban van egy tokos véső bronzból, füle hiányzik és két oldalán az öntő varrányok nyomai még megvannak; felülete sima, teste keskeny és kerekded idomu, élefelé lapul és szélesbül, élekevessé kihajló; egész hossza közepett 0·115, nyílásánál átmérője 0·022, élének átmérője 0·035 mm.

Egy másik tokos véső bronzból, a karima alatt három párhuzamos vonaldiszzsel és négy hosszában futó vonaldiszzsel,

1) Muz. rég. n. 1857. Nr. 75.

2) Arch. ért. IV. 61. 62.

3) M. o. II. 93, 99.

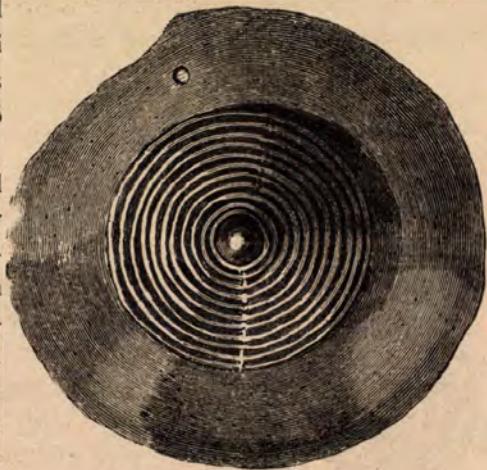
melynek hátról felül félkörben végződik; egész hossza 11 cm., nyílásának átmérője 0,031 és 0,038, szélessége a fül alatt 0,04, gyengén kihajló élének átmérője 0,048 mm.¹⁾

Forró.

A forrói szőlők alatt elnyúló vizmosás már korábban is ösmeretes volt mint bronzkori telep, s gyakran találtak itt bronzkori ornamentikával ékített eszeréparabokat.

1889. tavaszán, közel a vizmosáshoz, két forrói ember burgonyakapálás alkalmával a következő bronzleltre bukkant.

1. *Kard*: nádlevél idomu pengével, mely a markolatnál kiszélesedik, a markolat szintén tömör bronz, nyujtványán két szög erősíti a pengét a markolathoz, középtagja, hosszában nyolcz bordázatot mutat s közepe felé kissé ki-

12. ábra.

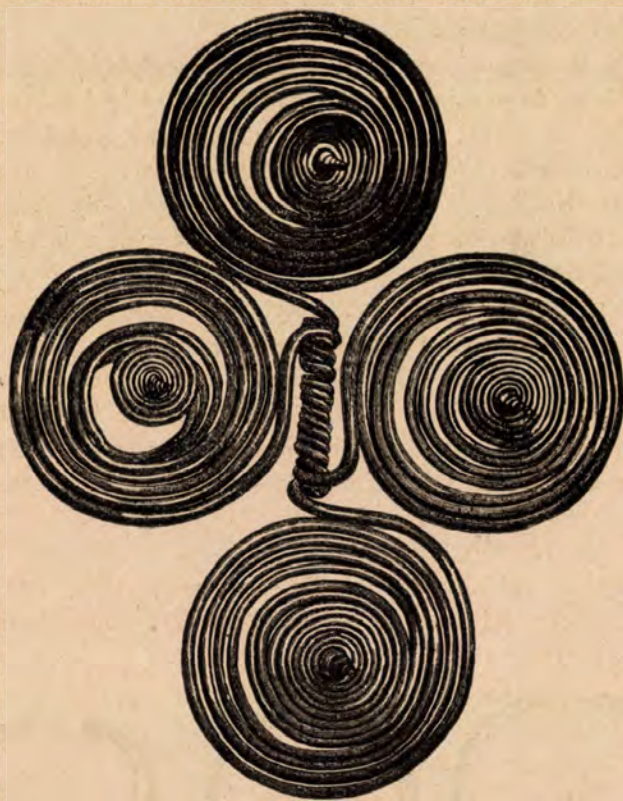
domborodó. Markolat végtagját ellipticus korong képezi tetején laposan vágódó bütyökkel. A pengén nincs diszítés, de a markolat minden részlete párhuzamos vonalak és körkörös ornamentikával diszített. A kard hossza 67 cm., ebből a pengére a markolat nyujtványig 55; a markolatnyujtványra 4, a középtagra 5,6, a végtagra 2,4 cm. esik. Az Abaujmegyében talált kardok közül jellegére nézve, a buzitaihoz hasonlít.

2. Egy 47 cm. hosszú ép bronztű, tömör, gombalaku fejjel, melynek átmérője 24 mm. s három kétpárhuzamos vonalból álló, a központ felé domborodó körrészlet disziti. A tű szára, gombjától 35, 70 és 100 mm. távolságra háromszor dudorodik ki s e dudorokat párhuzamos ferde vonalak, a mélyedéseket vízszintes, szintén párhuzamos vonalak diszitik.

1) Arch, Közl. XIII. II, 38. 39.

3. Az elébb leirthoz teljesen hasonló három bronztű, de ezek végei le vannak törve s hosszúságuk ily törött állapotukban 26, 27.4 és 28 cm.

4. Három bronztű letörött vége, hihetőleg az előbbiekhöz tartozók, de törésük nem új, s azokkal többé össze nem illeszthetők.

15. ábra.

5. Henger-tekerics, mindkét végén hét hajlatú, közepén bütykös lapos koronggal elzárva. A huzal háromszegletű és 25 csavarodása van.

6. Az elébbihez teljesen hasonló zárt hengertekerics 28 csavarodással. Nagyon szép példány.

7. Hengertekercs, egyik végén törött, művezete a fentebbiekhez hasonló, de az egyik végét elzáró lapos korong közepén nem volt alkalmazva a peczkes bütyök, 22 hajlása van.

8. Hengertekercs, az egyik végén szintén törött, nem valószínű, hogy a 7. szám alatt leírt töredékek kiegészítő darabja, 24 hajlása van s ha e két töredék csakugyan egy volt, ez esetben az egyike volt ezen ismeretlen rendeltetésű tárgy legnagyobb példányainak.

9. Korongos karvéd. Huzala négyszegletű, 7-szer csavarodik, közepén peczkes, lapos kerekalakú pitykével. — Átmérője 105 mm. A huzal, kettes-négyes, párhuzamos vonalakkal s a belső kanyarulatoknál rovátkokkal van diszítve.

10. Korongos karvéd, nagyobb, de nem oly diszes példány, 10 hajlatu korongjának átmérője 15 cm., a huzal négyszegletű, diszítve nincs.

11. Ugyanaz. Középső bütyke hiányzik, karperecz is le van törve. Átmérője 14 cm. s tizszer kanyarodik.

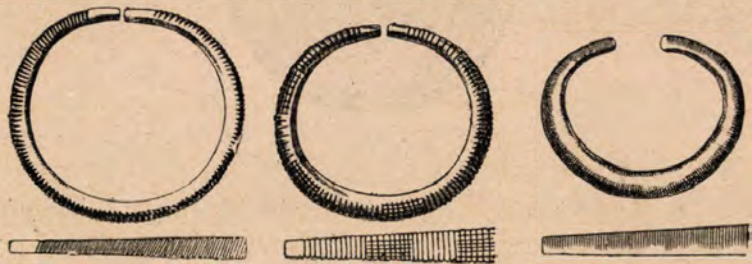
12. Két töredék. Egy korongos karvéd, melynek eredeti hajlásai szétbomlottak, s egy hengertekercs záró korongja.

Ezen 17 darabból álló bronzlelet, mely egyikét képezi a megye érdekesebb bronzleleteinek — gyűjteményemben van.

Gibárt (l. Hernád-Büd).

Horvái (Erdő-).

Szántás alkalmával a »Korsós« nevű dűlön egy fazék került az eke alá s ebből a következő tekintélyes bronzlelet jött napfényre.

16. ábra.

17. ábra.

18. ábra.

Kilencz karperecz, (16—18. ábr.) nyolcz ép, a kilenczediket a találók, a bronz megvizsgálása végett ketté törték. Min-

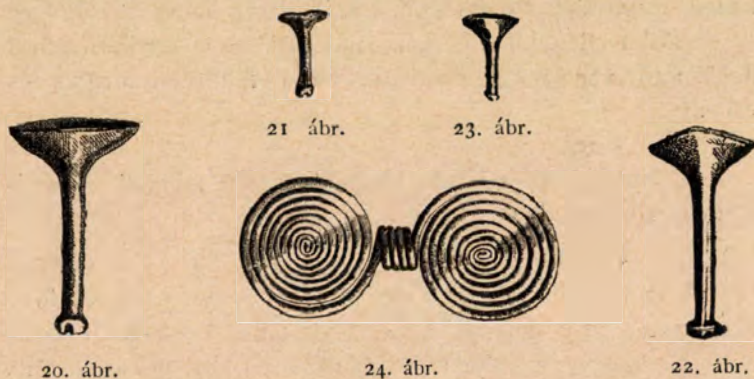
denike különböző mintában öntetett. átmérőjük 64—70 mm. közt változik, közülök nyolcz, rovátkolt ékítésű, a kilenczedik, mely a többinél kissé tömörebb, egymással váltakozó rovátkolt, s egymást keresztező vonalas ékítések által tizenegy egyenlő részre osztatik.

Egy dárda, (19. ábr.) h. 115 mm., ebből köpűjére 55 mm., szárnyára 65 mm. esik, a szárnyak, a köpű folytonos vékonyodását képező gerinczből egyszerű görbülettel kanyarodnak ki. Legnagyobb szélességük 29 mm. Ékítés rajta nincs, a gerinczen egy jókora lyuk, öntési hibából származik

19. ábr.

13 darab tölcseres függő dísz, (20—23. ábr.) különböző nagyságban, a legnagyobb 79 mm. hosszú, a legkisebb 30 mm.

20. ábr.

21. ábr.

23. ábr.

24. ábr.

22. ábr.

Egy korongos sodrony, u. n. pápaszemes fibula, (24. ábr.) nyolczhajlatu korongja 50 mm. átmérőjű, a középtag átmérője 14 mm. és négy csavarodással bír.

Egy másik az előbbihez hasonló törött fibula, 48 mm. átmérőjű, korongja 9 hajlatú, a 14 mm átm. középtag 6 csavarodást mutat.

Egy harmadik fibula töredék, az előbb leirtakhoz teljesen hasonló.

7 drb. sodronytekercs u. n. ujjvéd, 20 mm. átmérővel 7—15 csavarodással. (25—27. ábr.)

25. ábra.

26. ábra.

27. ábra.

Mindezen elősorolt 33 darab tárgynak, melyből 20 gyűjteményemben, 5 db. a f. m. muzeumban van, patinája feltűnően ép és élénk zöld. Ezen kívül állítólag br. Waldbott tulajdonában érdekes gyűjtemény van az ezen község határában talált bronzokból.

Ináncs.

Országút készítése alkalmával talált két igen érdekes, bronzkori csészecske jutott a f. m. muzeum birtokába, egyik egyszerű fületlen egyenes függélyes oldalú, aljánál keskenyülő alakkal, magassága 75 mm., átm. szájánál 90 mm.; másik igen kecses alaku edényke, füle karimáján felül ér, hasa hármásával lefelé futó vonalakkal ékesített, talpa feltűnően magas és keskeny.

Jászó.

B. Nyári Jenő a jászói barlangban tett ásatásai alkalmával bronzkori cserepekre is akadt.¹⁾

Kér.

A czekeházi határ felé, az «Aranyos» völgy nyílásának átellenében, mély szántás alkalmával több egész urna találtatott. Ezek egy, e helyen létező bronzkori urna-temetőre engednek következtetni. (A f. m. muzeumban.)

Kércs.

A «Lángoldal» nevű dűlőn bronztöredékeket találtak, melyek egy pár hengertekercses karvédnek maradványai. A tekercs keresztmetszete háromszögletű, ékítés rajta nincs, végein tekercses korongban végződött, mely már négyszögletű. A lelet 10 töredékdarabban gyűjteményemben van.

Kéty.

Két kis bronzkori bögre gyűjteményemben.

1) Nyári: Aggteleki barlang, 128, 1.

Korláth.

A neolitikori leletekben gazdag Korláth határában az 1886. év folytán a «Köves» szőlőhegy északi részén huzódó sziklák közt 4 tokos vésőt és egy bronzcsákányt találtak (28. ábra). Mindezen tárgyak a nagyobb példányokból valók. Az egyik tokos véső sima karimáju, hossza 120 mm., éle szélessége 4·4 mm., összes ékítése egy a karimával egyenközü horony, másik karimájának eleje kimagaslik, ennek hossza 97 cm., kimagasló elejével 110, karimájával egyenközüleg horony fut rajta végig s ebből fogas ékítések nyulnak le 17 mm. hosszúságban. A harmadik karimájának eleje szintén kimagaslik, ennek h. 104 mm., kimagasló elejével 114 mm., ennek is van karimájával egyenközü horonyos diszitése, valamint hosszában is mindkét oldalon végig fut rajta két-két horony. A negyedik tokos vésőt nem láttam. A csákány hossza 320 mm., tehát a legnagyobb példányok közül való; pengéje mindkét szélén kettős horonnyal ékített, hajlott, élénél erősen kiszélesedő, hossza 230 mm., szélessége tövénél 24 mm.; élénél 82. Köpüjének hossza 72 mm., két oldalt 10 mm-re kiülő dudorral, foka horonyos hegyes nyujtványban végződik s feltűnő, hogy az öntvényben a fok egy hegyes nyujtványt képezett s a tokos korong, mely nem öntött, hanem vert bronz, csak azután lett a hegyes nyujtványra ráforrasztva. Mindnégy tárgy gyűjteményemben van.

Lengyelfalva.

Lengyelfalván a bronzkort egy kis lelet képviseli, mely négy nyitott aranykarikából áll. E karikák huzalja négyoldalú, mely csak elvékonyult végeinél válik hengeressé. Nagyságuk különböző: kettő nagyobb, kettő kisebb, diszítés egyiken sincs.

28. ábra.

A nagyobbak kerülete 158 mm., átmérője 52 mm., sulya 26·3 és 24·7 grm.

A kisebbek kerülete 130 és 132 mm., átmérője 40 és 42 mm., sulya 12·9 és 12·3 gr. A lelet gyűjteményemben van.

Mislye F.

A f. m. muzeum gyűjteményében van e határból 5 drb. bronzkarika¹⁾, továbbá egy veresréz lapos véső, h. 126 mm., élének széle 44 mm.

Papi puszta.

Az itt talált bronztárgyak közül legnevezetesebb két lándsa.

Egyiknek hossza 320 mm., miből köpűjére 100 mm. esik, a szárnya hirtelen domborodással indul a köpüből, majd hirtelen csinos kanyarodással visszahajlik a gerincz felé s innen arányos keskenyedéssel halad hegyéig. A szárny kiindulási pontjától a lándsa mindkét oldalán horony fut végig, kihajlásával jelezve a szárny széleinek kihajlását, a nélkül, hogy a kihajlással párhuzamosan haladna. Ott, hol a szárny széle keskenyedik, a horony a gerinczczel egyesül.

A másik hossza 346 mm., melyből köpűjére 115 mm. esik; alakra nagyrészt egyezik az előbbivel, csupán a diszitő horony iránya mutat eltérést, a mennyiben ez mindjárt a szárny tövénél a gerincz felé indul s ezzel egyesülve halad a lándsa hegye felé.

Találtak itt még egy tokos vésőt, karimája alatt három párhuzamos vonaldiszszel, hosszában ugyancsak négy futó vonaldisz, melyek közül három felül félkörben végződik, hossza 11 cm.; egy hengeridomú karvédet és egy bronzkarikát. Mind-ezen tárgyak a f. m. muzeum tulajdonában vannak.

Pere.

E határban két magas urnát s benne két lapos fejű 185 és 237 mm. hosszú bronztút találtak.

Prépost és

H.-Kércs.

Itt és a szomszéd H.-Kércs határában szórványosan találnak bronzokat. Bronzkarikát, rovatolva mindkét szélén,

1) F. m. muzeumegyl. évk. I. 51.

2 példányt; nyílt vékony bronzkarikát, egyik végén felhajlitva; bő nyílású, fekete cserépedény, nyakékszerűen használt átfúrt fekete agyagszemét. Mind e tárgyak a nemzeti múzeumban vannak.¹⁾ Egy bronzkori csupor van ugyanezen határból a f. m. múzeumban.

Regécsz.

A falu mélyebb kertjeiben alluvium réteget mutat, hol három különböző nagyságú hamvveder találtatott; fedelök állítólag bronzsodronnyal volt lefoglalva, bennök hamu.²⁾

Szaláncz N.

A várhegy tövében levő culturrétegben szenesedett buza található, belőle gyűjteményekben is van. A nemz. múzeumban van egy nyolcz hajlatú henger- (?) idomú bronztekercs, közepén gombbal és egy tizenhat hajlatú tekercs.³⁾

Szántó.

A «Felső Gyúr» nevű szőlőhegyen a gyógyszerész szőlőjében egész urnákat találtak, egyiknek két füléhez egy-egy kis bögre volt dróttal erősítve (F. m. múzeum.)

A «Középső Gyúr»-ön csigavonalas czifrázatú cserepek, kovazúzókö s őrlőkövek találtattak.

A «Középső Gyertyámos» nevű szőlőhegyen találták azon jelentékeny bronzleletet, mely ma a nemzeti múzeumban látható.

E lelet tárgyai:⁴⁾

Különböző bronzkarika sima, ékités nélkül, két kigyófejes végü	10
Kettétört bronz korongtekerceses fibula	1
Kisebb fajta tölséres disz	1
Ékitett bronz tokos véső	1
Egész lándsza	2
Törött « (29. ábra)	1
Csákány 250 mm. h., végén hajlitott	1
Rovátkos karperecz	1
Szekercze 170 mm. h.	1

1) Muz. r. n. 1869. 113., 1871. 106. sz.

2) Dr. Óváry Endre: Arch. ért. III. 60.

3) Muz. r. n. 1850. V. A. 3.

4) XLIII. tb. M. r. n. 1872. 145. sz.

29. ábra.

Szemere.

Gr. Pallavicini adott gyűjteményembe egy kis agyag füles edényt (tagjában találták), mely kétfelé vált, magassága 42 mm., gyomra kerülete 200 mm., szája átmérője 34 mm., benne 10 drb. összekuszált kis sodronytekercs töredék található, mellette egy — a találók által — kettétört bronztű, ékítés nélküli, kupakosan lekonyuló szélű fejjel, hossza 192 mm.

Szikszó.

A «Magyar hegy»-ről egy csinos alakú kis füles bögre került gyűjteményembe. Kissé oldalt kinyuló hasa s félredülő felső része mutatják, hogy szabad kéz műve. Töredezett felső karimájának átmérője 60 mm., az egész bögre magassága 51 mm., füle karimáján túl alig 1 mm-re magaslik ki, felső karimájának kerülete 180 mm., gyomráé 210; karimája belső oldalán fűrész-fries vonul végig, kívül nyakát kettős sima vonal keríti, alább gyomrának domborulata felé egy czakkos vonal fut végig, ugyanilyen látható az erősen gerincezett gyomron s ez alatt közvetlenül egy kettős sima vonalból álló stráf, mely a lapos fül két oldalán felvonul s az edényke karimáján belül végződik. Alól a fenék mellett ismét a fűrész-fries köríti. Mindezen ékítések, melyek az edényke szürkés falát ellepik, fehér mészszerű anyaggal vannak kitöltve.

Tenger.

A völgyből a tengeri szőlőhegyhez vezető ut mentén lévő árokban egy csontváz, egy szép bronzkori fekete graffittal bevont, dudorokkal ékített tálcacs és egy kovaszilánk található. Mindkettő a f. m. muzeumban van

Tomor.

A szőlőkhöz vezető ut mentén egy vizmosás oldalában egy diszítés nélküli agyagedényben, mely csak töredékekben került elő, 219 darab bronz pityke-ruhadsz találtatott. Közülök hat nagyobb 18 mm.-re kidomborodó pipakupak alakúak, a kup tetején mindeniknél kisebb-nagyobb lyuk van, alól kalapkarima módjára ellapulnak, a kúp tövén gyöngyös ékítés köríti, melyet két egymás átellenében lévő lyuk szakít meg, minélfogva ezen disz bizonyosan a ruhára volt felvarrva. E kúpalakú pitykék átmérője 24—30 mm. közt váltakozik. A többi mind sima rajtok semmi diszítés, mindeniken egymás átellenében két lyuk van, alakjuk részint kör-, részint tojásdad, nagyságuk különböző, átmérőjük a 17 és 27 mm. közt változik. Sok köztük a törött patinájuk nem szép, piszkos barna, sok helyen kérgesen elégyült, mi vegyi összetételükből származik. (Gyűjteményemben.)

30 ábra.

Ujfalu Boldogkő.

A falu határában levő már alig felismerhető emelkedésű két halom egyikét felásattam, azonban azt már egyszer megásottnak találtam s az összes lelet nagy mennyiségű kő s egy kicsiny bronztárgy volt, melynek rendeltetését nem ismerem, hihetőleg töredék. (Gyűjteményemben).

Vily.

Ezen község határában is találtak bronzot, közülök az itt ábrázolt két bronztőr a nemzeti múzeum birtokában van.¹⁾ (30—31. á.)

Zsujta.

A falutól mintegy 1 kilométer távolságra eső Ortvány nevű dülönnek egyik meredek

31. ábra.

1) Hampel: «A bronzkor emlékei Magyarországon I. kt. XVIII, tb. 8. ábr., XIX tb. 3. ábr.

oldalában pihenő munkások tekintélyes bronzleltre akadtak. E lelet tárgyai: 8 kard, 8 karperecz, 6 lándsa s egy madár-(kacsa) fejet ábrázoló rud, vagy póznavég. (Lásd II, III, IV. tábla.) A találók elbeszélése szerint a földtől alig eltakarva bukkantak reájuk, legfelül feküdtek egymás mellett a karpereczek, alattok közvetlen a lándsák és a rudvég s legalól a kardok szépen egymás mellé fektetve, még pedig úgy, hogy egyiknek hegye, a másiknak markolata felé volt fordítva. A tárgyak mind épek voltak s a találók csak később, az ércz-nem megtudása végett törtek el három kardot s egy karpereczet.

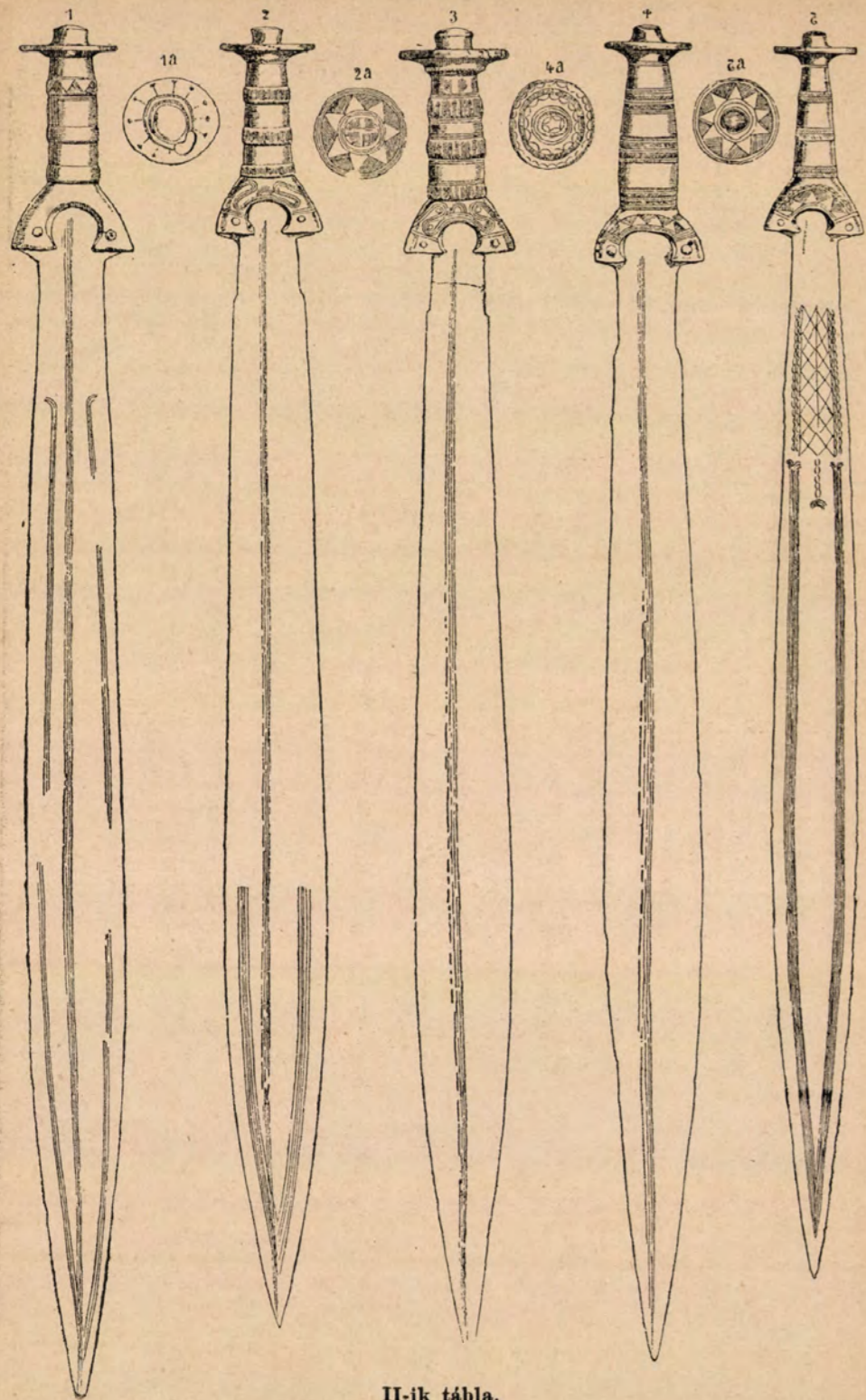
A tárgyak leírva következők:

Kardok: 1. hossza 650 mm., pengéje 550, markolata 100, ebből a nyujtvány 30, középső tag 58, végső tag 12. Liliomlevél alakú pengéjének legnagyobb szélessége 50 mm., a markolatnyujtványtól 32 mm. távolra egy bevágással 27 mm.-re keskenyedik. A penge hegyétől markolata felé mindkét oldalán ötszörös vonaldisz húzódik, mely azonban 217 mm. hosszúság után megszünik. Alsó vége két bronzszöggel van a markolathoz erősítve, melynek nyujtványa meandervonalakkal ékesített, középső tagján 3 egyenes vonalakkal ékitett gyűrűpánt dudorodik ki, végső tagja lapos gombbal végződik hét ágú csillagdiszitással.

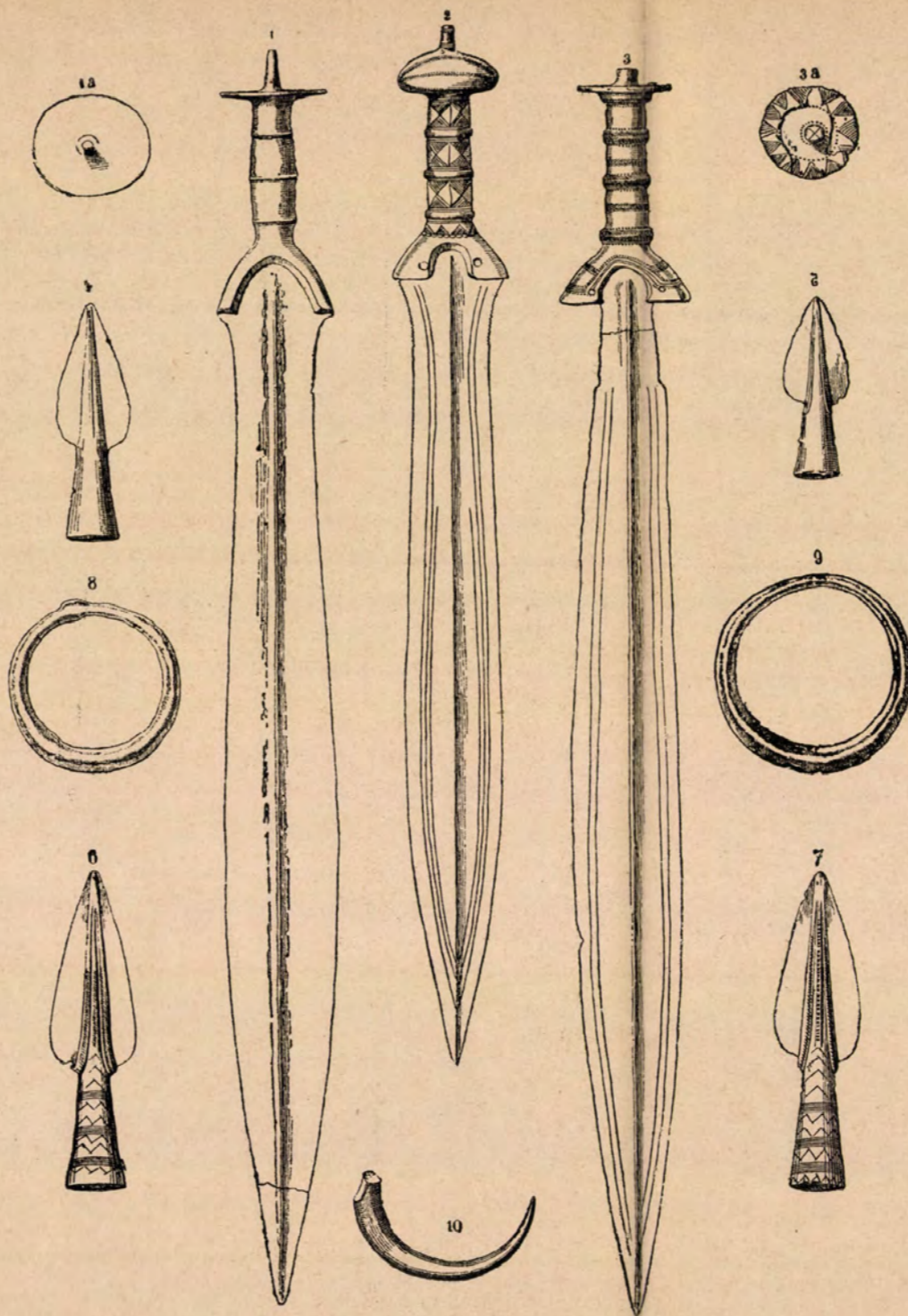
2. Hossza 675 mm., melyből pengéjére 556, markolatnyujtványára 28, középső tagjára 74, végső tagjára 17 mm. esik. Pengéjének széle 48 mm., végső tagja lapos gombbal végződik, külső lapján félkörös diszitással. A bütyök tövén lyuk van.

3. Hossza 687 mm., pengéje 576, markolatnyujtványa 30, középső tagja 64, végső tagja 17 mm. Pengéje legn. szél. 47 mm. s a markolat felé fokozatosan 31 mm.-re keskenyedik. Pengéjét párhuzamos vonalak ékesítik, csupán a középtag harmadik bordáján látszanak némi háromszög alakú diszitek s a végső tag lapos gombjának külső lapján egyes pontozatok.

4. Hossza 626 mm., pengéje 526, markolatnyujtványa 29, középtagja 60, végső tagja 11. Pengéjének legnagyobb szél. 43, markolatánál fokozatosan keskenyedve 23 mm.-re.

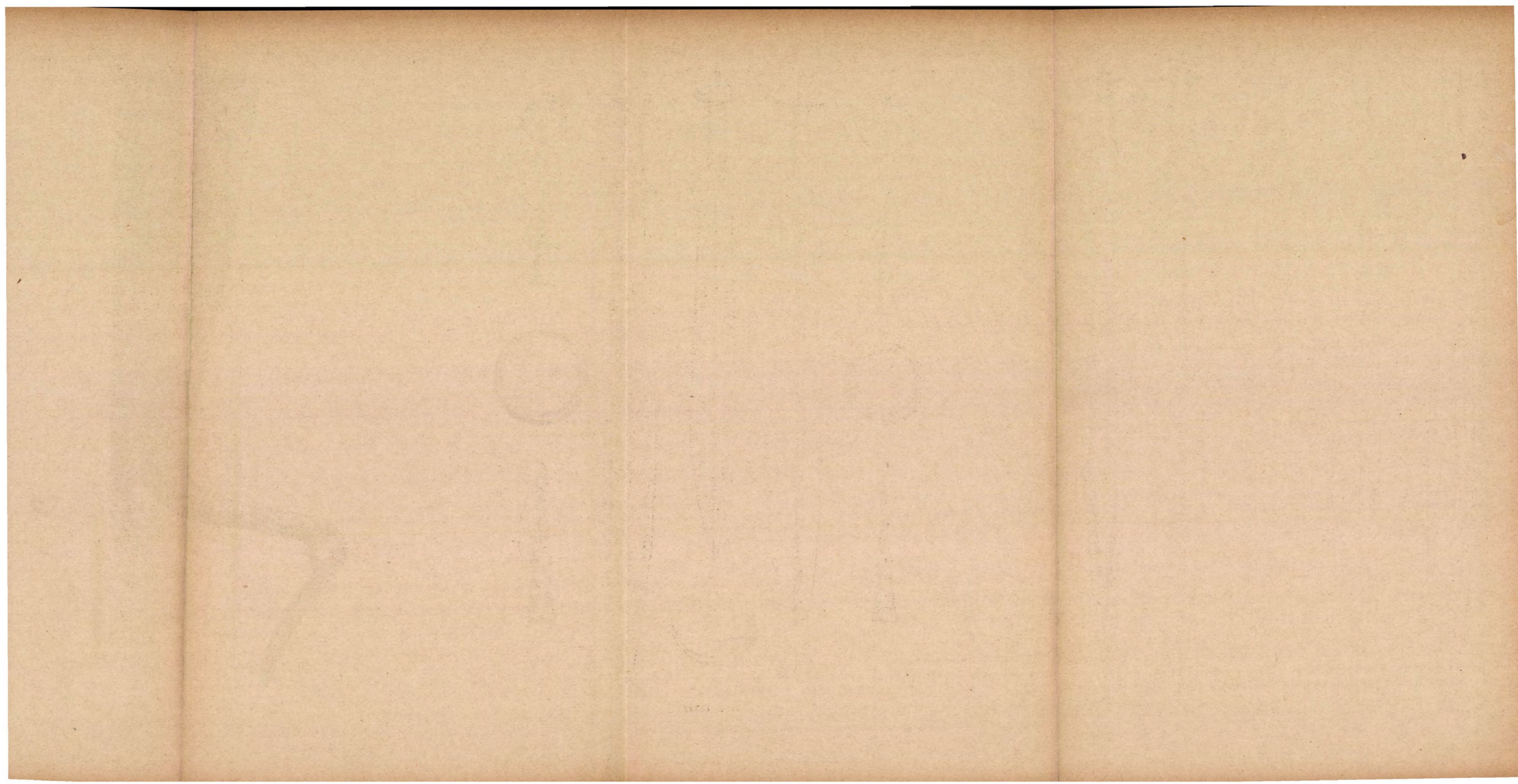
II-ik tábla.

III-ik tábla.

IV-ik tábla.

Hegytől markolata felé 410 mm. hosszú párhuzamos vonal fut végig s végükön bokrétaszerűleg kicsavarodnak, innen a markolat felé 75 mm. hosszúságban egymást keresztbe metsző egyenes vonaldisz következik, két szélén kettős félkörös ékítéssel szegélyezve. A markolatnyujtványon csillagos diszítés van félkörös szegélylyel, a középtag a végső tag felé fokozatosan keskenyedik, a 3 borda az alapból alig emelkedik ki, csak 3 párhuzamos vonal jelöli, ezek közei reczézéssel vannak kitöltve, a végtag lapos korong, rajta 9 águ csillagdiszítés.

5. Hossza 665 mm., ebből pengéje 560 mm., markolatnyujtványa 25 mm., középtagja 65 mm., végsőtagja 25 mm., pengéjének legn. szél. 49 mm., markolatánál 26 mm.-re keskenyedik, a pengét 5 párhuzamosan haladó vonal, a markolatnyujtványt meanderékitések, a középtag erősen kidomborodó bordáit függélyes s vízszintes vonalak, — a végső tag lapos gombját 14 águ csillag disziti.

6. Hossza 600 mm. ebből pengéje 490, markolatnyujtványa 28, középső tagja 68, végső tagja 14 mm., pengéje legn. szél 50 mm., markolatánál 25 mm.-re keskenyedik. A markolatnyujtványt pontos vonalak, a korong külső lapját 14 águ csillag disziti.

7. Hossza 608 mm., ebből pengéje 482, markolatnyujtványa 28, középső tagja 74, végső tagja 24 mm. A penge legn. szél. 53 mm., mely 37 mm.-re keskenyedik, de a markolat tövénél ismét 53 mm.-re szélesedik. E kard pengéstől, markolatostól egy darabból van öntve s ékítve nincs.

8. Hossza 500 mm., ebből pengéje 377, markolatnyujtványa 28, középtagja 62, végső tagja 33 mm. A pengét három párhuzamos vonal ékíti, a markolatnyujtvány sima, de a középtagon a három borda közeit gondosan vésett mértani ábrák töltik ki. — A végtag a többiktől eltérőleg mandula alakú, rajta mind két oldalon 3—3 vonalas pontos ékítés fut végig.

L á n d s á k. 1. Hossza 150 mm., 2. h. 150 mm., 3. h. 110 mm., 4. h. 84 mm., mind a négy, a bronzlándsák azon egyszerű fajához tartozik, melyeknél a szárnyak széle egyszerű görbülettel kanyarodik ki.

K a r p e r e c z e k.

Számuk nyolcz. Ezek közül 7 egész, egyet próbául el-törtek, hét zárt, egy — a törött — nyilt, a zártok közül hat valószí-nűleg egy mintában öntetett; nagyságuk, súlyok ugyanaz, mind-annyian köralakuak, külső kerületük 294 mm., belső átmérő-jük 75 mm., négy élük s az élek csak legkeskenyebb részü-kön mennek át henger idomba. A 7-ik zárt karperecz szinte körídomú, de amazoknál laposabb, két élü, vékony részénél egy domborodás öntési hibából származik, külső kerülete 262 mm., belső átmérője 62 mm. — A nyilt karperecz-töredék hen-gerídomú, köralakú, átmérője 73 mm.

E karpereczek egyikén sincs semmi dísz.

Kelta, római, népvándorláskori leletek.

A vaskor elérkezével elveszítjük a biztos fonalat, mely eddig utunkban kísért. Találunk ugyan szórványosan egyes tárgyakat, cserépdarabokat, korongon készítve, fekete gra-nítal bevonva, domború pálczatagozattal nyakán, mely nálunk a kora vaskort jellemzi, vagy finoman égetett vékony cse-repeket, ivezetes szabálytalan ékítésekkel, melyeket B. Nyári (Agt. barl.) népvándorláskoriaknak tart; de az ércleletek e korból ritkák, csak szórványosak, minek oka egy részt, az anyag romlandósága, másrészt az egyes tárgyak hasonlósága az évszázadokkal későbbiekhez, mely különösen a lándsáknál és nyiláknál mutatkozik.

Egyetlen authenticus keltakori lelet a megye területéről a gibárti és bűdi határ közt elvonuló Gata árokban talált lelet, melyben legjellemzőbb a nagy cserépedénybe helyezett össze-hajlitott vaskard, mely a tudomány nagy kárára most úgy a hogy kiegyenesítve a f.-m. múzeumban egy fegyvertáblán a többi kardok közé szegezve látható, e lelethez tartoznak, a szintén jellemzetes vaskések, a kardtok pántjai, egy paizs fo-gantyú, csattok s egy ezüsttel kivert lándsa.

A római korrallal még gyorsabban végzünk. Itt római em-lékekről általában szó nem lehet, pénzlelet is tudtommal egy

volt Ináncson, s ez is azon körülménynek tudható be, hogy a rómaiak Sárosmegyében a mai Dubnikon már ösmerték és mivelték az opál bányákat s ide megyénken keresztül közlekedtek Pannoniával.

A népvándorlás kora szintén csak szórványos leletekben ad jelt magáról; hosszabb lakottságról csupán Devecser s a szomszédos Encs tanuskodnak, hol bütykös vassarkantyúkat, kengyelvasakat néha az eke forgat ki e korból. — Eddig ismeretes legfontosabb emléke a monaji halom, melyet a «halomok» fejezet alatt már kimerítően méltattam.

Kelta, római, népvándorláskori lelhelyek.

Bakta.

Az «Ártányhát» dülön egy durva mivű cserépedény darabjait vaspántokkal összefoglalva találtak. (Gyűjteményemben.)

Rásony.

Halom, mely az ötvenes években felásatott, benne a még most élők előadása szerint vastárgyak, zabola, kengyel stb. találtak.

Devecser.

1882-ben gödörásás alkalmával 70 cm. mélyen egy nagyobb edényt találtak, benne egy állatnak a fejét, az edény szétmállott, darabjai feketés szürkék, máztalanok, mellette kis bögre volt, szájával lefelé fordítva. — Ez épen került ki. Magassága 6 cm., szájának átmérője 4·8 cm., hasának kerülete 26·5, az egész hasonlít két ellenkező oldalán elvágott gömbhöz, a mennyiben sem szájánál, sem talpánál semmi kiülő karimája nincs. Hasa legkiülőbb részét egy-két szabálytalanul húzott vonal által képezett szalag környezi, közbe egy sor pontozattal, a szalagtól szája felé, felfelé valamint talpa felé lefelé, egy-egy ily két vonalból álló szalag oldalát 4—4 mezőre osztja, melyet felváltva majd egymást keresztező egyenes vonalú ékítés, majd szabadkézzel 3 parallel haladó ügyetlenül karczott csigadiszítés tölt be, szájánál szintén ily egyszerű szalag köríti s egymással

szemben közel egymáshoz két-két kis lyuk van furva. (Gyűjteményemben.)

F.-Dobsza.

«Mintegy 60 évvel ezelőtt találtak az egyik halom teteje körül 8 db. ujjnyi vastag aranyláncszemet, a kis halom mellett egy arany gyüretet, mely sima papírvastag s teriméje két ökölnyi volt, mellette egy sárga rezü kard, szügyellő karika, két kengyelvas és egy emberváz találatott.»¹⁾

H.-Büd.

A h.-büdi határt a gibártitól elválasztó Gata-völgy ma egy óriás vizmosás, melyben az ötvenes években egy keltakori leletet mosott ki a viz. — E lelet a következő tárgyakból állott :

- 1 kétélű kard összehajtogatva egy edényben ;
- 2 egyenes késpenge ;
- 1 domború élű késpenge ;
- 3 egész és
- 1 töredék meghajtott késpenge ;
- 4 kardtok-rész ;
- 2 csatt ;
- 2 pánt ;
- 2 ezüsttel kivert lánsa ;
- 1 gerely ;
- 2 paizsfogantyú.

Mindezek Gábrriel István ajándokából a f.-m. múzeumba kerültek.

Prépost.

«Sárga földásás alkalmával egy női csontvázat találtak melynek koponyájánál egy sárgaréz fülbevaló volt, egy sárgaréz gyűrűt s egy vastagabbat fehérét, melynek felső és alsó karimáján bevágott sugárnemű vonások látszanak. Cserépedények is találtattak. — (Arch. ért. II. 95. A sárgaréz alatt talán bronzot érthetünk, akkor a lelet a bronzkorba tartozik.).

Szemere.

(Lásd : Halmok.)

1) Arch. Ért II. 93, 94.

Monaj.

(Szinte a halmoknál.)

Fászó.

B. Nyári a jászói barlangban próbaásatást tevén, erről többször idézett munkájában a 128-ik lapon, a következőket írja: «Találhatók ott az alsó rétegben neolithkorbelt sima, vagy egyszerű diszitési, de azért izletes szép bronzkori s öblös izléstelen vaskorbelt bottaggal diszitétt edények. Találtunk azonban ivezeti diszszel kiczifrázott, jó gyurmából, jól kiégetett, afféle edénytöredékeket is, a minők Aggteleken előfordulnak s a melyeket ősmagyar időbeli gyártmányoknak tartok.»

Ináncs.

A község határában következő római pénzek találtattak:
2 Vespasianus 2 drb. (Cos. VIII. és Augur Tripos.)

1 Domitianus (princeps iuventutis).

1 Nerva (Fortuna PR.).

1 Traianus (S. P. Q. R. Optimo Principi).

1 Hadrianus (Cos. III.).

1 Antonius Pius (Cos. II.).

1 Faustina ten. (Aeddiva Faustinaes.)

1 Faustina ten. (Augusta.)

1 M. Aurelius (Cos. II.)

1 Faustina junior (consecratio).¹⁾

Befejezés.

Az elmondottakban befejeztem e megye területén tett nyolcz évi kutatásaim eredményét. Már így is tekintélyes adathalmaz az, pedig ez csak kezdet és uttörés, mert ha tekintetbe vesszük a még fel nem fedezett őstelepeknek bizonyosan tekintélyes számát, a legtöbb halom kiaknázatlan kincseit s a most ösmertetett nagy számú őstelepek még fel nem fedezett temetkezési helyeit, bátran elmondhatjuk, hogy a tennivalók

1) Arch. ért. IV. 190. 1.

javarésze ez ügyben még hátra van. E megye őskori leleteinek gazdagságáról ez ideig is fényes tanuságot tesznek a nemzeti és felső-magyarországi muzeum termei és saját gyűjteményem, melynek nagy részét a megye területén tett kutatásaim közben gyűjtött tárgyak képezik.

De nemcsak az ősrégész lesz kielégítve Abaujmegye által. Gazdag az a középkori emlékszerű építészeti műveket tekintve is. Négy románkori műemlék: F.-Regmeczen, Göncz-Ruszkán, Búdön s Rásonyban és a kassai monumentalis építményeket nem számítva, 28 átmeneti és csucsives templom maradt ránk e korból.

A Szepességről a megye területét hosszában áthasító középkori kereskedelmi ut mindenütt ily műemlékkel jelöli irányát. Kassáról elindulva Bárczán (góth), Szinán (átmeneti), Tornyos-Németiben (góth), Göncz-Ruszkán (román), Vilmányban (góth), Vizsolyban (részben román, részben góth), F.-Czéczen (átmeneti), Kérben (átmeneti) s Szántón (csucsives) műemlékekre találunk. Ha ehhez hozzávesszük a feudális kor maradványait, az egyes hegytetőkön porladozó várromokat: Szalánczot, Omode-várt, Regéczet, Boldogkőt s azokat, melyeknek csak a történelem tartá fenn nevét: a gagy-bátori, fügedi, nagy-idai, saczai várakat, az erdők sűrűjében rejtező zárdaromokat, bizony állithatjuk, hogy Abaujvármegye a régi maradványok és emlékek valódi muzeuma.

Csoma József.

A kassai magyarság 1554. évbeli panaszlevele.

Lengyelország s kivált Krakkó kereskedelme a XIII. században vergődik jelentőségre s a flamand eredetű sziléziai németiséget keletre vonzza; e németiség Felső-Magyarországnak főként Hernád- és Tárca-völgyi városait is ellepi. Zsolna német neve: Sillein is erre vall.

Kassára másrészt az abauji német telepítésű falvak: Göncz, a három Németi, Perény, Ruszka, Czécze, Dobsza, Vizsoly és Egyházás-Vizsoly lakossága is folyton beszivárog.

E németiség kiváltságaival megmarad nemzetiségében; a közömbös tótság az idők folyamán sem emelkedik fel a jólét és műveltség alacsony fokán túl s Kassa egyik — minden valószínűség szerint — kisszerű utcájában — a tót utcában (vindische-gasse, 1401., ma kovács- és jezsuita-utca) vonult meg.

A magyarság Hunyadi Mátyással kezd erőre kapni. A város leggazdagabb polgárai s a tanács tagjai Szathmáry Ferencz, a későbbi esztergomi érsek, Györgynek nagybátyja és Szobránczi János.

A magyarság terjedésére vallanak a két-, sőt háromnyelvű vezetéknevek; a XVI. század elején Kükelbrecht bíró neve magyarosan Kakuk; vejének s a bíróságban utódjának Melczer és magyarul Aszalós.

A vezérelemek németsege mellett az alsóbb néposztály valószínűen bevándorlás által mindinkább magyarrá lesz. Az 1520-ik évi jegyzőkönyvben egy helyütt valami utczai verekedésről van szó s az egyik tanu vallja: «het der Nikel im geschnelcz under dy Nasz und gesprochen: Czicz varga! Fitty orrod alá!» Ezért azután a dühös varga agyonütötte a gunyolódót. 1531-ben a város egyik prédikátora Dévai Biró Mátyás, ki németül nem tud.

Az 1536. évbéli események, bár erőszakosan és csak rövidebb időre, teljesen magyarrá változtatják Kassát. Az említett év december hava 4. napján a város árulás által János király kezére kerül. Sperfogel, az egykoru krónikás a város biráját, Melczér Andrást vádolja e tettel, mint a ki titokban egyetértett az ellenséggel s akkor is, mikor a lakosság a beözönlő Jánospártiak ellen fegyverre akart kelni, a biró e szavakkal: «béke legyen!» csillapította a feltámadó polgárságot. Az árulás vádját le kell mosnunk Melczerről. Ipjával együtt, kit oroszlánrész illet abból, hogy a város a mohácsi vész után Ferdinánd pártjára áll, csak három évvel előbb (1533) kap nemességet; a csiny idejében ő ül a birói székben; érzelmei is a német királyhoz vonzották; mindez Sperfogel ellen vall; az ellenséggel szemtől-szemben való eljárása pedig épen dicséretére válik józan politikájának, melyben a nemzet XVI. és XVII. századbéli politikájának csiráival találkozunk.

A János-pártiak különben vele sem bántak kegyesebben, mint polgártársalval. Fogságra hurczolják őket Nagy-Váradra, Erdélybe; javaikba Zápolya hiveit — mind magyarok — ültetik.

A fogság ugyan rövid, de az elvett javak: házak, kertek, földek jórésze csak akkor jut igaz tulajdonosaik kezére vissza, mikor Kassa 1552-ben ismét Ferdinánd kezére jut.

E vagonbéli háborítás viszálykodásnak lesz forrása a polgárság kebelében, melyről Ferdinánd is tudomást nyer s 1552. április hó 7-én rendelettel igyekszik a bajok elejét venni, melynek azonban teljes sikere nem volt.

E rendeletre támaszkodott a magyarság, midőn 1554-ben panaszlevelét a városi tanácshoz benyújtja. Ekképen szól:

«Minek utánna az Ur Isten ő szent felsége az mi kegyelmes uronk kezébe adta volna ez várást ő felsége ugyan azonnal minket is Kegyelmességébe, hívségébe és szárnya alá vött, mint egyéb híveit, melyre mi is mind fejenként ő felségének megesküdtünk, hogy halálunkkal, vériünk hullásával, tagonk szakadásával szolgálunk ő felségének, mint kegyelmes uronknak. Mely ő felsége hozzánk való kegyelmességét ezzel mutatta meg, hogy az várasnak privilégiumát, szabadságát megcomfirmálván, mi kezünkbe, magyarok kezébe adá, hogy mi mindnyájan ő felsége hívségébe Kassán lakozók kik vagyunk, egyenlőképpen éljünk vele. Mely ő felsége kegyelmességéből megadott privilegiumnak ellene ilyen nyomoruságink estének.

Első, hogy egy atyánkfiát, Bakay Györgyöt az privilegium ellen megfogák. Biró uram ő kegyelme tartozott volna terekedni érette, nem hogy megfogni, az váras privilegiuma szerint, de nem hogy terekedett volna, de kapitán uram ezer forintig kezes leszen vala érette, ő felségére is appellál vala, oda sem bocsáták, de valamig kedveknek kelle, addig tarták.

Tavali esztendőbe úrnappa egy atyánkfiát, Lippay Jánost megfogák az váras szabadságában ok nélkül, büntelen, az privilegium ellen, mert az várasnak privilegiuma az, hogy sokadalomnak idején szabadságban senkit csak meg se tartsanak. Annak kivüle várasbeli embert, kinek öröksége vagyunk, meg ne fogjonak; de ő kegyelmek sem tárnokmester székire, sem királra ő felségére nem bocsáták; valamit akarának, mindazt mielék (= művelék) az privilegiumnak ellene.

Ez elmúlt husvétbe az magyar nemzetség az mi kegyelmes uronknak ő felségének suspicióba esett vala és ugyanezen suspicióért egy atyánkfiát, ugyanazon Lippay Jánost megfogák, ok nélkül fogva tarták, kit csak az Ur Isten és az mi kegyelmes uronknak igazsága (kivel minden híveihez vagyunk) szabadítá meg minden nyomoruságból, melylyel mindnyájan mi magyarok elvesztünk volna, ha az Ur isten az ő kegyelmességéből igazságonkba nem oltalmazott volna, okait pedig csak ő kegyelmeket mondjuk ez okkal, mert minket sem ő felségéhez nem bocsátanak az mi magunk mentésére, sem le-

velet nem adának, mivel ő kegyelmek tartozott volna az váras privilegioma szerint, sőt inkább az kit elfelküldtünk vala atyánkfiaihoz, hogy ő felségének supplicációt adjonak, mert minket fel nem bocsátanak az mi nemzetségiünkre, mikorontán alájött volna, megfogák és ahová az halálra való embereket szokták tenni, oda veték és a mig akarták, ott tartották az magyar nemzetnek bosszuságára. És mikorontán az mi atyánkfiai, az kiknek mi izentünk vala, az ő felsége kegyelmes választ meghozták volna az ő felsége parancsolatja szerint, hogy mind magyar nemzet és német nemzet az ő felsége kegyelmességét értse, kit bíró uram ő kegyelme soha nem miele, hanem tőlünk erőszak szerint kivevé, kit ez óráig sem mindnyájan értünk, sőt inkább minket nagy haraggal sediciosusoknak nevezte és monda.

Jöllehet, ezeket kapitán uram ő nagysága az ő felsége akaratja és levele szerint leszálejtott vala, de most ujonnan ő kegyelme ott fenn való lételebe az mi atyánkfaira, Bakay Györgyre és Kevesdi Lukácsra panaszolt, hogy mivel ez várasban valaminemű gyűlést tettenek volna.

Innét esmég az ő kegyelme panaszából ilyen suspicióba hozott minket, hogy kapitán uram ő nagysága atyánkfiai közül némely személyeket, ő felsége hiveit ki akar vala küldeni ez várasból és mikor azt megértettük volna, ő nagyságának könyörgénk és fejünket kötők érettek és az Istenért kérők ő nagyságát, hogy könyörögjön ő felségének, hogy engednéje törvéncre ő felsége, hogy ok nélkül, büntelen ne romlanának meg. Azért im ide hoztuk fejünket, az kihez ki mit tud ő felsége ellen, szóljon hozzánk és mondja meg és büntesse meg nagyságtok ő felsége képében.

Továbbá csak taval is az magyar nemzetnek bosszuságára az község közül egynehán magyart főnépeket kiháttanak.

Továbbá ez is ellene vagy az magyar nemzetnek, mert az privilegiom ezt tartja, hogy ha minden örökségnek vételében esztendő és egy nap telik és ha tilalom nem leszen, hát perpetuum silencium leszen abba. Ebben is ő kegyelmek kinek tartják meg, kinek nem. És az kik tárnokmester székire

valamely dolgot appellálnak, ő kegyelmek kit bocsátnak el és kit nem. Szabadságok ellen ezek estek.

Továbbá adójokat és szolgálatjokat az magyaroknak feljebb tették.

Minket magyarokat feljebb szolgáltatnak és feljebb rónak, kivél az ő nációjokat segejtik és ezzel mennek ki reánk panaszolni és ugyanezen költségen levelet és szabadságot hoznak némelyek, hogy senki házokra ne szállhasson.

Továbbá Istennek ő szent felségének ellene vagyon, hogy oly plébánost hoztanak be egynehányoknak kedveért az magyar nemzetségnek akarátja nélkül és ellene, ki minékünk semmibe nem szolgálhat, mert semmit nem tud magyarul és csak hiába költi el az dézmát, kit neki adonk.

Káplánt nem tart tebbet az egy praedicatornál, ki ez is olyan, hogy néha az paternostert sem tudja elmondani, immár emberek is holtanak meg miatta gyónatlan ilyen halálos időbe.

Továbbá iskolánk pusztán áll, mert egy német mestert hozának, mely német mester kiveré az magyar deákokat belüle. Most egy inast állattak bele, gyermekinket szélvel kell bujdosatnonk, nincsen ki tanító.

Ennek okáért kegyelmes urak im érti ti nagyságtok mindezeket, az kiket ti nagyságtok előtt mondottonk, sokkal többek volnának, ha az idő szenvedte volna, mindazonáltal könyörgüink ti nagyságtoknak, mint kegyelmes urainknok, hogy ti nagyságtok viselne oly gondot mireánk, hogy uronknak ő felségének szárnya alatt az ő felsége várasába maradhassonk meg Istennek tisztességére, az mi kegyelmes uronknak erőkké való hívséges és alázatos szolgálatonkba élhessünk egyenlőképen ő felségétől megadott és megconfirmált privilegiommal és szabadsággal és jó rendtartással, mint ő felsége egyéb várasiban, ahol efféle két nemzetség vagyon, ugy mint régenten Budán, most is Nagy-Szombatban és Kolozsváratt vagyon.

Mert mostan is ez tekintvén sok szegén futott nép e k vagynek külömb-küölömb várasokból ide bujdosanak, eremest hazát vennének, vöttek volna is, ha ez egyenletlenséget

nem látták volna, sőt azt értők, hogy meg is tiltotta ő kegyelmek.

A tanács válasza ez :

Responsum senatus et communitatis civium civitatis Cassoviensis ad querelam concivium nostrorum (áthuzva: exteriorum).

Ad primum articulum: de privilegio et libertate civitatis, respondent, privilegia civitatis non esse data unice nationi, sed omnibus ex equo indifferenter fueruntque in impetratione confirmationis eorum apud sacratissimam maiestatem regiam, dominum nostrum clementissimum germani et hungari simul in aula regia, qui equaliter ex impensis civitatis totius sumptusque fecerunt, literae ipsae constant pecunia publica et non unius nationis, que quidem Joanni Lippay, tres linguas callenti, ut iudici eius temporis, non ut privatae personae traditae sunt per regiam maiestatem, libertas in eis scripta et expressa nulli hactenus honesto viro jus civile habenti in civitate denegata est, neque denegabatur unquam.

Ad secundum articulum respondent: de captivitate Georgii Bakay, ubi querela sit contra dominum iudicem, quod non laboraverit pro eo, quod dominus iudex non est in causa eius detentionis, sed maiestatis regiae instructio reverendissimo ac generosis dominis, episcopo Varadiensi, Georgio Vernerio ut Georgio Rakovski data, potissimum vero rebellio et inobedientia Georgii Bakay; rex enim mandatum dedit ad nos, et credamus fidemque habeamus eorum dictis eaque, quae iidem egerint aut concluderint inter nos, rata ac firma habeamus cumque omni submissione et debita obedientia eorum iussa exequamur, de his testis est nobis dominus Vernerus, non decebat nobis refragari maiestatis eius voluntate horumque factis; nihilominus ait dominus iudex se pie hortatum esse plerosque intercecendi apud dominos commissarios pro Bakay ipsius dimissione et eliberatione, quod et factum est haud dubie.

Captivitas Joannis Lippay non violavit privilegium civitatis, neque libertatem nundinalem, actio sua hanc sibi peperit molestiam, si ipse non pecasset contra eam, qua obligatur fide libertatis et consuetudinis antiquae civitatis huius observationem,

non in huiusmodi incidisset captivitatem; lex non est posita justis, sed injustis; qui violat legem publicam aliterque agit, quam fides sua postulat et libertas civitatis, is neque ferias speciales, neque privata habet privilegia ad defensionem sui; magistratus civitatis omni tempore potestatem habet plena auctoritate non detinendum solum tales, sed etiam animadvertendi merito jure in illos citra libertatis et privilegii publici praeiudicium bona conscientia, quod si unicuilibet male agenti liceret et concessum esset ad maiestatem regiam vel ad magistrum thavernicarum appellare et citare iudicem, delicta punientem, quid inde colligendum esset, poterunt dominationes vestrae pro sua prudentia et ingenii dexteritate plane cogitare iudicareque, prout egit, ita accepit premium. Inter alia delicta totum senatum unacum centumviris electis, totam communitatem seu corpus civitatis repraesentantibus, dempto domino capitaneo ac iudice suis verbis iniuria et dehonestamento affecit. Qui plurimis honestis personis veniam aliquoties depraecanti (prout in libro civitatis pro perpetua rei memoria inscriptum est) senatus ipse communitasque ipsa ea vice gratiam fecit publice stanti in praetorio coram eisdem dixerat enim: Valaki azt mondaná, hogy én alföldi bort ároltam volna az város szabadságának ellene és hitem ellen kassai bor gyaránt (= gyaránánt), azt mondom és azt felelem hozzá, kapitán uramtól és bíró uramtól megválván, senkit ki nem vevén, hogy tisztességgem árulójául hazud benne. Quod tamen postea adversus eundem sufficienter comprobatum est et diiudicatum etiam manifeste, verba autem revocationis eius haec sunt: Jó uraim, értem, hogy ti kegyelmed én reám neheztel ebből, hogy én ti k. ellen és k. tisztessége ellen szóltam volna k. előtt, azért kérem ti k., hogy ti k. bocsásson meg én nekem az istenért, mert én ti k. tisztessége ellen semmit nem szóltam, sem szólhattam, sem szólok es (= is). Nos gratia sibi facta rati fuimus negotium hoc sepultum et oblivioni traditum eius quidem neque reminisci volumus unquam. Sed quia idem nunc illud movit negotii, ideo nos, non ex odio de ininitia aliqua, sed dumtaxat pro cognitione veritatis ad intellectum d. v. an, ac rem, ut acta est, sinceriter vereque duximus declarandum.

Quod ad secundam suam captivitatem attinet, venerant, praeter spem ac exspectionem nostram Cassoviam alii duo commissarii, egregii domini Joannes Dessewffi et Andreas Tharnóczi tempore proxime elapsae quadragesimae cum alia instructione et mandato literisque regiis, qui suae maiestatis nomine et auctoritate ad fidem et conscientiam nostram Deo et suae maiestati debitam quesiverunt et percontati sunt a nobis, an sciremus quospiam in civitate hac, qui suspecti alicuius infidelitatis erga maiestatem regiam forent, hos dicere deberemus et revelare, quoniam ab exteris regnis rescriptum esset regie maiestati, aliquos esse in medio nostri suspectos de proditione etc. Nos diximus illis sincera fide nostra neminem nos penitus scire talem hic, sed omnes in civitate habitantes fideles esse suae maiestati et obedientes, audivisse autem nos, quod Joannes Lippay cuidam nuntio ex Transylvania ad reginam Isabellam et filium Joannis regis literas misit eius nomine praeferenti, equum suum mutuo dedisset illumque insciis nobis, circa id tempus, quo Petrowith insanire et motus quosdam concitare cepisset Varadinum versus, in suis aedibus aliquamdiu fovisset hospitaliterque tractavisset, antea —

Az okirat itt megszakad. Pedig e személyi sérelmeket tárgyzó résznel szivesebben veszszük, ha arról nyerünk tudomást: mennyire volt igaza a magyarság panaszlevelének?

A magyarosodás munkáját különben a tanács magatarása csupán gátolta, de meg nem akaszthatta.

1561-ben az erszénygyártók magyarra fordítják 1439. évbeli német czéhszabályzatukat; okát is adják: «ezt mi fordítottuk magyaról ennek okáért, hogy mikor valamely jámbor személy akar miközinkbe állani és akarja az mi rendünkön való dolgokat megérteni, hogy eleibe tudunk adnia».

A tót-utca háziurai közt 1557-ben Tinódy Sebestyénnel, 1575-ben Kolozsvári Gergely deákkal, Károlyi Gáspár bizodalmas barátjával találkozunk.

A kálvinizmus izmosodása 1567-ben pedig Frölich Tamást, a város papját Svendi előtt arra a nyilatkozatra készti, hogy kész helyét átengedni a magyaroknak.

Az ágostai hitvallásúak felülkerekedése azonban szűkebb mederbe szoritja a magyarosodás árját, míg végre a vallási sérelmek ismét megdagasztják. Bethlen Gábor magyar városban tartja meg 1626-kau esküvőjét.

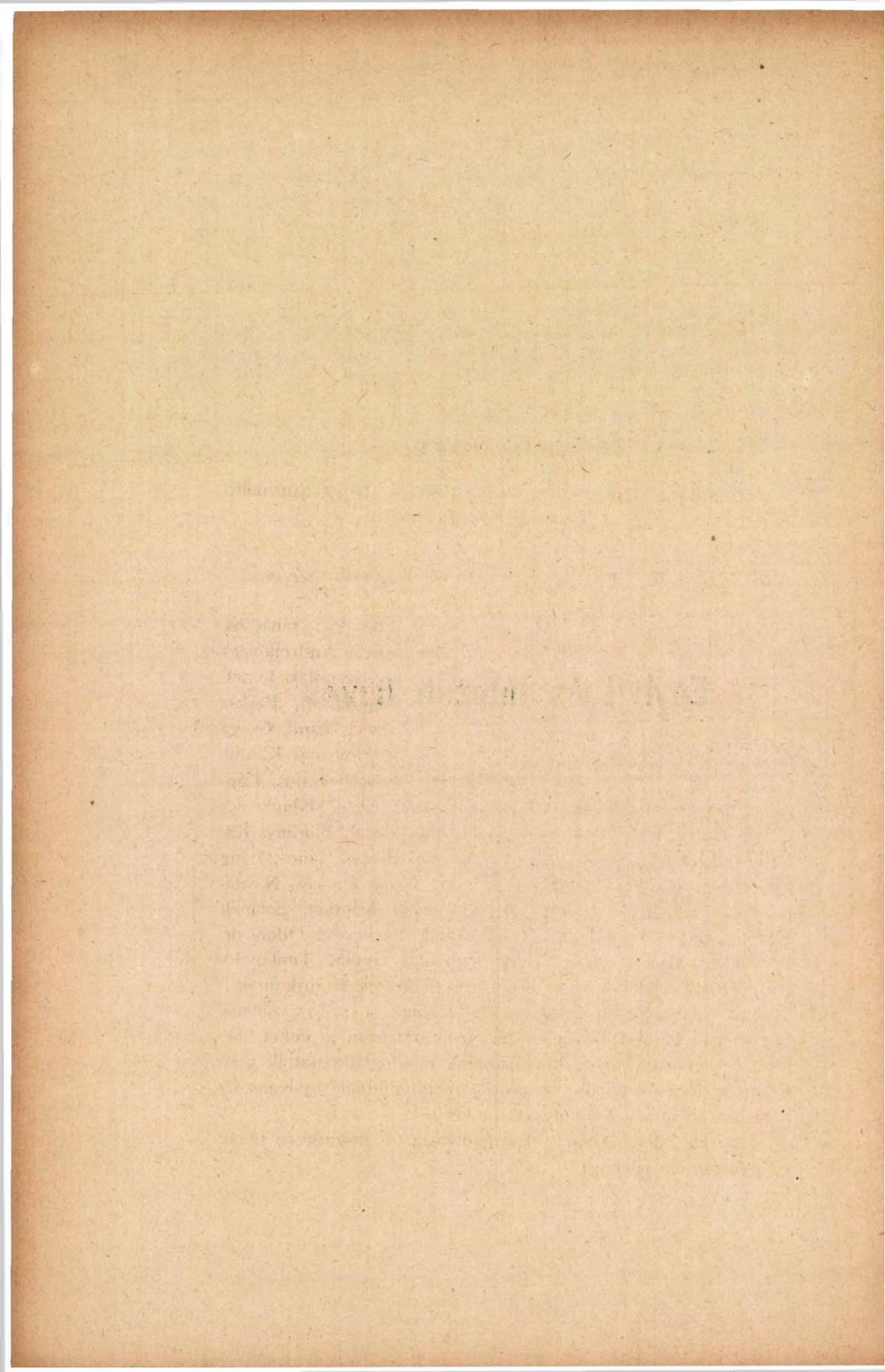
Ifj. Kemény Lajos.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the upper middle section of the page.

Faint, illegible text in the lower middle section of the page.

Egyleti és intézeti ügyek.

Jegyzőkönyv,

a felsőmagyarországi muzeumegyletnek 1892. júniushó
19-én tartott közgyűléséről

Elnök: Loósz József, városi tanácsos, egyleti alelnök.

Jelenvoltak: Ngs. Münster Tivadar kir. tanácsos, városi polgármester. Továbbá: Ágotha Imre, Andrejkovics Sándor, Belky Károly, Benedek Ferencz, dr. Bernolák József, dr. Broósz László, Bukuresti János, Demeter Manó, Farkas Róbert, Fluck Gusztáv, Fülöpp Károly, Gerevich Emil, Grega András, Heffler Konrád, Hegedüs Lajos, dr. Hevessy Károly, dr. Hohenauer Ignác, Horalek Ferencz, Horváth Lajos, Kaplártsik Mihály, ifj. Kemény Lajos, Kemény Géza, Klimkovics Flóris, Klimkovics Elemér, dr. Klupathy Antal, Korányi Károly, dr. Kosztka József, Kozora Vincze, Kresz János, Láng József, Maurer Rezső, Müllner Frigyes, Nagy László, Nátafalusy Kornél, dr. Rodiczky Jenő, Schlachta Kálmán, Schmidt Kálmán, Siposs Gyula, dr. Stöhr Antal, Szekeress Ödön, dr. Szentléleky Gyula, Szieber Ede, Sztudinka Gyula, Timkó József, Tfirst Vendel, Varga Kálmán, Willnrotter Henrik urak.

1. Loósz József elnök ur, üdvözölve a szép számmal egybegyűlt tagokat, fővonásokban ismerteti azon ügyeket, melyek egyeletünket utolsó közgyűlésünk óta foglalkoztatták s jelenleg is foglalkoztatják; a gyűlést megnyitottnak nyilvánítja s a titkárt jelentésének felolvasására kéri.

2. Dr. Stöhr Antal titkár felolvasta a következő titkári és pénztárnoki jelentést:

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Utolsó jelentésem óta a mi egyesületünk életében is változva fordultak elő azon lélektani jelenségek, melyek az egyes ember életefolyását kiteszik. Mi is reménykedtünk, sovárogtunk, csüggedtünk; nálunk is nyomában volt az örömmel a szomorúság, a nyereséggel a veszteség.

Hogy az örömdetesebbel kezdjem, pénzbeli vagyonunk az utolsó kimutatás óta 4310 frt 93 krral szaporodott. Ebből újabb alapítvány és kisebb adomány 2661 frt 67 kr., megta- karított kamat pedig 1649 frt 26 kr. Utoljára kimutatott 11467 frt 03 kr. vagyonunkkal szemközt tehát, jelenleg 15777 frt 96 kr. áll. Gyűjteményeink szintén gyarapodtak 1033 drbbal, minek folytán ezek száma is 32182-ről 33215-re emelkedett.

A részletes kimutatást mind e dolgokról Évkönyvünknek tartván fel, itt csak azok neveit hozom a mélyen tisztelt közgyűlés tudomására, kik kisebb-nagyobb alapítványi összegekkel járulván ügyünk előmozdításához, egyesületünket soha el nem évülő hálára kötelezték. Első sorban említem mélyen tisztelt diszelnökünket, Bubits Zsigmond püspök ur ő méltóságát, ki az 1888. május 27-iki közgyűlésben tett nagylelkű ígéretéhez képest, mely szerint 100 frtos alapítványát minden évben meg- ujitja, az 1888—89—90—91-ik évekre szóló 400 frtot nekem átadni kegyeskedett, mely összeget én azonnal tőkésítettem. Kétszáz forinttal járult továbbá alaptőkénkhez, a jótékonyságá- ról s nemes szívről általánosan ismert Volny János apát-kanonok ur ő nagysága. 500—500 frttal, végrendeletileg emlékezett meg rólunk Kassa városának immár elhunyt két derék polgára, Steinmisch Ferencz és Molitorisz Dániel, akiknek közbecsülés kísérte éltökben lépteiket, áldó emlékezés őrzi nyugvó poraikat. Alapító tagok lettek még a kassai nők: »Beöthy Ákos kassai országgyűlési képviselővé történt megválasztása emlékére« 100 frttal. A feloszlott »Abauj-Tornamegyei budapesti egyetemi- kör« 40 frttal. Dr. Elbel Károly m. kir. honvédezdorvos, Kecskés Dezső m. kir. pénzügyigazgató-helyettes, Lesskó István prépost-kanokok, Müllner Frigyes rajztanár, Récsey Victor sz. b. r. áldozár s esztergomi főgymnáziumi tanár, Sichert Gusztáv

kereskedő urak, ugyszintén Reisner-Kemény Anna urnó 25—25 frttal. Ennek folytán alapító tagjaink száma 113-ról 124-re emelkedett.

Házalapunkat növelték: Méltóságos cserneki és tarkeői Dessewffy Sándor csanádi püspök ur, aki midőn a változott körülmények miatt az elnökségről leköszönt, egyletünk iránt, annak bölcsőjétől kezdve szerzett s eléggé sobasem méltányolható érdemeit azzal tetézte, hogy a házalapra 200 frtot kegyesen adományozni s egyletünk fejlődése iránt további érdeklődéséről és részvételéről is biztosítani méltóztatott. Ugyan e célra adakoztak a kassai Pennybank 100 frtot, a kassai Építkezési Társaság a mult évben is, ez idén is 25—25 frtot, nagys. özv. Pürstinger Károlyné szül. Bogha de Nagy-Damassa urnó 25 forintot; a javunkra műkedvelő-szinielőadást rendezett urak és urhölgyek 104 frt 80 krt., Hanzer Károly ur 15 frt, a kassai Pinczér-Egylet 35 frt 25 kr., Reményi Ede hangversenye 45 frt 57 kr., ngs: Krajnyik Mihály kanonok ur s a növendékpapok 5 frt 60 kr., ft. Ráth Evermód praefectus úr és a konviktorok 8 frt 40 krt., egy asztaltársaság 8 frt 60 krt, ft. Magócsy Endre theologiai tanár ur 5 frt, tek. Kemény Géza és Klimkovics Elemér urak pedig, a részökre szakértői díj képen megítélt 3 frt és 2 frt 50 kr. összeget. Ujabban pedig a koronázási jubileum alkalmából tek. Jakab Péter építész ur közölte írásban azon nemes elhatározását, hogy a felsőmagyarországi Muzzeumhoz, ha annak építése 1892. jun. 8-tól számított 5 esztendőn belől megkezdődik, saját téglagyárából 25,000 db prima téglát, 400 frt értékben utalványoz.

Fogadják ez urak és urnók, egyletünknek e helyen is kifejezett legmélyebb köszönetét.

Maurer Rezső egyleti pénztárnok urnak, a számvizsgálók jóváhagyó záradékával ellátott s rendelkezésemre bocsátott számadásaiból, melyek a maguk részletes teljességökben Évkönyvünknek szintén egyik rovatát fogják képezni, arról értesíthetem a m. t. közgyűlést, hogy 1889-ben, tagdíjak, beléptidíjak, adományok czimén a bevétel volt 713 frt 11 kr., a kiadás 418 frt 88 kr. — 1890-ben a bevétel 858 frt 93 kr., a kiadás pedig 665 frt 31 kr. — 1891-ben a bevétel kitett 793 frt 87 krt, a kiadás pedig

633 frt 74 krt Meggyőződhetik tehát ezekből a mélyen tisztelt közgyűlés, hogy önzetlen, szerény igényeinket még eddig mindig kielégíthettük anélkül, hogy alapítványaink kamatjához nyultunk volna ; ezeket, amint esedékesek lettek, félévről-télévre rögtön tőkésítettük.

Az utolsó kimutatás óta pártoló-tagjaink sorába léptek 27-en. Névszerint: Andrejkovics Sándor, Cortez Arthur, gróf Csáky Rezső, Fest Oszkár, Fluck Gusztáv, dr. Gerevich Emil, Hamar Ferencz, Herschl János, Hermély Emil, dr. Hornyay Ödön, Hübel Antal, Kranz Albert, Legányi Samu, Legányi Jenő, Lehrner Rezső, Maschke Ferencz, Munkácsy József, pákosi Paxy Károly, Ries Lajos, Reis Andor, Schürger József, Strasser Béla, Schwarz János, Szentlélek Gyula, Tóth József, Zágórczky Gyula urak és Munkácsy Ferenczné urnő. Meghaltak: Béky Sámuel, Benigni Sándor, dr. Brencsán Sándor, Demkő Imre, Elischer Károly, Hudák Lajos, Paraicz Ödön, Pausz Tivadar, Rélay Ferencz, özv. Soltész Jánosné, Stollár Gyula, összesen 11-en. Kilépésöket jelentették hárman, névszerint: Kiss Géza, Klopsch Viktor és Mauritz Rezső. Az 1891-ik év végén tényleg fizető pártoló-tag volt 183.

A legnagyobb szomorúság, mely bennünket az utóbbi időkben ért, m. t. közgyűlés az, hogy 1890-ben április 9-én elvesztettük Klimkovics Ferenczet muzeumunk voltaképeni alkotóját és 1891. május 6-án Klimkovics Gábort fáradthatlan alelnökiinket és igazgatónkat. Vele a három Klimkovics testvér Béla, Ferencz, Gábor közül az utolsót kísértük sirba, az utolsóját könnyeztük meg azoknak, akiknek nevéhez muzeumunk létesülése örökidőkre elválaszthatlanul fűződik. A Ferencz összeköttetései Budapesten, a Béla és Gábor népszerűsége Kassán és a vidéken hozták össze azt az értékes gazdag gyűjteményt, melyet ma «Felső-magyarországi Múzeumnak» neveznek. Az ő akaraterejüket, az eszme prioritása szülte lángoló lelkesedés mellett részint a szakértelem, részint az ezt is pótolni hivatott érzék vezette ; ami pedig nekünk az ügy napszámóinak adta kezünkbe a tollat, szánkba a szót, az egyedül a mások gondolatja szépségének megértése és méltánylása volt. Ha a felső-magyarországi muzeum odafejlődik, ahová fejlődni hivatva van,

az lesz a derék három testvér önzetlen fáradozásainak igazi elismerése, igazi jutalma. Legyen áldott emlékezetök.

Istenben boldogult igazgatónk halála után az 1891. máj. 10-én tartott választmányi gyűlés, tek. KaplárCsik Mihály fő-reáltanodai tanár s muzeumi őr urat bizta meg az igazgatói teendők helyettes minőségben való ellátásával, annál is inkább, mert a nevezett tanár ur, régibb időkben a nemzeti muzeumnál lévén alkalmazva, ott gyűjtött tapasztalatait javunkra értékesíthette, aminthogy értékesítette is. Folyó évi május 27-én tartott választmányi gyűlésünkben ugyanis jelenti: hogy átvéve és elhelyezve az elhunyt igazgató lakásán, betegsége alatt felhalmozódott tárgyakat, azóta az ő felügyelete alatt nyitlak meg a muzeum tárai, ő kalauzolta a látogató közönséget, s ezen munkában, mely különösen a vasárnapi ingyenes bemenetek napjain a szó szoros értelmében terhes feladat, ft. Szekeress Ödön prem. főgymnáziumi tanár s muzeumi őr ur volt segítségére. Bár a táruk rendezése a jelenlegi zsufolt állapot mellett lehetetlen, mégis a mult szünidőt arra használta fel, hogy áttekinthetőbbé tette az éremgyűjteményt, meghatározott 685 drb különböző államokból származó, különböző koru ezüst és rézpenzt, a képtárban külön helyezte az arczképeket a többi tárgyuaktól, s ezek közül is többet fölirattal látott el. Hangsulyozza továbbá azon szellemi és anyagi előnyt, melynek egyfelől a látogató közönség, másfelől az egylet válnék részesévé, hogyha legalább a képtárra vonatkozó catalogus állana rendelkezésünkre. Az összeállítást illetőleg tervet közöl s ennek keresztülvitelét meg is igéri, az általános catalogus elkészítését azonban azon időre halasztja, midőn egyletünknek régi óhaja, az önálló, czélszerű muzeumépület felemelkedik.

Méltóztatnak emlékezni, hogy utolsó közgyűlésünkben is ez képezte a fő tárgyat, s azóta a folyóügyek elintézése mellett mindig ez volt uralkodó, saját erőinket fájdalom tulhaladó gondolatunk. Ennek megtesítésére határozta el a f. évi május 27-én tartott választmányi ülés, hogy jelen közgyűlésünkből ismét keressük meg főpártfogónkat Kassa sz. kir. városát, újból folyamodjunk hozzá az iránt, hogy az 1889. okt. 26-án ez ügyben beterjesztett kérésünket kegyesen meghallgatni méltóztat-

sék. Ugyancsak május 27-én határoztuk el azt is, hogy az alapítótagoktól e czimen eddig bevett 9667 frt, a jövőben ugyanily czimen befolyó összegekkel együtt mint érinthetetlen s egyedül csak kamatjaiban élvezhető tőke külön kezeltessék; az eddig folyton tőkésített kamatok, kisebb adományok s különgyűjtött házalapból felszaporodott 6110 frt 96 kr. pedig jövő kamatjaival együtt mint külön építési alap essék kimutató és esetleges felhasználás alá.

Ezekkel jelentésemnek végére jutottam. Meggyőződhetik a mélyen tisztelt közgyűlés, hogy bár lassan, de folytonosan fejlődünk; s hogy napról-napra gyarapodó értékes gyűjteményiünkkel és közel 16,000 frt alaptőkénkkel nemcsak a magunk elé tűzött kulturális cél önzetlen megvalósításán munkálkodunk, hanem tekintve azt, hogy egyletünk fennállása óta Kassán, 11,266 frt 35 krt költöttünk, forgalmi szempontból is kicsinyek ugyan, de mégis csak tényezők vagyunk.

E jelentés örvendetes tudomásul vétetvén, Hegedüs Lajos indítványára a tisztikarnak az elért anyagi eredményekért jegyzőkönyvileg köszönet szavaztatott.

3. A titkár felolvasta Kassa sz. kir. városhoz mint a felsőmagyarországi muzeum főpártfogójához intézendő következő folyamodást:

M é l y e n t i s z t e l t v á r o s i k ö z g y ű l é s !

A felsőmagyarországi muzeum érdekében 1889. ápril 30-án 80/2719 szám alatt hozott nagylelkű határozatának 3-ik pontja így hangzik: «Utasittatik a tanács, hogy a muzeum-egylet tárainak kibővítése céljából kérelmezett helyiségeket a muzeum-egylet választmánya közbenjöttével az «Arany csillagon» kiszemelvén, az alkalmasnak talált helyiséget a muzeum-egyletnek adja át és iparkodjék, hogy az egylet ebbeli kérelme is teljesíthető legyen».

Egyletünk még ugyanazon évi október 26-án fejezte ki főpártfogónk Kassa sz. kir. város kegyes jóindulatáért a legmélyebb köszönetet. Ez alkalommal azonban sajnálattal voltunk kénytelenek kifejezni azt is, hogy az «Arany csillagon» még igénybe vehető helyiségek, t. i. a főutcára eső boltok, cél-

jainkra nem alkalmasak, a városra nézve pedig folytonosan növekedő jövedelmi forrást képeznek. Éppen azért muzeumunk fejlődése érdekében egy elhatározó lépés iránt voltunk bátrak a mélyen tisztelt közgyűlés kegyességéhez fordulni.

Ezen alázatos kérésünket ujjitjuk meg jelenleg a következő szövegezésben.

Méltóztassék megengedni, hogy mi a Ferencz-József térnek a gépészeti-ipartanoda előtt fekvő oldalán, kegyes jóváhagyás végett benyújtandó terv szerint, egy vasrácsozattal körülvett parkban, homlokzattal a főutcára elszigetelten álló, egyemeletes, diszes muzeum-épületet emelhessünk úgy, hogy maga az épület körülbelől 900 □ méternyi területet foglalván el, később, az építészeti arányok megzavarása nélkül, hátulról nagyobbítható legyen. Ezen építkezés összes költsége, hozzávetőleges számítás szerint hatvan-, legfeljebb hetvenezer forintot tenne; tehát oly összeget, mely ha kölcsön útján szeptetnek be, annak törlesztését az «Arany csillagon» általunk jelenleg elfoglalt, és a fentidézett határozattal kegyesen felajánlott, de igénybe nem vehetett helyiségek bérjövödelmei már jelenleg is, később pedig, a város fejlődésével méginkább bőven fedezhetnék.

Az iránt folyamodunk tehát a legmélyebb tisztelettel, hogy ezen kölcsönművelet keresztülvitelénél Kassa sz. kir város hitelével, segítségünkre lenni méltóztassék.

Az emelendő muzeum-épület, önként érthetőleg Kassa város tulajdonát fogja képezni. A felsőmagyarországi muzeum-egyletnek csak a használati jog lesz biztosítva s ez is kizárólag muzeumi célokra. Ennek fejében azonban alapszabályaink 11-ik §-ának f) pontja szerint, összes eddig önzetlenül gyűjtött és gyűjtendő vagyonunk, bár ugyan nemzeti vagyonul tekintetnek, de leltárilag is felveendő s értékben gyarapodó vagyon gyanánt Kassa városát illetik.

Méltóztassék tehát alázatos kérésünket meghallgatni, mert hiszen mi voltaképen nem anyagi áldozatot, hanem pusztán hitelt kérünk. Méltóztassék meghallgatni annál inkább, mert ha a kölcsön le lesz törlesztve, akkor az eddig meddón lévő «arany csillag»-beli helyiségek jelentékeny jövödelme, ismét a város

pénztárába fog folyni és emellett, egy szép középület oszlop-sarnokában elhelyezendő márványtábla fogja hirdetni az utókornak, hogy «Magyarország ezeréves fennállása emlékére a *közművelődésnek* emelte Kassa sz. k. város, nagyréti Darvas Imre főispánsága és Münster Tivadar polgármestersége idejében.»

Kassán, a felsőmagyarországi muzeum-egyletnek 1892. június 10-én tartott közgyűlése nevében.

Dr Stöhr Antal,

titkár

Nátafalussy Kornél,

elnök.

Kitörő lelkesedéssel fogadtatott.

4. Kiegészítettett a tisztikar. És pedig a) az üresedésben lévő elnökséget illetőleg Loósz József alelnök ur hangsúlyozva a betöltendő állás fontosságát, a legmelegebb szavakkal emeli ki azon köztisztjeletben álló férfiú képességeit, akit az egylet tisztikara és választmánya az elnökségre jelöl, s megnevezi főt. Nátafalussy Kornél pr. főgymnáziumi igazgatót.

Szünni nemakaró éljenek hangzottak fel, melyek között főt. Nátafalussy Kornél ur a felső magyarországi muzeum-egylet elnökévé választatott, és székét a lelkesedés hangjainak lecsillapulta után következő beszéddel foglalta el:

M é l y e n t i s z t e l t K ö z g y ű l é s !

A közélet embereit alig érheti fényesebb kitiüntetés, mintha azok, kik magasabb képzettségüknél fogva működésük irányának s értékének mérlegelésére hivatva vannak, bizalmukkal tisztelik meg őket. Ilyetén kitiüntetésnek lettem én részesévé az imént, midőn Önök, igen tisztelt uraim, igénytelen személyemet egyhangú határozatukkal a Felsőmagyarországi Muzeum-egyesület élére helyezni méltóztattak.

E kitiüntetés kétszeresen megtisztelő rám nézve: első sorban az elnöki állás előkelőségénél fogva, melyet egy, két évtized óta hő buzgalommal ápolt s fejlesztett közművelődési egyesület jelentősége is növel ez úttal; de, meg azért is, mert e kitiüntetésben, távolról sem keresve azt, sőt az elől jó sokáig kitérni óhajtván, az Önök nagyra becsült bizalmának és rokonszenvének spontán nyilvánulása folytán valék szerencsés részesülni.

Hódoló tisztelettel hajlok meg a m. t. közgyűlés parancs-szava előtt s bensőleg érzett köszönetem kifejezése mellett teljes készséggel elfogadom az oly lekötelező módon rám ruházott elnöki tisztelet. Elfogadom egyrészt ama, szívem összes vonzalmával táplált rendületlen kötelességérzetnél fogva, melylyel édes hazánk s annak kulturája iránt viseltetem, — másrészt azon gondolattól s meggyőződéstől áthatva, hogy egyesületünk magasztos feladatainak megvalósításában semmi fáradságot nem kímélve, semmi áldozattól vissza nem riadva, Önökkel, i. t. uraim, kikhez engem az igaz tisztelet s barátság köteléke csatol, fogom együttes munkálkodásunk óhajtva óhajtott sikerének örömeit, vagy ha Isten úgy akarja, nehézségeit és küzdelmeit is megosztani. De őszinte szívbeli örömmel fogadom e kitüntetést azért is, mert az felettébb kedvező alkalmat nyújt énnekem arra, hogy legalább némi halvány kifejezést adjak soha meg nem szűnő kegyelemnek e nemes város iránt, melynek kebelében a közművelődés egyik alapvető munkáját, a középiskolai nevelést s oktatást szolgálva, hosszabb idő óta működhetni boldognak érzem és vallom magamat.

De bár ennyi nyomós ok összemunkálása ösztönöz arra, hogy megtisztelő felhívásuknak eleget tegyek, mindazáltal i. t. uraim nem tagadom, hogy a jelen pillanatban nem egy aggodalom tölti be keblemet. Mert ha meggondolom, hogy egyesületünk ügyei, melyeknek intézésébe eddigelé közvetlenül be nem folytam, az életkérdéssé lett építkezés sürgőssége folytán ép most jutottak válponthoz; másfelől ha mérlegbe vetem önnön erőm s tehetségem parányiságát szemben ama fényes szellemi tulajdonokkal s országos tekintélytől környezett magas állással, melyek husz éven diszítették ez elnöki széket: méltán kell tartanom attól, hogy a jó szándékon kívül alig járulhatok egyébbel annak az ügynek előmozdításához, melynek vezetésére vállalkoztam. Ez az, i. t. uraim, a mi aggaszt.

És ha mégis van körülmény, melyből tépelődéseim között buzditást meríthetek, azt abban a vigasztaló hitben s reményben találom fel, hogy ő Méltósága, egyesületünknek műismerete és szeretetéről messze földön ismert nagynevű díszelnöke, s a t. választmány, melynek a közélet mezején kiváló férfiak

díszes sora kölcsönöz súlyt és nyomatékot, bölcs tanácsaik s utbaigazításaikkal kegyesek lesznek támogatni gyarlóságomat. Mely támogatást legyen szabad ez ünnepélyes alkalommal tiszteletteljesen kikérnem, részemről még csak azt az egyet jelentvén ki, hogy éltem legbecsesebb vívmányai közzé fogom sorolni, ha soha éléggé meg nem hálálható bizalmukat teendőim pontos és lelkiismeretes teljesítése által tetteg is kiérdemelni s még inkább megszilárdítani szerencsés leendek.

Ezek után az i. t. alelnök úrnak az egyesület ügyeinek vezetésében időközileg kifejtett fáradhatatlan tevékenységeért mindnyájunk nevében meleg köszönetet mondva, van szerencsém magamat továbbra is a m. t. közgyűlés kegyes jóvoltába a legbuzgóbb érzülettel ajánlani.

b) A muzeumigazgatói állásban, mint amely tisztséget helyettes minőségben eddig is buzgalommal vitt, megerősített tek. Kaplárcsik Mihály főreáltanodai tanár s muzeumi őr ur.

c) Az üresedésbe jött muzeumőri állásra közfelkiáltással megválasztott ifj. Kemény Lajos kassavárosi allevéltárnok ur.

d) Az elköltözött Mártonfy Márton, Mauritz Rezső, Várkonyi János, volt választmányi tagok helyébe megválasztottak: Klimkovics Elemér, dr. Kosztka József és Rélay Róbert urak.

5. E pont, az esetleges indítványoknak lévén szánva, Siposs Gyula ur a legközelebb Budapesten tartott művészi estély sikereire hívja fel a közgyűlés figyelmét, s az illető művészi kör megkeresését indítványozza az iránt, hogy a használt jelmezeket, a muzeum javára Kassán rendezendő hasonló előadás céljából nekünk átengedni sziveskedjék.

Közhelyesséssel fogadtatott, s mint a kivített illetőleg a választmányhoz tartozó ügy, ahhoz utasított.

Ezzel a közgyűlés véget ért.

K. m. f.

Jegyzette: dr. Stöhr Antal.

A felső-magyarhoni muzeum 1889. évi pénztár-számlája.

Tartozik.				Követel.			
1889.				1889			
Január 1	Pénzkészlet mint egyenleg	205	71	Decz. 31.	Szolgafizetésért	210	—
Decz. 31.	Befolyt tagdíjakért	363	—	"	Felszerelési számláért . . .	9	93
"	" belépti díjakért	79	40	"	Fuvar és szállításért	84	52
"	" okmány-díjakért	26	—	"	Festői számláért	24	—
"	" alapító tagsági díj	25	—	"	Üveges "	10	48
"	" ajándékért	14	—	"	Lakatos "	5	04
				"	Papirkereskedési számláért . .	41	78
				"	Könyvkötői "	14	50
				"	Írásbeli munkákért	10	—
				"	Vegyesekért	9	63
				"	Készpénzk. mint egyenleg	294	23
		713	11			713	11

Kassa, 1890. január 1.

Maurer Rezső,
pénztárnok.

Jelen mérlegszámla tételenként megvizsgáltván, helyesnek találtatott.

Kassán, 1890. márczius 25.

Stadler Sándor.

Mocsáry József.

A felső-magyarhoni mzeum 1890. évi pénztár-számlája.

Tartozik.

Követel.

1890.				1890			
Január 1	Készpénz készl. mint egyenl.	294	23	Decz. 31.	Szolgafizetésért	216	—
Junius 21.	Szinelőadás jövedelmeért	104	80	"	Felszerelési számlákért	65	95
Decz. 31.	Tagsági díjakért	381	—	"	Fuvarszámláért	38	22
"	Építkezés alapra	15	—	"	Költségszámláért	80	39
"	Beléptidijakért	51	—	"	Nyomatványokért	159	05
"	Okmányokért	12	—	"	Építkezési számláért tőkésített	104	80
				"	Készpénz készlet mint egyenleg	193	62
		858	03			858	03

Kassa, 1891 január 1.

Maurer Rezső,
pénztárnok

Jelen évi zárszámla megvizsgálatván, helyesnek találtatott.

Kassa, 1891. május hó 9-én.

Mocsáry József. Horváth Lajos. Stadler Sándor.

A felső-magyarhoni muzeum 1891. évi pénztár-számlája.

Tartozik.

Követel

1891.				1891.			
Január 1.	Készpénz készl. mint egyenl.	193	62	Dec. 31.	Igazgatói tiszteletdíjért	175	—
	Dec. 31. Tagsági díjakért	367	—		" Szolgafizetésért	216	—
	" Építési alapra ajándék	63	25		" Építési alap tőkésítésre	78	25
	" Belépti díjakért	45	—		" Felszerelési számlákért	94	30
	" Boltbérért	125	—		" Vegyes költségért	60	19
					" Irodai munkákért	10	—
					" Készpénz készlet mint egyenleg	160	13
		793	87			793	87
1892.							
Jan. 1.	Készpénz mint egyenl.	160	13				

Kassa, 1892. január 1.

Maurer Rezső,
pénztárnok.

A jelen számadásokat tételről tételre megvizsgálván, azt helyesnek és rendben levőnek találtuk.

Kassán, 1892. év február 6.

Stadler Sándor.   Mocsáry József.   Horváth Lajos.

A felsőmagyarországi muzeum alaptőkéje.

1. Az alapítótagoktól bevett összeg, mely érinthetetlen s egyedül kamatjaiban élvezhető tőke	9667 frt — kr.
2. Épület alap, mely rendeltetéséhez képest felhasználható	6110 frt 96 kr.
összesen .	15777 frt 96 kr.

Ebből kamatozik:

A kassai «Népbank» 5399. sz. könyvében	4700 frt 72 kr.
« » «Hitelbank» 1592 sz. «	2620 « 18 «
« » « 3156. sz. «	1034 « 32 «
« » « 3263. sz. «	112 « 95 «
« » «Pennybank» 75. sz. «	2178 « 02 «
« » « 668. sz. «	175 « 73 «
« » « 1068. sz. «	3061 « 07 «
« » Takarékpénztár 15689. sz. «	43 « 08 «
Készpénz	185 « 14 «
Elsőhelyre betáblázott hagyatéki követelés	500 « — «
Egy db. kassai «Népbank»-részvény, névértéke	60 « — «
Egy db. magyar jelzálog-hitelbank nyereségekötvény S. 2192. Nr. 088. vételára	106 « 75 «
Egy db. 5 ⁰ / ₀ -os magy. papíráradék kölcsön C. betű 199.932. sz.	1000 « — «
Összesen	15777 frt 96 kr.

Kimutatás

azon ajándéktárgyakról, melyekkel a felsőmagyarországi múzeum
az 1889-, 1890- és 1891-ik években gyarapodott.

I R é g i s é g t á r .

a) Kő tárgyak.

Egy régi kőedény, mely a hajdani kassai kőedénygyárban készült, adom. özv. Juhász Mihályné asszonyság; — egy kőkorszakbeli kőkalapács, adom. Csizik Imre szijgyártó mester. Egy megkövült polyp a Sahara sivatagból, azon időből, mikor a sivatag még víz alatt volt, adom. Seregdy Jenő V. o. reált. Kassán. Összesen 3 drb.

b) Bronz tárgyak.

Egy bronzkorbeli bronzvéső, adom. Madarász Viktor budapesti festő-művész. A kassai fésűszékh jelentés táblája 1833-ból, adom. a városi kapitányság. — Összesen 2 drb.

c) Vastárgyak.

Egy régi lakat, adom. Peregriny Rezső; 2 kulcs, az egyik Pausperth orvos, a másik Klimkovics T. adom. Egy régi zár. Két pár diszitett ajtó vaspánt a XVII. századból, adom. Kukovszky Károly ur múlakatos Kassán. — Összesen 4 drb.

d) Pecsétnyomók.

Egy régi pecsétnyomó következő magyar és német körirattal: «a kassai becslőbiztosi járás pecsétje» adom. Fülöpp Károly ügyvéd ur Kassán; — egy régi pecsétnyomó Ladomér községé, adom. Klimkovics testvérek; — egy régi pecsétnyomó a Bach-korszakból, melyen a kétféjű sas, mint osztrák czimer látható a következő körirattal: «K. K. Kaschauer di-

striks Catastral Geometer», adom. Klimkovics Testv. Egy nagy sárgaréz fokos, melynek nyele szép faragványokkal van ellátva, a feje pedig mindkét oldalán magyar czimerrel diszitve és «Ne bánts d a magyart, mert pórul jársz» czimü felirattal bir, adom. Dudrovics Árpád úr. — A kassai fésüsczéh pecsét-nyomója, adom, a városi kapitányság. — Összesen 5 drb.

e) Felszerelvények.

Egy szép lókantár, 2 drb. régi puskapormérő, egy régi kanóc-gyutacs, adomány. Br. Melczer István ő méltósága. Összesen 2 drb.

f) Agyagmunkák.

6 drb. edénytöredék, a kőkorszakból valók, lelhelye Lazsugán (Ungmegye), adom. Snistsák Nándor gymn. tanuló.

g) Czinművek.

Egy csésze, adom. főt. Antolik József, nyárs-ardói plébános ur.

h) Különfélék.

2 drb. igen szép művü fésű, adom. Weinzirl kisasszony; egy római mécses és egy balzsamtégely, adom. Horovitz Károly építészvezető ur; — egy ezüst tárgy Dormos Hugótól; egy régi szinlap, adom. Szent-Imrey Bertalan ur. Egy régi festett legyező, adom Stekker Károlyné urnő. 20 db. kis faminta, építészeti diszitésekre való minták, adom. N. N. A kassai fésüsczéh ládája 1842-ből adom. a kassai kapitányság. Össz. 28 drb.

II. Pénz- és éremgyűjtemény.

Egy czinérem a budapesti Szerviták szerzetének 125 évi fennállása emlékéből, adom. főt. Leskó István esperes-plébános; — egy nagy ezüst tallér I. Ferdinánd idejéből, 1631. évből, egy drb. 1 rubeles orosz ezüstpénz 1801. évből, egy drb. ezüst féltallér II. Rákóczy Ferencz idejéből, 1704. évből, egy drb. ezüst féltallér I. Lipót m. király idejéből, 1703. évből, adom. Weinzirl kisasszony; — 28 drb. görög és római bronz-

érem, 8 drb. régi ezüst denar, egy kis bucsujáró érem ferrarai Sz.-Vincze képpel, adom. Leicht József saczai erdész ur; — 2 kis ezüst és 2 chinai pénz, adom. Holländer Géza tanuló; — egy drb. 500 Reisről szóló bankjegy, adom. Német Adolf rézmetsző Budapesten; 18 drb. görög-római bronzérem, továbbá egy magyar, 1 velencei és egy drb szerb-pénz, adom. Horovitz Károly építőszveztő; — 1 drb. 5 frtos és egy 2 frtos bankjegy 1848/9-ből, adom. Grósz Samu Nagy-Idán; — 32 drb. régi osztrák rézpénz, adom. Snistsák Nándor tanuló; — 4 drb. kis ezüst és 8 drb. régi bronzérem, adom. Klimkovics Testvérek; — 2 drb. ezüstérem, 1 drb. amerikai $\frac{1}{4}$ dollár és egy kis ezüst pénz, adom. Horák József aranyműves Kassán; — egy veresréz-érem I. Lipót magyar király idejéből 1686. évből, adom. dr. Kosztka József orvos Kassán; — egy veresréz-érem I. Lipót magyar király idejéből 1685. évből, mely a törökök felett aratott győzelem alkalmából készült, igen szép, adom. Kosztka Józsefné urhölgy; — egy czimérem a Mária Terézia királyné bécsi szobrának leleplezése ünnepélyéről. 1888. évben, adom. Schreiber Albert cs. k. nyug. alezredes ur; — egy bronzérem, mely Carnot francia kormányelnök megválasztása alkalmából készült, egy bronzérem a francia forradalom 100 éves jubileuma emlékére, egy bronzérem az 1889. évi párisi világiállítás emlékére, adom. ifj. Novelly Sándor kereskedő ur Kassán; — 10 drb. régi kis ezüstpénz, 3 újabb niklpénz és egy sárgaréz-érem, adom. Bellon Sándor szikszói kir. aljárásbíró ur; — egy czimérem a kopenhágai országos kiállítás emlékére 1888. évből, egy francia hamis 2 frankos czinpénzdarab, adom. nagys. és főt. Répászky József apátkanonok ur. — 24 drb. régi kis ezüst- és 52 régi rézpénz adom. Molnár Mátyás mészáros; — egy régi 10 krajczáros osztrák bankjegy, adom. Melczer István ő méltósága; — egy török rézpénz, adom. Madarász Viktor budapesti festőművész; — 3 régi kis ezüst- és 4 régi kis római rézérem, adom. Klimkovics testvérek, — 1 db. rézpénz, adom. Csizik N.: — 1 db. réz-emlékérem, adom. Zajgovics Géza asztalos. Egy régi lengyel ezüstpénz (denár) adom, ifj. Gedeon Mátyás ur, találtatott Kassán a kertben. 6 db. régi ezüst pénz, adom. Germars Ferenc

ur. 5 db. régi bankó, 2 db. ezüst emlékérem, 46 db. különféle ezüstpénz, 58 db. rézpénz, leginkább ujabbkori, adom. Schmotzer Illés úr Metzenzéfről. 3 db. ezüst, 6 db. török rézpénz, adom. főtiszt. Orbán Bertalan prém. kanonok ur Jászóról. 1 db. lengyel ezüstpénz és 1 db. a Hernád medréből kiásott régi rézpénz, adom. Ries Lajos ur. 1 db. ezüstpénz II. Endrétől, adom. Szuk Lipót ur Bpestről. 1 db. I. Lipótféle ezüstpénz, adom. nagys. Lesskó István kanonok ur. 1 db. ezüst és 10 db. rézpénz, adom. Fucker Géza I. gymn. o. tan. Iglórol. 1 db. rézpénz, adom. Macsinga A. elemi isk. tan. Kassán. Végre a következő reáltanulók Kassán: Schwartz Gy. I. o. 1 db. ezüstp. Lingsch László VI. o. 4 db. rézp. Sonnenschein Artur III. o. 1 db. római ezüst és 4 db. rézp. Glück Artur V. o. 6 db. rézp. Schlesinger Artur IV. o. 3 db. rézpénz. Feldmann József IV. o. 3 db. rézpénz és 1 db. rézemlékérem. Glück Nándor IV. o. 1 db. rézp. Csiszkó Ernő III. o. 7 db. rézp. Sidlovics L. V. o. 6 db. rézpénz. Weinberger József IV. o. egy régi lengyel ezüstp. Feldmann J. IV. o. tan. 1 db. ezüst és 1 db. rézpénz. Főt. Antolik József, nyársardói plébános ur 1 db. román rézpénz.

III. Könyv- és okmánytár.

1 kötet «Az országos gyámalap és nyugdíj 1887-ik évi állapotáról szóló miniszteri jelentés». 2 kötet. «A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a közoktatás állapotáról szóló jelentése», adom. a vallás- és közoktatásügyi miniszterium; — 2 drb. régi könyv: «Hübnerisch — Biblischen Historien», 1 kötet. «Lelki fegyver, a magyar létnek minden napjaira rendelt reggeli és estéli könyörgések, adom. Stadler Sándor kassai takarékpénztári igazgató ur; -- 2 drb. német színházi jelentés, fehér selyemre nyomva, adom. Weinzirl kisasszony; 1 régi könyv: «Drei tausend schöner, nützlicher, nachdenklicher, sinn- lehr- und geistreicher und anmuthiger theils auch lust- und fröhliche Historien», adom. Harsághy János borbély; — 3 füzet «Abauj-Torna vármegye az Árpádok alatt», adom. ifj. Kemény János; 3 évfolyam «A magyarországi Kárpátgyegetek Évkönyve», 1 kötet. «A róm. kath. egyház története Magyarországon,

dr. Balics Lajostól, 5 füzet «Kath. Szemle», 1 füzet «Korunk Tükre», 2 füzet «Az orsz. magy. képzőművészeti társulat közleményei», 1 füzet «Az országos magyar képzőművészeti társulat negyedszázados történetének rövid vázlata», 1 füzet «Képes kalauz a magy. nemzeti muzeum érem- és régiségtárában», 1 füzet «A nemzeti muzeum képes csarnokának ismertető leírása» Pulszky Károlytól, 1 füzet «Az orsz. magy. képzőművészeti társulat évkönyve», 1 füzet «Az orsz. magy. képzőművészeti társulat alapszabályai», 3 füzet «Tárgymutató az orsz. magy. képzőművészeti társulat múcsarnokában», 1 füzet «Ubersicht des k. k. Hof-Waffen-Muzeums», 1 füz. «A magyar akadémia épületében levő orsz. képtár műsorozata», 1 köt. «Muser imperial du Louvre», 1 füzet «Welt-Ausstellung 1873. in Wien, officieller Kunstkatalog», 1 füzet «Der Jone aus Mechelsdorf Zipser», v. Weber Rudolf, 1 füzet «Das heilige Adgide aus Deutschendorf in Zipser Mundart» von Weber Rudolf, 1 füzet «Verzeichniss der Aufenthaltsorte in Kärnten», 1 füz. «Orsz. középiskolai tanáregyesületi Közlöny» 2 füzet «A budapesti kir. kath. főgymnásium értesítője 1888/9 tanévről», 28 füzet «Kertészeti Lapok», adom. Klimkovic testvérek; — 1 füzet «Feldzüge des Prinz Eugen von Savoyen», 1 drb. «Cs. kir. Schematismus», adom. Rottauscher Károly cs. kir. nyug. tábornok ur; — 2 drb. régi könyv: «Corn. Schrevilii Lexicon manuale 1664.» és «Reales Schul-Lexicon» Hederich Benjaminsól, 4 kötetben 1000 darab gyászjelentés, 2 füz. «A magy. kir. honvédelmi miniszterium: a honvédség és csendőrség Névkönyve», 1 füzet «A cs. kir. közös hadsereg Névkönyve 1883.», adom. Spilenberg István m. kir. honvéd hadbíró kapitány ur; — egy album, melyben a m. k. táblabírák arcképei aláírásukkal együtt láthatók, adom. Melczer István ő méltósága, ezen albumot az illető táblabírák ajánlották föl neki, midőn mint királyi személynöktől bucsut vettek; — a volt kassai asztalosmester-czéh okmányai és szabályai, adom. Bukovszky N. posta- és táviró hivatalnok Kassán; — egy régi latin könyv: «Arte Litraria» 1669-ből, 1 köt. «Ars longae vitae» 1804. évből, 1 köt. «Berlinische Blätter» 1798, 1 köt. «Nuditäten», adom. Szent-Andrássy István vasuti hivatalnok Buda-

pesten; — a budapesti m. k. egyetemi könyvtár kéziratának címjegyzéke, I. rész, továbbá XIII. címjegyzéke, gr. Lázár Miklós: «Erdély főispánjai», azon főispánok foglaltatnak abban, kik 1540—1711-ig uralkodtak, adom. a budapesti m. k. egyetemi könyvtár: — «Századok» 18 füzet, adom. a történelmi társaság; — a délmagyarországi régészeti egylet értesítője 8 füzet, adom. Budapest városi tanácsa; — «Az országos ipar, művészeti muzeum galvanoplastikai másolatainak képes leírása», adom. Radisics Jenő budapesti lakó; — «Az országos régészeti és embertani társulat évkönyve», adom. Szendrey Iános ur. Symphonie in C-dur für grossen Orchester, diszkótésben adom. Hodytz Károly ur, zeneműszerző Kassán saját műve. Vollständiger Unterricht in den Wissenschaften eines Stallmeisters von Freih. von Sind, Göttingen 1770 adom. Fabinyi Gyula polgári isk. tanár ur Kassán. 4 db. régi okmány, adom. Seemann Nándor ur, postafogalmazó Kassán. Egy diszokmány, mely az 1791. évi május 3-án kiadott lengyel alkotmány emlékére készített és egy példány az alkotmány cikkeiről, adom. Stokovszky Appolinár ur Lembergől, Roxer Vilmos ur által. Egy régi selyem színlap és egy példánya a «Kassa-Eperjesi Értesítő» a mostani «Kaschauer Zeitung» elődjének 1861-ből, adom. főtiszt. Szekeress Ödön prém. kanonok s főgymn. tanár ur. Aphorismi psychologiae empiricae . . . . . a Josepho Rozgonyi S. Patakini 1819. Centum quatuor historius sacras . . . Joannes Hubnerus, adom. Kepes Géza ur. Léta magyar vitéz és Zamira, Peretsényi Nagy László 1800. Recueil des lettres de madame la marquise de Sévigné VI kötet, Paris 1738, adom. Friedmann Miksa ur. Geschichte der Ungarn von Karl Gotte, von Vindisch, Presburg 1784, adom. Kohn Guido ur. Utazás ismeretlen állomás felé 1849—56, írta Bazsi József, adom. Hammersberg László. Századok 4, 5, 6, 7. füzet. 1891 adom. a magy. történelmi társaság. A művészi ipar I., II. szám, adom. a magy. iparműv. társaság. Budapest régiségei II., III. köt., adom. Bpest fővárosa. A vas megyei régészeti Egylet Évkönyve 17—18. évfolyam, A kassai püspökségi könyvtár Codexének és incunabulumainak jegyzéke, összeállította Récsey Victor. Egy régi szini jelentés, adom. Récsey Victor

tanár ur. Kassa Magistratusa restauratiójának jegyzéke 1816-ból, adom. Kassa városa. A délmagy. Muzeum történelmi és régészeti Értesítő VII. évfolyam I. füzet, adom. az egylet. Egy régi könyv 1654-ből, adom. Petrovics Jolán urnő. Egy színi jelentés japanpapíron, adom. Okányi Pál IV. o. reáltan. Kassán. Két régi könyv, adom. Sonnenschein Artur III. o. reáltan. Két régi könyv, adom. Glück Artur V. o. reáltan. Két régi könyv, adom. Reisman Miklós V. o. reáltan. Két régi könyv, adom. Sidlovics L. V. o. reáltan. Egy olasz nyelvten 1798-ból és egy phylos. könyv 1792-ből, adom. Vogelhut Márton V. o. reált. Egy Kassán nyom. könyv 1745-ből, czime: «Curiosa act. Miscellanea», adom. Fuchs R. V. o. reált. Egy igen érdekes régi oklevel (szabadságlevél), melyet Lőcse város tanácsa 1499-ben német nyelven adott ki, adom. Kaplárszik István úr Iglóról. Ezen oklevelet a jövő évkönyvben a jelenlegi muzeumi igazgató ki fogja adni és értelmezni. Összesen 178 drb.

IV. Kép- és szobortár.

2 olajfestmény, mely a nemzeti muzeumban levő Szent-István kereszteltetését ábrázoló képhez készült: az egyik Szt.-Albertet, a másik Szent-István királyt ábrázolja, adom. és festé Benczur Gyula festész ur; — 1 olajfestmény, a boldogult Fábry Ignác kassai püspök arczképe, adom. Gerster Kálmán építész ur Budapesten; — 2 szép és érdekes olajfestmény, mindkettő a hollandi iskolából származik, 155 cm. magasak és 205 cm. hosszúak, az egyik egy álarczos-báli jelenetet, a másik egy bikaviadalt ábrázol, adom. Bubicz Zsigmond kassai püspök ur; — egy olajfestmény néhai Cseh János kassai püspök arczképe, adom. Demetzky Gyula ügyvéd Budapesten. Egy nagy olajfestmény. Semsey Edét ábrázolva dísz magyar gárdatiszti egyenruhában és életnagyságban; a kép nagy aranyrámában van, de kissé megrongált állapotban, festette Kramer Fer. festő 1831. Bécsben, adom. Semsey Remigius főhadnagy ur. Hat kis régi kép, négy rámban, kettő a nélkül, adom. Dudás István ur. Egy szép olajfestmény, arczkép dr. Ulzmann Róbert, kassai születésű híres bécsi orvost ábrázolva, festette Vastag, Gy. adom. az Ulzmann család. Összesen 25 db.

V. Természetráji gyűjtemény.

Egy kitömött vadgalamb, adom. Rogozsány Antal rendőrőrmester Kassán.

Ezek szerint a muzeum gyarapodása az 1889., 1890- és 1891. években a következő:

I. Régiségtár	82 darab.
II. Pénz- és éremgyűjtemény	610 „
III. Könyv- és okmánytár.	274 „
IV. Kép- és szobortár	41 „
V. Természetráji gyűjtemény	26 „
Összesen:	1033 darab.
Ezzel az utoljára kimutatott	32182 „
szám emelkedett összesen	33215 darab.

Kaplártsik Mihály

mu. igazgató.

Mindazon t. cz. adományozók- és pártfogóknak, kik a muzeum tárait felsorolt kegyes ajándékaikkal gyarapítani sziveskedtek, hálás köszönetet mond

a z i g a z g a t ó s á g.

Az egylet kormányja.

Főpártfogó: **Kassa sz. kir. város.**

Tiszteletbeli elnök: *Mt. Bubics Zsigmond*, kassai püspök úr.

A tisztikar:

Elnök: *Nátafalussy Kornél*, prem. főgymn. igazgató.

I. Alelnök: *Loósz József*, városi tanácsos.

II. Alelnök és igazgató: *Kaplártsik Mihály*, főreált. tanár.

Titkár: *Stöhr Antal*, prem. főgym. tanár.

Ór: *R. f. Görög Gyula*, főreált. tanár.

Ór: *Ifj. Kemény Lajos*, K. v. allevéltárnok.

Ór: *Szekeless Ödön*, prem. főgym. tanár.

Pénztárnok: *Maurer Rezső*, borkereskedő.

Ellenőr: *Maurer Adolf*, könyvkereskedő.

Ügyész: *Korányi Károly*, közalapítványi ügyész.

Számvizsgálók: *Horváth Lajos*, városi elemi tanító, *Mocsáry József*, iparos és *Stadler Sándor*, takarékpénztári igazgató.

A választmány :

- Antal Emil, v. urad. ügyész.
 Benczúr Géza, köz- és váltó-
 ügyvéd.
 Berzeviczy Egyed, cs. kir. ka-
 marás.
 Bielek Aladár, háztulajdonos.
 Bukuresti J., gazd. int. tanár.
 Darvas Imre, abauj-torna m.
 főispán.
 Demeter Manó, háztulajdonos.
 Dragóner Béla, hitelemző.
 Éder Ödön, köz- és váltó-
 ügyvéd.
 Fábián János, a. megy. ügyész.
 Forgách József, földbirtokos.
 Gerhardt György, vár. hiva-
 talnok.
 Gr. Hadik Endre, földbirtokos.
 Hegedüs Lajos, háztulajdonos.
 Dr. Hohenauer Ignác, lap-
 szerkesztő.
- Karsa Tamás, abauj-torna m.
 ny. főjegyző.
 Koós Pál, a.-megy. pénztárnok.
 Kemény Géza, kereskedő.
 Klimkovics Elemér, tk. pénzt.
 hivatalnok.
 Kozora Vincze, vár. főjegyző.
 Dr. Kosztka József, orvos.
 Müllner Frigyes, p. i. rajzt.
 Myskovszky Viktor, főreált.
 tanár.
 Naményi Gyula, m. árvsz. eln.
 Novelly Sándor, k.- és ipark.
 elnök.
 Rélay Róbert, ügyvéd.
 Dr. Rodiczky Jenő, gazd. int.
 igazgató.
 Ruzinkó Zsigm., kir. törv. bíró.
 Sudy Kapistrán, v. elemi isk.
 igazgató.
 Szikay Lipót, főreált. tanár.
 Timkó József, városi tanácsos.

Szolga : Derfinyák Károly.

A felsőmagyarországi muzeum-egylet tagjainak névsora.*)

A) Tiszteletbeli tagok :

Óta

1876. Benczúr Gyula, fest. tan. ig., Bpest.
 1888. Berzeviczy Albert, államtitkár, Bpest.
 1883. Brunner Ferencz, nyug. tábornok.
 1889. Grf. Csáky Albin, vallás- és közokt. miniszter, Bpest.
 1885. Csoma József, földbirtokos, Devecser.
 1889. Dr. Czobor Béla, a műeml. o. biz. előadója, Bpest.
 1879. Dr. Fraknói Vilmos, akad. főtitk., Bpest.
 1876. Fulin Rinaldo, lovag, Velence.
 1874. Geduly Ferencz, o. műeml. titk., Bpest.
 1874. Dr. Hampel József, m. n. muzeumi őr, Bpest.
 1874. Dr. Henszlmann Imre, egyet. tanár, Bpest. †
 1883. Hidasy Kornél, püspök, Szombathely.
 1877. Dr. Horváth Géza, orvos, Bpest.
 1876. Klimkovics Ferencz, akad. festész, Bpest. †
 1874. Dr. Krenner József, m. n. muz. őr, Bpest.
 1874. Latinovics Albin, földb., Baja.
 1877. Lotz Károly, akad. fest., Bpest.
 1883. Dr. Moskovics Leo, orvos.

*) A helybelieknél a lakhely nincs kitéve.

- Óta
 1874. Br. Nyáry Jenő, földb., Bpest.
 1876. Gr. Péchy Manó, földb., B.-Váralja, †
 1874. Pulszky Ferencz, m. n. muz. ig., Bpest.
 1874. Dr. Rómer Flóris, apát-k., N.-Várad, †
 1877. Rottauscher Károly, nyug. tábornok, Bécs.
 1887. Dr. Schuster Konstantin, püspök, Vác.
 1888. Dr. Schwarz Ignác, orvos.
 1885. Semsey Andor, földb., Bpest.
 1888. Dr. Senka József, orvos.
 1876. Stefani Frigyes, lovag, Velence.
 1888. Szalay Imre, m. osztálytanácsos, Bpest.
 1886. Szilágyi Sándor, egyetemi könyvtárnok, Bpest.
 1877. Dr. Szabó József, e. tan., Bpest.
 1876. Telepy Károly, akad. fest., Bpest.
 1879. Dr. Thallóczy Lajos, b. p. ü. lev. ig., Bécs.
 1876. Trefort Ágoston, m. k. v. és k. min., Bpest. †
 1877. Ujházy Ferencz, akad. fest., Bpest.
 1879. Gr. Zichy Jenő, földb., Bpest.
 1874. Gr. Zichy Rezső, földb., Enyiczke.

Összesen : 37.

B) Alapító tagok :

Óta.		Forint.
1887.	Aranyossy László, ügyvéd	30
1887.	Argalács Márk, prem. kanonok s jószágk., Lelesz	25
1876.	Bárczay Ödön, földbirtokos, Bárcza	100
1884.	Barthos Tivadar, ny. kir. táblabíró, Bpest	25
1885.	Batek Vincze, földbirtokos, Györgyi	25
1889.	Belky Károly, püspöki irodaigazg.	25
1884.	Benczúr Gyula, fest. m. tan. ig., Bpest	25
1876.	Benedek Ferencz, prem. k. kir. konvikt. regens	100
1886.	Bernolák József, honvéd főtörzsorvos	25
1884.	Bezsilla Samu, köz- és váltóügyvéd	30
1887.	Bubics Zsigmond, kassai püspök † . . . . . ;	100
1891.	“ “ “ “ †	400
1876.	Bulyovszkyné-Szilágyi Lilla, Bpest , ...	100

Óta.	Forint
1878. Csoma József, földbirtokos, Devecser	100
1884. Dessewffy Sándor, csanádi püspök	50
és egy db. 60 frt névért. kassai népbanki részvény	
1889. Elbel Károly, m. kir. honvéd ezred-orvos	25
1876. Fábián Imre, prem. k. s jószágk. Jászó	100
1888. Fábry Athanáz, postatiszt Bpest	25
1886. Farkas Róbert, prem. főgym. tanár	25
1885. Fayt István, rajztanár, Besztercebánya	25
1888. Felsőmagyarországi Építkezési Társulat	25
1888. Fiedler Károly, földbirtokos	30
1876. Fülöpp Károly, köz- és váltóügyvéd	100
1873. Gr. Forgách Kálmán, földb. †	100
1873. Gr. Forgách László, földbirt., N.-Szaláncz	100
1887. Gonda István, prem. kanonok, Jászó	25
1886. Gelsei Guttmann Izidor, földbirtokos	100
1875. Gr. Hadik-Barkóczy Ilona †	100
1888. Id. Halykó Mihály, iparos	25
1888. Hanzer Károly, aranyműves	25
1884. Hefler Konrád, prem. főgymn. tanár	25
1888. Dr. Henszelmann Imre †	1000
1873. Horovitz Mór, festő	100
1888. Dr. Horváth Balázs, prém. főgymn. tanár	25
1834. Horváth Lajos, tornatanár	25
1887. Istvánffy Pál, prem. főgymn. tanár	25
1881. Jakabfalvay Ferencz, kir. tan., földbirt.	100
1876. Jakab Péter, építész	100
1885. Jókai Mór, országgyűlési képviselő, Budapest †	50
1886. Dr. Juhász Norbert, ny. tank. főigazgató †	25
1887. Dr. Károly Gy. Hugó, prem. tanár	25
1886. Kassai Nándor, rajztanár, A.-Lendva	25
1884. Katinszky Géza, tan. kép. tanár	25
1890. Kecskés Dezső, m. kir. pénzügyi igazgatóh.	25
1884. Kéler József, t. pénzt. elnök †	25
1888. Dr. Keil Alajos, prem. főgymn. tanár	25
1876. Dr. Klekner Alajos, jogakadémiai igazgató	100
1873. Klimkovics Béla †	100

Óta.	Forint
1885. özv. Klimkovics Béláné	25
1888. Klimkovics Elemér, tak. pénzt. hivatalnok	25
1873. Klimkovics Ferencz, akad. festész †	100
1873. Klimkovics Flóris, szobrász	100
1873. Klimkovics Gábor, cs. kir. százados	100
1884. Korláth Ferencz, gyógyszerész	25
1884. Dr. Kosztka József, orvos	25
1888. Dr. Kosztka Józsefné sz. Legányi Emma	25
1884. Kosztka Vincze, prem. főgym. tanár †	25
1889. Kresz János, ev. isk. tanár	25
1873. Krajnyik László, birt. †	100
1884. Dr. Kussinszky Arnold, perjel, Jászó	25
1884. Kytka Ferencz, kegy. a. ügyész	30
1886. Láday Kázmér, prem. főgym. tanár, N.-Várad	25
1891. Lessko István, kanonok	25
1888. Dr. Madarassy Lipót, prem. k. kir. konvikt. alkorm.	25
1886. Maffey Miksa, cukrász †	25
1885. Mayer Károly, kanonok †	30
1889. Br. Melczer Andor, földbirtokos †, ...	100
1878. Melczer István, ny. k. el., Budapest	100
1875. Molitorisz Dániel, magánzó †	100
1889. Müllner Frigyes, rajztanár	25
1887. Nagy András és neje †	100
1884. Nagy László, k. törv.-bíró	100
1887. Nátafalusy Kornél, prem. főgym. igazgató	40
1884. Orbán Bertalan, alperjel, Jászó	25
1888. Dr. PácZ Sándor, prem tanár, Nagy-Várad	25
1884. Gr. Péchy Manó †	100
1875. Perger János, k. püspök †.	100
1887. Pyrker Ambro, prem. kanonok, Jászó †	50
1888. Ráth Evermód, k. konvikt. praefektus	25
1891. Reisner-Kemény Anna	25
1891. Récsey Viktor, benczés rendü tanár, Esztergom	25
1873. Répászky Mihály, akad. építész	125
1878. " " " "	94
1876. Schaller Ernő, e. i. ig. †	100

Óta	Forint
1884. Schlatter Alfréd, Bpest	25
1884. Schmidt Kálmán, prem. k. s. m. h. f.	30
1884. Dr. Senka József, orvos	25
1890. Sichert Gusztáv, kereskedő	25
1883. Siposs Pál, ügyvéd, Szikszó †	100
1888. Sir József, m. kir. honvédfőhadnagy	25
1877. Dr. Schusztter Konstantin, püspök, Vác	100
1889. Dr. Schwarcz Ignác, orvos	48
1888. Stépán Vincze, földbirtokos	25
1888. Steer Ferencz, m. kir. kuriai bíró	25
1891. Steinmisch Ferencz, kereskedő †	500
1876. Dr. Stöhr Antal, prem. főgym. tanár	100
1887. Szabad Ferencz, nagyprépost	25
1887. Szabó Adolf, erdőtanácsos, Nagy-Bánya	25
1887. Szalánczy István, prem. kanonok, Lelesz	25
1885. Szász Domokos, helv. hitvallású püspök, Kolozsvár	25
1887. Szekerák Kálmán, plebános, Sárospatak	25
1888. Szekeress Ödön, prem. főgym. tanár	25
1888. Szieber Ede, kassai tank. főigazgató	25
1887. Szinyei Bertalan, kanonok	25
1888. Topscher Győző, főmérnök	25
1885. Tordássy András, háztulajdonos	25
1884. Dr. Tóth Lőrincz, prem. főgym. ig., Rozsnyó	25
1876. Vitális György †	100
1887. Virasztó Gellért, jászói prem. kanonok †	25
1889. Wagner József, vendéglő-tulajdonos	30
1885. Wandracsek Károly, kanonok †	25
1890. Volny János, apát-kanonok	200
1876. Dr. Werner Rudolf, egyet. tanár, Kolozsvár	100
1874. Werfer Károly, nyomdatulajdonos	100
1873. Gr. Zichy Rezső földbirtokos	100
1876. A jászói prem. Prépostság	100
1884. A kassai Műalmi Társaság	100
1888. A kassai Kereskedő Ifjak Egyesülete	25
1889. A Darvas Imre abauj-torna m. főispán jubileumát rendező bizottság	100

Óta	Forint
1889. Egy nevét 1894. jul. 1-éig titokban tartani akaró úr a millénium alkalmából, papíráradékban . . .	1000
1887. A kassai Népbank	50
1883. A kassai Pennybank	100
1885. A kassai prem Társház	60
1881. A kassai Vadásztársaság	100
1891. Az »Abauj-Tornamegyei« bpesti egyetemi kör .	40
1892. A kassai nők, Beöthy Ákos kassai országgyűlési képviselővé történt választása emlékére	100
Összesen: 124.	

C) Pártoló tagok:

- Óta:
1886. Ágotha Imre, főreált. tanár.
1885. Andrejko János, épít. rajzoló.
1892. Andrejkovics Sándor, K. v. számtiszt.
1873. Angyal Gábor, K. v. elemi tanító.
1872. Antal Emil, K. v. uradalmi főügyész.
1876. Antalffy Lajos, cs. kir. ezredes.
1875. Baczoni Albert, főreált. tanár.
1887. Bálint Béla, ker. miniszt. fogalmazó, Budapest.
1878. Bazel Károly, földbirtokos.
1885. Beliusz József, posta és távirda ig. számtiszt.
1887. Bélik Irén, ügyvéd.
1878. Beller Károly, kereskedő.
1885. Bellus Endre, városi faraktárnok.
1874. Benczur Géza, ügyvéd.
1885. Bernáth József, megyei tisztviselő.
1881. Berzeviczy Egyed, cs. kir. kam., földbirtokos.
1884. Berzeviczy Ilona urnő.
1878. Bielek Aladár, magánzó.
1884. Binder Ernő, kereskedő.
1884. Bolkai Vilmos, prem. főgymn. tan., N.-Várad.
1884. Bogsch Albert, ev. isk. tanár.

Óta.

1885. Dr. Brósz László, ügyvéd.
 1885. Bukuresti B. János, gazd. int. tanár.
 1876. Bulyi Dezső, ügyvéd.
 1878. Clasz Nándor, légszeszgy. igazgató.
 1889. Cortez Arthur, mérnök.
 1888. Gf. Csáky Rezső.
 1884. Cséplő Péter, prem. főgymn. tanár, N.-Várad.
 1884. Dr. Csőke József, ügyvéd, Tavarna.
 1878. Darvas Imre, abauj-tornam. főispán.
 1872. Deil Jenő, keresk. és ipark. titkár.
 1883. Demeter Manó, háztulajdonos.
 1878. Dorner Ferencz, földbirtokos.
 1878. Dragóner Béla, hitelemző.
 1872. Éder Ödön, ügyvéd.
 1873 Erdődy János, tanítóképezd. igazgató.
 1875. Fábrián János, abaujm. ügyész.
 1881. Fábry Emil, prem. főgymn. tanár.
 1884. Fleischer Gusztáv, gyártulajdonos.
 1890. Fest Oszkár, népbanki hivatalnok.
 1891. Fluck Gusztáv, kir. pénzügyi igazgató.
 1885. Dr. Földi Miksa, orvos.
 1884. Friedmann Mór, kereskedő.
 1885. Fröde Vilmos, dómépitési vezetőmester.
 1872. Forgách József, földbirtokos.
 1881. Gallik Géza, gyógyszerész.
 1884. Ifj. Gedeon Mátyás, vállalkozó.
 1892. Dr. Gerevich Emil, kir. főreált. igazgató.
 1872. Gerhardt György, városi tisztviselő.
 1884. Gerhardt Sándor, mérnök.
 1878. Grega András, iparos.
 1888. Gregorovics Henrik, kir. törv. jegyző.
 1877. Görög Gyula, főreált. tanár.
 1876. Gf. Hadik Endre, földbirtokos.
 1876. Gf. Hadik János, földbirtokos.
 1876. Gf. Hadik Sándor, földbirtokos.
 1881. Ifj. Halykó Mihály, pénzügyi hivatalnok.

Óta.

1890. Hamar Ferencz, ügyvéd.
 1884. Hammersberg László, abauj. főjegyző.
 1888. Hazslinszky Gyula, gazd. int. tanár.
 1885. Hedry Lőrincz, orsz. gyűl. képviselő.
 1872. Hegedüs Lajos, magánzó.
 1884. Hensch Ernő, kereskedő.
 1890. Herschl János, tanítóképző int. tanár.
 1885. Herdiczky János, vendéglős
 1890. Hermély Emil, utazó
 1884. Dr. Hevessy Károly, ügyvéd.
 1885. Hinsenkamp Bernát, gépészeti tan. tanár.
 1882. Dr. Hohenauer Ignác, lapszerkesztő.
 1884. Dr. Holländer Lajos, ügyvéd.
 1878. Hollecsek Pál, árvaházfelügyelő.
 1884. Horalek Ferencz, városi pénztárnok.
 1890. Dr. Hornyay Ödön, kir. törv. bíró.
 1878. Hubcsik József, községi elemi tanító.
 1886. Hudák István, iparos.
 1890. Hübel Antal, háztulajdonos
 1887. Jakab Géza, építész.
 1878. Kaczvinszky Béla, kereskedő.
 1873. Kaplárcsik Mihály, főreált. tanár.
 1876. Karsa Tamás, abauj. ny. főjegyző.
 1884. Karsa György, ügyvéd.
 1881. Kemény Géza, kereskedő.
 1873. Kemény Lajos, magánzó.
 1888. Ifj. Kemény Lajos, v. alleveáltárnok.
 1884. Kerner József, v. zenetan. tanár.
 1888. Kertész Ferencz, iparos.
 1884. Dr. Klein Fülöp, ügyvéd.
 1884. Dr. Klupathy Antal, jogakad. tanár
 1883. Knopper Károly, iparos.
 1884. Kolacsek Vilmos, építész.
 1876. Kolacskovszky Elza, polg. isk. tanítónő.
 1888. Koncz Ödön, plebános, Kavecsán.
 1872. Korányi Károly, ügyvéd.

Óta.

1887. Korponay Mihály, megyei hivatalnok.
 1884. Koós Pál, megyei pénztárnok.
 1886. Koós Viktor, magánzó.
 1877. Kozora Endre, plebános, Forró.
 1879. Kozora Vincze, városi főjegyző.
 1873. Krajnik Mihály, cz. kanonok.
 1879. Krajnik Ödön, földbirtokos, Göncz-Ruszka.
 1889. Kranz Albert, polg. isk. tanár.
 1887. Krusinszky János, iparos.
 1873. Lang Imre, építőmester.
 1883. Langh Nándor, magánzó.
 1888. Lasz gallner Albert, dohánytőzsde tulajd.
 1882. Lekly Gyula, gép. tan. tanár.
 1886. Leskó Mihály, iparos.
 1818. Legányi Samu, iparos.
 1890. Legányi Jenő, iparos.
 1890. Lehrner Rezső, honvéd-főhadnagy.
 1872. Loósz József, városi tanácsos.
 1885. Lukács János, gépészeti iskolai tanár.
 1872. Mácza János, telekkönyvvezető.
 1885. Makovics Károly, pósta- és távirdai fogalmazó, Pozsony.
 1872. Maléter Vilmos, háztulajdonos.
 1884. Dr. Mariska Vilmos, egyetemi tanár, Budapest.
 1890. Maschke Ferencz, hitelbank igazgató.
 1872. Maurer Adolf, könyvkereskedő.
 1872. Maurer Gyula, iparos.
 1872. Maurer Rezső, kereskedő.
 1885. Mayer József, kereskedő.
 1887. Megay Adolf, háztulajdonos
 1881. Meiszner Regina, v. tanítónő.
 1884. Mildner Ferenz, könyvkereskedő.
 1873. Mocsáry József, kereskedő.
 1872. Dr. Moskovits Jakab, városi főorvos.
 1891. Munkácsy Ferenczné urnő.
 1891. Munkácsy József, magánzó.
 1872. Münster Tivadar, K. városi polgármester.

Óta.

1872. Myskovszky Viktor, akad. épít. főreált. tan., m. tud. a. tag.
 1875. Naményi Gyula, megyei árvaszéki elnök.
 1872. Novelly Sándor, keresk. és iparkamarai elnök.
 1884. Ifj. Novelly Sándor, kereskedő
 1886. Péter Béla, gazd. int. tanár.
 1886. Pákosi Paxy Károly, cs. kir. altábornagy.
 1888. Pehovits Gusztáv, pénzügyi tisztviselő,
 1873. Pocsátko Viktor, papirkereskedő.
 1884. Polinszky Emil, ny. vasuti főfelügyelő.
 1884. Pukács József, iparos.
 1886. Puky István, megyei hivatalnok.
 1888. Rác Gábor, honvéd főhadnagy.
 1884. Rakovszky Endre, megyei tb. főjegyző.
 1882. Reisz Nándor, iparos.
 1884. Rélay Róbert, ügyvéd.
 1881. Révay Manó, főreált. tanár.
 1889. Ries Lajos, nyomdatulajdonos
 1891. Reisz Andor, kir. táblabíró.
 1886. Dr. Rodiczky Jenő, gazd. int. igazgató.
 1886. Roxer Vilmos, háztulajdonos.
 1884. Dr. Rössler István, jogakad. tanár.
 1873. Ruzinko Zsigmond, kir. törv. bíró.
 1886. Sárossy István, cs. kir. táborig. lelkész.
 1884. Schalkház Lipót, vendéglős
 1886. Sziklay Gyula, v. faraktárnok
 1873. Schmidt Lajos, iparos.
 1878. Siposs Gyula, gyártulajdonos.
 1887. Schnier István, posta-altiszt.
 1878. Soukup Adolf, v. ny. mérnök.
 1890. Schürger József, tak. pénzt. pénztárnok.
 1890. Schwarz János, iparos.
 1872. Stadler Sándor, tak. pénztári igazgató.
 1884. Steiger Ferencz, ev. isk. tanító.
 1890. Strasser Béla, háztulajdonos.
 1884. Stuller József, m. árvaszéki ülnök.
 1878. Sudy K. János, közs. elemi isk. igazgató.

Óta.

1872. Szakmáry Károly, kereskedő.
 1884. Dr. Szele Andor, jogakad. tanár.
 1892. Dr. Szentlélek Gyula, v. árvaszéki ülnök.
 1878 Szerencsy Ede, gyártulajdonos.
 1873. Szikay Lipót, v. iskolaszéki elnök.
 1878. Szmrecsányi László, kir. közjegyző.
 1873. Sztudinka Gyula, iparos.
 1886. Tetmajer Károly, gép. tan. igazgató.
 1884. Tfirst Vendel, K. városi aljegyző.
 1888. Thuróczy Lajos, posta- és távirda-tiszt.
 1872. Timkó József, K. városi tanácsos.
 1885. Tóth János, vendéglős
 1889 Tóth József.
 1885. Trykall Róbert, cs. kir. kat. prépost-plebános.
 1884. Ungár Jónás, gyáros.
 1878. Vadász József, főreált. tanár.
 1888. Vass József, ny. pénzügyi tisztv., S.-A.-Ujhely.
 1884 Widder Mór, földbirtokos, Széplak.
 1888. Dr. Wiedermann Károly, tank. főig., Pozsony.
 1872. Willnrotter Henrik, K. v. tisztviselő.
 1885. Vilkovszky József, községi elemi tanító.
 1892. Zagróczky Gyula, kir. tanfelügyelő.

Összesen : 187.

